

Sociálně pedagogické aspekty domácího násilí páchaného na dětech

Bc. Lenka Vyčichlová

Diplomová práce
2013

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka VYČICHLOVÁ**
Osobní číslo: **H118598**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociálně pedagogické aspekty domácího násilí
páchaného na dětech**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na postižení problematiky domácího násilí páchaného na dětech zejména z pohledu legislativní úpravy, a to z pohledu práva soukromého, ale i veřejného;
- na náhled na danou problematiku z hlediska psychologie, jelikož vývoj dětské psychiky je násilím ze strany osoby blízké nenávratně poznamenán;
- na možnosti využití sociální pedagogiky v rámci pomoci, či předcházení tomuto nežádoucímu jevu.

V jednotlivých svých částech bude práce obsahovat pojednání o problematice řešení úpravy poměrů k nezletilému z hlediska jeho styku s oběma rodiči (tedy i s násilným rodičem), dále charakteristiky institutu náhradní rodinné péče a možnosti jeho využití. V práci bude dále řešena i možnost využití profese sociálního pedagoga a metod sociální pedagogiky pro nalezení vhodných řešení z rizikových situací.

Součástí práce bude sociologický průzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na osoby, jež se danou problematikou profesionálně zabývají (sociální pracovník, zaměstnanec probační a mediační služby, dobrovolník pomáhající v Bílém kruhu bezpečí,

policista, soudce, psycholog atd.) a jejich pohled na to, jak by se dala pomoc dětským obětem zlepšit, dále názor na právní úpravu, možnost ovlivnění psychosociálních důsledků domácího násilí u dětí ze strany kompetentních orgánů, včetně jejich názoru na funkčnost těchto institucí a potenciality jejího zlepšení v kontextu v každodenní praxi nabytých zkušeností.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **BAKOŠOVÁ, Z.** Sociální pedagogika jako životná pomoc, vyd. 3., ISBN 978-80-969944-0-3
- **BEDNÁŘOVÁ, Z.** Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009, ISBN 978-80-254-5422-0
- **ČÍRTKOVÁ, L.** Psychologická pomoc obětem na místě činu, Zpravodaj BKB, č. 2, Praha, 2003
- **ČÍRTKOVÁ, L.** Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci, Zpravodaj BKB, č. 3, Praha, 2005
- **ČÍRTKOVÁ, L.** Moderní psychologie pro právníky. vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., ISBN 978-80-247-2207-8
- **HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.** Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-061-4
- **KRAUS, B.** Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-7367-383-3
- **MARVÁNOVÁ - VARGOVÁ, a kol.** Partnerské násilí. Praha: LINDE nakladatelství s. r. o., 2008, ISBN 978 - 80 - 86131 - 76- 4
- **MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.** Mládež a delikvence. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2003, ISBN 80-7178-771-X
- **MATOUŠEK, O. a kol.** Sociální práce v praxi. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2005, ISBN 80-7367-002-X
- **ŠÁMAL, P. a kol.** Trestní zákon. Komentář. 6. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-896-7

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Bc. Barbara Brandejsová

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Lenka Vyčichlová

Jméno, příjmení studenta

V Praze.....

.....
Podpis

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Abstrakt

V práci je pojednáno o problematice domácího násilí páchaného na dětech z pohledu systematiky různých vědních oborů (práva, psychologie, sociální pedagogiky aj.). Práce obsahuje vymezení základních pojmů, stručný exkurz do historie domácího násilí, pojednání o rodičovské zodpovědnosti a obsahu péče soudu o nezletilé, jakož i o formách náhradní výchovy (rodinné a ústavní). Nechybí zde deskripce postavení nezletilé oběti z pohledu práva, obsaženo je zde i vylíčení nejdůležitějších psychosociálních dopadů domácího násilí na dětské oběti, a to v oblasti kognitivní, emocionální a behaviorální. V kapitole pojednávající o sociální pedagogice jsou nastíněny praktické možnosti využití jejích metod při řešení dané problematiky. Závěrečná část práce je věnována empirickým zjištěním, která byla z předmětné oblasti získána provedeným výzkumem.

Klíčová slova

domácí násilí, dětská oběť domácího násilí, psychosociální důsledky, kognitivní, emocionální, behaviorální, pachatel, agresor, rodičovská zodpovědnost, náhradní výchova, sociální pedagogika, sociálně pedagogické metody, výzkumný rozhovor

Abstract

The thesis deals with the issue of domestic violence committed towards children from the perspective of several scientific disciplines (law, psychology, social pedagogy, etc.). It contains definitions of key terms, brief outline of history of domestic violence, the theme of parental responsibility and the purport of court's care for minors, and also description of forms of alternative care (family and institutional). The status of minor victims from the perspective of law, and the most important psychosocial impacts of domestic violence on them is also discussed, in terms of cognitive, emotional and behavioral area. In the section dealing with social pedagogy there is possible deployment of its methods outlined in solving the issue of domestic violence towards

children. The final part of the thesis is devoted to empirical findings obtained on the basis of research conducted in the respective area.

Keywords

domestic violence, child victim of domestic violence, psychosocial consequences, cognitive, emotional, behavioral, offender, aggressor, parental responsibility, alternative care, social pedagogy, socially pedagogic methods, exploratory interview

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „*Sociálně pedagogické aspekty domácího násilí páchaného na dětech*“ jsem zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury a zdrojů, který je součástí této diplomové práce.

Dále prohlašuji, že tištěná verze diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

V Praze dne 25. března 2013

.....
Lenka Vyčichlová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Bc. Barbaře Brandejsové za velmi přínosné odborné a metodické vedení při vypracovávání této diplomové práce.

Obsah:

Úvod.....	11
1. Vymezení základních pojmů a stručný historický exkurz.....	14
1.1. Znaky a druhy domácího násilí	16
1.2. Historické souvislosti domácího násilí páchaného na dětech.....	20
1.3. Specifika pachatelů a dětských obětí domácího násilí.....	24
2. Rodičovská zodpovědnost a péče soudu o nezletilé	28
2.1. Rodičovská zodpovědnost	29
2.2. Péče soudu o nezletilé	32
3. Formy náhradní výchovy	36
3.1. Náhradní rodinná výchova	37
3.2. Ústavní výchova	44
4. Dítě jako oběť domácího násilí z pohledu legislativy	49
4.1. Soukromoprávní ochrana dětských obětí domácího násilí.....	51
4.2. Veřejnoprávní ochrana dětských obětí domácího násilí.....	54
5. Psychosociální dopady domácího násilí na dětské oběti	62
5.1. Dopady v oblasti kognitivní a emocionální.....	63
5.2. Dopady v oblasti behaviorální	68
6. Možnosti řešení problematiky z pohledu sociální pedagogiky a za využití jejích metod	73
6.1. Historie a současnost sociální pedagogiky	75
6.2. Sociálně pedagogické metody a praktické možnosti jejich využití při práci s dětskými oběťmi domácího násilí.....	82
7. Empirická zjištění ve vztahu k domácímu násilí páchanému na dětech..	88
7.1. Metodologická východiska výzkumu	88
7.2. Prezentace výsledků výzkumu a jejich interpretace	93
7.3. Souhrn výsledků výzkumu a odvození závěrů	106
Závěr.....	112
Seznam použité literatury a zdrojů	115

Seznam použitých zkratk.....	123
Přílohy.....	I
Příloha č. 1 - Otázky k výzkumnému rozhovoru	II
Příloha č. 2 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných státními zastupitelstvími v letech 2008 - 2012	III
Příloha č. 3 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných soudy v letech 2008 - 2012.....	VI

Úvod

Domácí násilí obecně rozhodně nelze označit novým či novodobým problémem. Nicméně až v posledních desetiletích lze v České republice zaznamenat zvýšený zájem o danou problematiku.

Uvedené dle mého názoru ponejvíce souvisí nejen s komplexní proměnou, která charakterizuje současnou společnost jako celek, ale v prostředí České republiky i s transformací, jíž česká společnost prošla po pádu komunistického režimu.

Celkově je v současnosti odborníky stále více zaznamenáván intenzivnější výskyt jevů, které jsou společností povětšinou klasifikovány jako nežádoucí, nebo dokonce nepřijatelné. Ohrožují sociální rozvoj jak z hlediska morálky, tak z hlediska etiky.¹ Zcela přirozeně se proto zvyšuje zájem odborné, ale i laické, veřejnosti o informace objasňující příčiny zmíněných jevů, a zejména pak o možnosti jejich řešení. Jedním z těchto jevů je vedle extremismu či sektářství mimo jiné i fenomén domácího násilí.

Otázky spojené s domácím násilím pak úzce souvisí se základními kategoriemi věd, které zde v období totality byly, když ne potlačovány (a v krajních případech označovány za „buržoazní pavědu“, jak tomu bylo v případě sociologie), tak alespoň odsouvány na okraj pozornosti jako zcela neúčinné (např. psychologie), příp. dokonce zneužívány k podpoře totalitní ideologie (typicky filozofie). Transformace české společnosti po roce 1989 s sebou tak nutně krom jiného přinesla i dynamický rozvoj vědních oborů zabývajících se otázkami vyplývajícími ze samé podstaty existence lidské společnosti, jako je kupř. sociologie² a potažmo i sociální pedagogika³.

---

¹ **Morálkou** se rozumí „množství rozmanitých, rozporných, stále se měnících a subjektivně určených mravních názorů a mravního jednání“. – In: HARVÁNEK, J. a kol. Teorie práva. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2. opravené vydání. Brno, 2004, s. 25

Naproti tomu **etika**, (z řeckého *ethos* = mrav) někdy nazývána též praktickou filozofií, je „teorií morálky, specifické schopnosti člověka nechat se vést pouze vlastním svědomím jako jediným motivem volby, tj. „volit povinnost“. – In: RADVAN, E. Úvod do filozofie (Vybrané problémy a texty). Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 60

² **Sociologie** je věda zabývající se soustavným zkoumáním společenského chování a lidských skupin, analýzou procesů a jevů, které probíhají v lidské společnosti. SEKOT, A. Sociologie v kostce. 3. rozšířené vydání. Brno, Paido, 2006, s. 253

³ **Sociální pedagogika** lze vymezit jako jednu z humanitních věd, která patří do systému pedagogických věd a disciplín zabývajících se výchovou. Usiluje o přeměnu všech věkových kategorií lidských jedinců prostřednictvím výchovy, zabývá se rovněž výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny dětí, mládeže i dospělých. Výsledkem výchovy založené na principech pomoci by pak měla být plně integrovaná a vyrovnaná osobnost. BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladatelství, 2005, s. 10

Souvislost posledně jmenovaného vědního oboru s problematikou domácího násilí (a zejména toho, které je páchano na dětech) je více než zřejmá. Ať již se jedná o pomoc obětem, psychologické či sociální dopady tohoto jevu na jedince, skupiny i společnost jako celek, či snad o práci s těmi, kteří se domácího násilí dopouštějí, vždy je dle mého názoru možno v sociální pedagogice hledat a jejím prostřednictvím nacházet odpovědi (byť nikoliv vždy řešení) na nejpálčivější otázky, které jsou v souvislosti s domácím násilím nastolovány.

I toto byl jeden z důvodů volby daného tématu pro diplomovou práci. Jelikož se jedná v obecné rovině o téma značně obsáhlé, pro účely této práce bylo zúženo „pouze“ na dětské oběti tohoto jevu u vědomí toho, že právě nedospělí poškození si negativní následky s sebou nesou po nejdělsí úsek lidského života. Vývoj dětské psychiky je totiž násilím ze strany osoby blízké nepochybně nenávratně poznamenán, přičemž záleží na mnoha okolnostech, včetně vrozených osobnostních charakteristik takového jedince, ale i na dalších osobách disponujících vlivem na budoucí psychosociální rozvoj dítěte, jak se s touto nepříjemnou a traumatizující zkušeností vyrovná.

Cílem této diplomové práce je postihnout oblast domácího násilí páchaného na dětech nejprve z pohledu legislativní úpravy, a to jak z hlediska práva soukromého, tak i veřejného. Opomenout nelze ani psychologický náhled na předmětný okruh jevů, jejichž transdisciplinárnost je následně reflektována v části práce týkající se sociální pedagogiky.

V práci je tedy pojednáno o problematice z pohledu systematiky různých vědních oborů, jichž se tato oblast dotýká (práva, psychologie, sociální pedagogiky aj.), neboť všechny tyto vědy se v oblasti domácího násilí navzájem prolínají a vhodně doplňují. V jednotlivých částech práce obsahuje v první řadě vymezení základních pojmů a stručný exkurz do historie domácího násilí, dále pak pojednání o rodičovské zodpovědnosti a obsahu péče soudu o nezletilé, formách náhradní výchovy, a to jednak náhradní rodinné výchovy, a jednak ústavní výchovy, coby institutů, jejichž aplikace v případech domácího násilí páchaného na dětech je poměrně častá. Následně je zde deskribováno postavení nezletilé oběti z pohledu zákonné úpravy. Neméně významná část práce je tvořena vylíčením nejdůležitějších psychosociálních dopadů domácího násilí na dětské oběti, a to v oblasti kognitivní, emocionální a behaviorální. V poslední kapitole teoretické základny jsou nastíněny praktické možnosti využití sociální pedagogiky a jejích metod při řešení problematiky domácího násilí páchaného na dětech. Závěrečná část práce

je věnována empirickým zjištěním, která byla z předmětné oblasti pro účely této práce získána provedeným výzkumem.

Hlavním cílem práce tedy je postihnout problematiku domácího násilí v jejích interdisciplinárních rozměrech s tím, že dílčími cíli lze označit co nejpřesnější deskripci a explanaci dané problematiky z pohledu jednotlivých sociálních věd, do oblasti jejichž působnosti mohou jednotlivé otázky spjaté s domácím násilím zasahovat.

Cílem výzkumu pak je v návaznosti na cíl celé práce se zaměřením na osoby, jež se danou problematikou profesionálně zabývají (sociální pracovníci, policisté, státní zástupci, soudci, zaměstnanci Probační a mediační služby ČR apod.), zjistit, jaké je jejich mínění o stávající legislativní úpravě dané problematiky, dále jejich názory a postoje ke spolupráci jednotlivých institucí, jež se domácím násilím zabývají, včetně jejich názorů na funkčnost těchto zařízení a potenciality jejího zlepšení v kontextu v každodenní praxi nabytých zkušeností. V neposlední řadě bude výzkum veden snahou ověřit, jaký je názor respondentů na potenciál sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí (zejména dětskými).

1. Vymezení základních pojmů a stručný historický exkurz

V prvé řadě považuji za nezbytné obecně vymezit samotný termín násilí.

Na tento fenomén lze nahlížet například z pohledu sociologie, která jej charakterizuje coby užití či hrozbu užití fyzické převahy ze strany jedince nebo skupiny vůči jinému jedinci nebo skupině⁴. V tomto pojetí se jedná o „sociální jev vyvolávaný sociálními procesy“⁵.

Forenzní psychologie násilí chápe jako nezdravou podobu vzájemného působení jedince nebo skupiny se sociálním okolím.⁶ Tato interakce zahrnuje veškerou činnost, která jedinci či skupině slouží k tvorbě a usměrňování sociálních vztahů agresivní⁷ či manipulativní⁸ formou.⁹

Nepochybně by bylo možno uvést i další vymezení daného pojmu z pohledu odlišných vědních disciplín, přičemž jednotlivé definice by se lišily zaměřením na různé aspekty jevu dle orientace toho kterého oboru. Pro účely této práce však byla vybrána pojetí, která jsou svým obsahem nejbližší pohledu sociální pedagogiky.

Rovněž tak definice pojmu domácího násilí může mít nesporně mnoho podob. Stávající česká legislativa vymezuje domácí násilí v souladu s důvodovou zprávou k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím¹⁰, takto: „*Domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě*

⁴ SEKOT, A. Sociologie v kostce. 3. rozšířené vydání. Brno, Paido, 2006, s. 247

⁵ SPURNÝ, J. Psychologie násilí, O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu. Praha, Eurounion, 1996, s. 7, 15, 17; In: NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3. přepracované vydání. Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 285

⁶ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 224

⁷ **Agresí** se rozumí nepřiměřený způsob jednání jednotlivce sloužící k dosažení jím stanovených cílů. **Agresivita** naproti tomu představuje relativně stabilní sklony k násilnému jednání. PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 63

⁸ „*Manipulace je asymetrická interakce, způsob ovlivňování jiných lidí, kteří se stávají prostředkem k dosažení cílů manipulátora, manipulace znamená zneužívání druhého jako prostředku prospěchu manipulátora.*“ PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 71

⁹ SPURNÝ, J. Psychologie násilí, O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu. Praha, Eurounion, 1996, s. 7, 15, 17; In: NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3. přepracované vydání. Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 285, 286

¹⁰ zdroj: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím; právní informační systém CODEXIS®

nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“

V psychologickém pojetí pak lze chápat domácí násilí v užším či širším slova smyslu.

Užší pojetí vidí za domácím násilím psychické, fyzické či sexuální násilí, jehož obětí je žena, a k němuž dochází ve vztahu mezi mužem a ženou, kteří spolu žijí ve společné domácnosti.

V širším pojetí lze domácí násilí chápat coby agresivní projevy, psychické, fyzické, sociální či ekonomické násilí páchané na jakékoliv osobě, která je s pachatelem v blízkém svazku. Takto se může jednat o manželku, ale i manžela, partnerku či partnera, dítě, rodiče event. prarodiče anebo i jinou blízkou osobu, která s útočníkem sdílí soukromí.¹¹

Rada Evropy¹² v roce 1986 domácí násilí vymezila jako jakékoli jednání či zanedbání, které může ovlivnit život, psychickou či fyzickou integritu nebo svobodu osobnosti anebo které vážným způsobem škodí rozvoji osobnosti.¹³

Z hlediska sociální pedagogiky je možno domácí násilí chápat z mnoha různých zorných úhlů. Ve zcela obecné rovině jej lze definovat jako jakékoli násilí, k němuž dochází mezi pachatelem a obětí, kteří jsou ve vzájemném osobním vztahu. Jedná se tak o násilné akty směřované proti ženám, dětem, ale i mezi sourozenci a rovněž násilí vůči seniorům páchané jejich potomky.

---

¹¹ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 226

¹² **Rada Evropy** byla založena dne 05.05.1949 multilaterální mezinárodní smlouvou. Jedná se o mezinárodní organizaci sídlící ve Štrasburku, která sdružuje Evropské státy s cílem ochrany demokratických zřízení a základních lidských práv a svobod. K tomu více např. HARENBERG, B. (sestavovatel) Kronika lidstva. 8. vydání. Praha, Fortuna Libri, 2011, s. 982, či internetový server Ministerstva zahraničních věcí ČR [www.mzv.cz](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/rada_evropy/index.html) (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/rada_evropy/index.html)

¹³ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 100

I zde lze nalézt rozlišení užší a širší koncepce domácího násilí. Užší chápání domácího násilí hovoří „pouze“ o násilí fyzickém a sexuálním, v širším významu se rozumí také sociální násilí včetně sociální izolace, zastrašování nebo ekonomické týrání.¹⁴

1.1. Znaky a druhy domácího násilí

Ačkoli neexistuje jednotná definice pojmu domácího násilí, na níž by se shodli odborníci ze všech oborů, kterých se daná problematika dotýká, přesto lze vydefinovat bazální linie tohoto sociálně patologického jevu¹⁵, které se prolínají napříč všemi, byť poněkud odlišnými, přístupy rozmanitých vědních disciplín.

V prvé řadě se jedná o **opakování a dlouhodobost**, jako jeden z nejvýznamnějších znaků domácího násilí. Nejedná se tedy o jednorázový (ať již jakkoli intenzivní) útok, ale o agresi, kterou lze definovat jako domácí násilí, k němuž dochází opětovně a v delším časovém úseku, přičemž oba tyto limity je třeba posuzovat čistě individuálně, s přihlédnutím k zúčastněným osobám i okolnostem, za nichž útoky probíhají.

Dalším důležitým znakem domácího násilí je jeho **stupňování**. Čím delší je časový úsek, v němž k domácímu násilí dochází, tím bývají útoky brutálnější a agresivnější. V některých případech tak dochází k přechodu od „pouhého“ verbálního napadání až po hrubé brachiální násilí, které může v některých případech skončit až smrtí oběti.

Neméně důležitým rysem domácího násilí je striktní **oddělení role pachatele a oběti**. Má-li tedy být určité jednání podřazeno pod kategorii domácího násilí, musí být vztah mezi agresorem a napadenou osobou zjevně nevyrovnaný, a to ve prospěch agresora. Jako domácí násilí tedy nebude klasifikována např. situace, kdy se partneři napadají navzájem (ať již verbálně či fyzicky) při oboustranně vyrovnaném poměru sil.

Domácí násilí je dále, jak vyplývá z logiky věci, definováno tím, že probíhá v **soukromí**, „za zavřenými dveřmi“, což značně ztěžuje jeho odhalování a následné řešení.

---

¹⁴ BODNÁROVÁ, FILADELFOVÁ, 2002; In: BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 100

¹⁵ **Sociálně patologické jevy** představují společensky škodlivé projevy chování, které ohrožují společnost, její řád, a to jak ve vztahu k societě jako celku, tak k jednotlivcům, coby jejím součástí. JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. Sociální patologie. Úvod do studia. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 7

Charakteristickým rysem tohoto sociálně patologického jevu pak je skutečnost, že mezi pachatelem a obětí existuje **důvěrný vztah**, který udává ráz celému jeho průběhu.¹⁶

Co se týče druhů domácího násilí, tyto lze v obecné rovině kategorizovat na násilí psychické, fyzické, sexuální, sociální a ekonomické.

Psychické násilí spočívá v duševním trýznění o různých stupních intenzity. Nutno konstatovat, že co se týče jeho dopadů zejména na psychiku obětí, je stejně nebezpečné jako násilí fyzické, nicméně jeho odhalování je ještě mnohem těžší, neboť jeho stopy nejsou běžně postižitelné zrakovými vjemy.

Fyzické násilí v podobě nejrůznějších útoků na tělesnou integritu oběti je, co se týče jeho následků, zřejmě nejsnáze odhalitelným, neboť jeho stopy jsou zpravidla rozpoznatelné „pouhým okem“.¹⁷ Někteří autoři fyzické násilí rozdělují na násilí „běžné“ (normal violence), jež zahrnuje pohlavky, strkání či plácnutí apod., a násilí „hrubé“ (abusive violence), které disponuje vysokým potenciálem možného zranění oběti a spočívá kupř. v kopání, ale i napadání různými zbraněmi. Toto rozdělení však není příliš šťastné z pohledu velmi úzké hranice mezi oběma kategoriemi násilí a následků, jaké mohou na oběti zanechat.¹⁸

Sexuální násilí, které je některými z odborníků řazeno do kategorie násilí fyzického, je stejně jako násilí psychické jen velmi těžko prokazatelné v případě, že při něm nedojde k fyzickému poranění^{19,20}. Často tak k odhalení incestního sexuálního zneužívání dojde až např. ve chvíli, kdy se u dětské oběti zjistí gravidita²¹. Velmi závažné následky tento druh násilí zanechává zejména právě na dětech, které se s těmito v důsledku své nedostatečné psychické a fyzické vyspělosti jen velice těžko vypořádávají a některé

---

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 236 - 238

¹⁷ VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha, profFem, 2008, s. 23

¹⁸ GELLES, R. J. Intimate Violence in Families. Third Edition. United States of America, California, Sage Publications, Inc., 1997, s. 14, 15

¹⁹ Jak uvádí odborná literatura, rodič, který sexuálně zneužívá své dítě, se velmi často chová tak, aby k žádnému fyzickému zranění nedošlo, dokonce i v případě přímého sexuálního styku postupuje tak, aby nedošlo k porušení hymenu a provedení koitus nebylo možno odhalit. K tomu blíže viz. např. WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání dětí. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2005, s. 108

²⁰ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 228

²¹ WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání dětí. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2005, s. 111

konsekvence zde přetrvávají až do konce života, kupř. v podobě neschopnosti navázat jakýkoli intimní vztah.

Sociální násilí se nejčastěji projevuje tím, že se pachatel snaží své oběti zamezit v kontaktech s jejím sociálním okolím. Tento druh násilí může v některých případech končit až naprostou sociální izolací²² oběti se všemi negativními důsledky, jež s sebou tento stav přináší. Velmi často je úzce provázán s ostatními druhy domácího násilí, tedy např. agresor, který svou oběť pohlavně zneužívá, snaží se ji zároveň co nejvíce izolovat od jejího sociálního okolí, zejména ze strachu z vyjádření jeho chování či z toho, že si postižený uvědomí, že situace, v níž se ocitl, se nachází mimo oblast společenské normy.

Ekonomické násilí se vyznačuje především finanční závislostí na osobě agresora. Typicky zde dochází k zneužití vlastní převahy při hospodaření s financemi rodiny, včetně striktního dohledu nad příjmy a výdaji poškozené osoby.²³ Ekonomická závislost je velmi často příčinou toho, že oběť vědomě setrvává ve vztahu, který ji poškozuje.

Další možnou kategorizací domácího násilí je jeho rozdělení podle osob, na nichž je páchano, a to na násilí páchané na ženách, mužích, dětech a seniorech.

S ohledem na zaměření této práce se nyní budu orientovat na specifika násilí páchaného na dětech. Vzhledem k určité nejednotnosti či „neujasněnosti“ vztahu mezi pojmy domácí násilí a týrání (zejména co se týče dětských obětí), které jsou v odborné literatuře užívány dle mého mínění ne zcela systematicky, bez jakéhokoliv rozlišení, případně i vedle sebe, bude pro účely této práce týrání považováno za synonymum domácího násilí, neboť každé domácí násilí bude ze své podstaty týráním, ačkoliv ne každé týrání musí vykazovat všechny znaky domácího násilí.

Klasifikace forem násilí páchaného na dětech má určitá specifika, nejčastěji se jedná o tělesné týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, ale i zanedbávání, organizované zneužívání, případně rituální zneužívání.²⁴

---

²² **Sociální izolace** představuje v daném případě vnější omezení počtu sociálních vazeb, postupné vyčleňování ze society, minimální počet sociálních vztahů ve školním i mimoškolním prostředí, jedná se o proces směřující k tzv. sociální exkluzi (vyloučení). KOHOUTEK, R. Terminologický slovník pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 138

²³ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 228, 229

²⁴ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 229

V případě domácího násilí páchaného na dětech se v mnoha případech jedná o používání nepřiměřených výchovných prostředků²⁵, o kombinaci týrání, zneužívání a zanedbávání dětských obětí.²⁶ V potaz je třeba brát i skutečnost, že děti mohou být oběťmi domácího násilí jednak přímo (tzv. přímá viktimizace), a jednak nepřímo, tj. jsou přítomny domácímu násilí mezi ostatními členy rodiny, v roli jakýchsi pozorovatelů, přičemž nejsou přímým objektem útoků agresora (tzv. nepřímá viktimizace).²⁷

Jak z výše uvedeného vyplývá, dítě samozřejmě nemusí být domácím násilím poškozeno jen po stránce tělesné, kdy sem lze zařadit např. i úmyslné nezabránění jeho zranění; dítě může být vystaveno i pohlavnímu zneužívání [toto je možno dále rozdělit na dotykové (př. styk pohlavní, orální, anální) a bezdotykové (př. nucení dítěte ke sledování pornografických videozáznamů, fotografování nahého dítěte či jeho nucení, aby bylo svědkem pohlavního styku)]. Dále může být nezletilá osoba týrána citově, což má značný vliv na její emocionální rozvoj a vývoj jejího dalšího chování (př. slovní útoky působící na psychiku dítěte, opakované ponižování, izolace dítěte), ale může rovněž docházet i k zanedbávání dítěte, jež lze definovat jako všeobecný nedostatek péče, který způsobuje dítěti vážnou újmu na jeho vývoji nebo ohrožuje dítě samotné. Zanedbávání opět lze rozdělit na tělesné (př. kdy dochází k neuspokojování tělesných potřeb dítěte, dítě není dostatečně vyživováno, nemá dostatek teplého oblečení, nebo nemá kde spát, spí na zemi se psem apod.) a na zanedbávání emoční (dítě necítí žádnou náklonnost ze strany rodičů, nemá pocit, že by někam patřilo). Dále v rámci zanedbávání lze hovořit rovněž o zanedbání výchovy a vzdělání poškozeného dítěte (př. dítěti není poskytnuta možnost dosáhnout dostatečného vzdělání v rámci jeho potenciálu a intelektuálních možností, tzn. rodina dítě neposílá do školy, snižuje důležitost vzdělání nebo se dítěti dostatečně nevěnuje, nemluví na něj a dítě tak třeba ani ve školním věku

---

²⁵ K tomu považují za důležité uvést, že z výsledků výzkumu, který byl proveden na konci roku 2008 pro Úřad vlády ČR, vyplývá, že **tolerance české společnosti k tělesným trestům** je povážlivě vysoká. Z uvedeného výzkumu vyplynulo, že pouze 8,3 % dotazovaných uvedlo, že tělesné tresty nejsou výchovným prostředkem a že by je nikdy nepoužilo, bezmála 50 % dotazovaných prohlásilo, že ačkoli tělesné tresty nejsou vhodným výchovným prostředkem, existují situace, kdy jsou nejlepším řešením, 24,8 % respondentů nepovažuje facku nebo plácnutí za tělesný trest, 11 % zúčastněných zastává přesvědčení, že tělesné tresty byly, jsou a budou nedílnou součástí výchovy a 6 % dotazovaných se dokonce neváhalo ztotožnit s výrokem „škoda každé rány, která padne vedle“. Blíže viz. internetový server www.stopnasilinadetech.cz; jedná se o informace ohledně kampaně STOP násilí na dětech realizované Vládou ČR v roce 2009. Dostupné na: http://www.stopnasilinadetech.cz/pdf/nazory_obcanu_na_telesne_tresty.pdf

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. Právo proti domácímu násilí. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2011, s. 11

²⁷ ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2011, s. 120

nemá dostatečnou slovní zásobu, či není ani schopno si samo obstarat základní hygienické potřeby, je celkově zaostalé a mohou se u něj projevat až znaky tzv. pseudooligofrenie²⁸).

Dále pak považují za nezbytné zmínit některé nejdůležitější skutečnosti, z nichž pramení domácí násilí, a které mohou být jeho primárními či sekundárními příčinami. Generalizace je v těchto případech velmi obtížná, neboť do procesu vzniku a průběhu tohoto jevu zasahuje velké množství individuálně specifických charakteristik, a to jak ve vztahu k pachatelům, tak i ve vztahu k obětem, a určitou roli zde nepochybně hrají i znaky prostředí²⁹. Jedná se zejména o míru socializace³⁰ pachatele, jeho rodinné a výchovné vzory, osobnostní charakteristiky (sklony k agresivitě, nízké sebehodnocení³¹, narcistické sklony apod.), ale i postoje nejbližšího okolí a potažmo celé společnosti, které jsou mnohdy apatické, nevšímavé, příp. dokonce souhlasné.³²

1.2. Historické souvislosti domácího násilí páchaného na dětech

K plnému pochopení nejhlubších kořenů a souvislostí fenoménu domácího násilí bylo by potřeba nahlédnout do minulosti tak hluboko, kam až sahají nejstarší dochované záznamy lidské společnosti, a zabývat se jednak celkovým uspořádáním rodiny v té které

---

²⁸ **Pseudooligofrenie** neboli zdánlivá mentální retardace, dříve označovaná též sociální debilitou, je způsobena vlivem vnějšího prostředí, nikoliv poškozením centrální nervové soustavy. Dítěti se nedostává potřebné stimulace, je výchovně zanedbané, psychicky deprivované. V tomto případě se nejedná o neměnný stav, při změně nepodnětného prostředí a působením správného výchovného vlivu může dojít ke zlepšení situace. In: BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 156

²⁹ **Faktory zvyšující riziko domácího násilí** na ženách rozděluje Světová zdravotnická organizace na faktory individuální (např. nízký věk, alkoholismus, deprese apod.) faktory vztahu (nestabilita manželství, špatná ekonomická situace atd.), faktory komunity (slabé odsuzování domácího násilí komunitou aj.) a společenské faktory (společenské normy podporující násilí). In: BARGEL, M., MÜHLPACHR, P. a kol. Inkluze versus exkluze - dilema sociální patologie. 1. vydání. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 115. Toto rozdělení faktorů ovlivňujících pravděpodobnost, že v rodině dojde k domácímu násilí, lze nepochybně aplikovat i na násilí páchané na dětech, kde jsou činitelé vzniku násilí prakticky totožní.

³⁰ **Socializace** představuje proces, v němž jedinec přebírá návyky, vědomosti, dovednosti a normy nezbytné pro život v dané společnosti. V daném případě se jedná o univerzální kulturní prostředek „k zajištění kontroly chování a myšlení členů společnosti“. VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. Základy sociologie práva. 2. vydání. Brno, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 118

³¹ **Sebehodnocení** jako jednu ze složek sebepojetí lze vymezit jako pozitivní či negativní vztah k sobě samému, jedná se o souhrn představ o vlastních kompetencích např. v oblasti morální, sociální, výkonové apod.; představuje mimo jiné odraz kvality života jedince. Blíže viz. např. VENCEFR, J. Osobnostní charakteristiky a sebehodnocení v nezaměstnanosti. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav, Brno, 2007, s. 34

³² HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 227

době, a jednak postavením ženy v ní, abychom se potažmo dobrali i k postavení potomků a pochopili tak nazírání minulých generací na daný, současnou společností vnímaný jako sociálně patologický, jev. Pro účely této práce se zaměřím pouze na některé stěžejní okamžiky historického vývoje, jejichž znalost je dle mého mínění nezbytným výchozím bodem k celistvému porozumění dané problematice.

Ve starověkém Římě představovala rodina společenství osob a majetku, kterému vládla hlava rodiny - dospělý Říman - *pater familias*, který byl plně emancipován od své původní rodiny, tj. jeho vlastní otec buď zemřel, nebo jej tzv. propustil z primárního rodinného svazku³³. Již v Zákonech dvanácti desek (tabulí) byla obsažena úprava moci otcovské - *patria potestas* (tabule IV), která zahrnovala mj. možnost otce, coby hlavy rodiny, nakládat se životem dítěte, a to včetně možnosti dítěte prodat, odložit či jej dokonce usmrtit v případech dětí postižených. Při výkonu své otcovské moci se musel *pater familias* řídit pouze „otcovskou náklonností a římským mravem“.³⁴

Za jeden z nejdůležitějších okamžiků, kterým se zásadně proměnilo postavení ženy ve společnosti, je považován přechod od matrilineárního systému na systém patrilineární, který přinesl existenční závislost ženy na jediném muži v důsledku vytváření malých individuálních rodin, v jejichž čele stála jediná hlava - muž.³⁵

Postavení dítěte v rodině nikdy nebylo na tak „dobré“ úrovni jako v současné společnosti vyznávající tzv. západní kulturu - chápáno v přístupu k dítěti, jeho právům a ochraně jeho života a zdraví. Přístup k dětem je totiž do značné míry ovlivněn celkovým rozvojem civilizace a stavem životní úrovně obyvatelstva.

V období od pravěku až po středověk bylo násilí páchané na dětech jevem takřka běžným a posuzováno ve světle tehdejších norem de facto „normálním“. Výjimečným fenoménem rozhodně nebylo ani usmrcení dítěte z nejrůznějších důvodů.

Pokud jde o ty nejtýpější důvody opuštění, odložení či přímo usmrcení dítěte, např. profesor Matějček uvádí, že je lze pro větší přehlednost kategorizovat do několika

---

³³ VESELÁ, R. a kol. Rodina a rodinné právo. Historie, současnost a perspektivy. 1. vydání. Praha, EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2003, s. 53

³⁴ **Zákony dvanácti desek** vznikly v letech 451 - 450 př. n. l. Blíže viz. např. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Římské právo a současná právní věda. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 11, 12

³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. Právo proti domácímu násilí. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2011, s. 1

základních skupin, byť se tyto navzájem různě překrývají, neboť je nelze jednoznačně zařadit pod určitá časová období.³⁶ Jedná se o tyto charakteristické skupiny příčin:

- ohrožení rodičů a rodiny,
- selekce pohlaví,
- pomsta,
- obětování dítěte,
- hanba a společenské odsouzení,
- znetvoření.

K násilí na dítěti z důvodu **ohrožení rodičů a rodiny** docházelo zejména v okamžicích ekonomické tísně rodiny, tedy v době velké nouze či hladu, event. v případě nevhodného věkového odstupu od dítěte předchozího (tedy dříve než za 3 až 5 let od narození staršího sourozence), kdy nově narozené dítě představovalo další zátěž nejen pro rodiče, ale i pro celý zbytek rodiny (starší sourozence, u nichž byla větší pravděpodobnost, že přežijí, než u dětí právě narozených).

Ani **selekce dětí podle pohlaví** nebyla, zejména v období starověku a středověku, ničím výjimečným. I ve společnostech relativně vyspělých, s poměrně stabilní ekonomikou, docházelo k tomu, že se rodiny z nejrůznějších sociálních pohnutek zbavovaly novorozenců ženského pohlaví. Mezi důvody, které jsou nejvíce nasnadě, patřila zejména ochrana rodiny, její ekonomické zajištění, schopnost plodit potomky i ve vyšším věku apod.

Pokud jde o násilí coby **pomstu** páchanou na dětech, nejedná se sice o násilí „domácí“ v pravém slova smyslu, nicméně pro úplnost považuji za nezbytné se o této variantě rovněž zmínit. Mohlo se jednat o usmrcování dětí nepřítele, kterému tak nemělo být dopřáno, aby měl potomstvo, příp. o jejich zabíjení ze strachu z budoucí msty a případné snahy o opětovné převzetí moci nad ztracenými územími.

Obětování dětských životů z náboženských důvodů bylo běžné zejména v období před masovým rozšířením křesťanství, které obřadní obětování dětí jako pohanského rituálu odmítalo. Dětské oběti měly zajišťovat úspěch např. při válečném tažení (ať již k obětování došlo před ním, případně byly tyto oběti přislíbeny pro případ vítězství), ale i při jiných významných státních i soukromých činnostech.

---

³⁶ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing, s. r. o., 1995, s. 26

Specifikem usmrcování či jiného zlého nakládání s dětmi **ze strachu ze společenského odsouzení či hanby** je skutečnost, že takových činů se většinou dopouštěly (či dopouštějí) vlastní matky dětí, a to v převaze případů v krátké době po porodu. Bohužel nutno konstatovat, že tento jev se vyskytuje i ve společnosti soudobé. Ani v současné době zřizované baby boxy³⁷ nejsou sto zabránit tomuto jevu v plné míře. Tak i v aktuálním trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků - dále jen trestní zákoník) jsou obsažena ustanovení vztahující se např. k usmrcování novorozených dětí jejich matkami (ust. § 142 trestního zákoníku - vražda novorozeného dítěte matkou) či opuštění dítěte (ust. § 195 trestního zákoníku - opuštění dítěte nebo svěřené osoby) atd.

Různé formy (rituálního) **znetvořování** dětí, týkající se typicky např. zevních pohlavních orgánů, ale i jiných částí těla (některých částí obličeje, nohou atd.) přetrvávají v některých kulturách bohužel až dodnes. V této souvislosti je třeba zmínit Úmluvu o právech dítěte přijatou Organizací spojených národů³⁸ dne 20.11.1989 v New Yorku³⁹ (dále jen „Úmluva o právech dítěte“), která znamenala významný počín v dané oblasti, když prováděcí dokumenty k této mezinárodní smlouvě jednání vedoucí k takovýmto zásahům do tělesné integrity dětí důrazně zapovídají.⁴⁰

Ačkoli, jak výše nastíněno, různé formy násilí na dětech jsou fenoménem starým v podstatě jako sama lidská společnost, zvýšená pozornost tomuto jevu začala být věnována až od 60. let 20. století, kdy se mu začali mj. věnovat v rámci své činnosti sociální pracovníci.⁴¹ Nemálo významnou byla v dané oblasti rovněž identifikace

³⁷ První doložená zmínka o zřízení „baby boxu“ pochází z roku 1198, kdy v Římě papež Inocenc III. nechal vybudovat tzv. „tornu“, neboli otáčedlo, kam mohli rodiče tajně odložit své dítě, aniž by se vzdali své vlastní naděje na spasení. Tyto torny se zabudovávaly do vrat či zdí útulků pro odložené děti, které byly zřizovány v kláštřích (první takový útulek byl založen v Cařihradě r. 335). DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing, s. r. o., 1995, s. 31

³⁸ **Organizace spojených národů** byla založena v roce 1945 (Charta Organizace spojených národů podepsána dne 26.06.1945 zástupci 51 států celého světa) v reakci na druhou světovou válku, které nebyla schopna zabránit její přímá předchůdkyně, Společnost národů (založena roku 1919, tj. po skončení první světové války). HARENBERG, B. (sestavovatel) Kronika lidstva. 8. vydání. Praha, Fortuna Libri, 2011, s. 966

³⁹ Pro Českou a Slovenskou Federativní republiku vstoupila Úmluva v platnost dnem 06.02.1991, příslušné Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí bylo publikováno pod č. 104/1991 Sb.; ke dni vzniku České republiky (01.01.1993) pak ČR vstoupila do všech mezinárodních závazků České a Slovenské Federativní republiky, tzn. od uvedeného data je jednou ze smluvních stran této úmluvy. Zdroj: www.vlada.cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656

⁴⁰ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing, s. r. o., 1995, s. 25 - 32

⁴¹ DUNOVSKÝ, J., TROJAN, O., WEISS, P. (uspořádání) Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East - West Praha 1996, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, 1997, s. 7

tzv. syndromu bitého dítěte (popsaného C. H. Kempem), kterou umožnil mj. technický rozvoj v oblasti rentgenologie a chirurgie, kdy byla zjištěna u některých dětí velmi neobvyklá poranění a vyloučena možnost způsobení těchto zranění nahodilým úrazem.⁴²

1.3. Specifika pachatelů a dětských obětí domácího násilí

Osobnost pachatele je jednou z bazálních složek zájmu kriminologie⁴³, v níž je zkoumána z nejrůznějších hledisek a za použití různorodých přístupů.

Kriminologie označuje za pachatele jednotlivce, kteří se dopouštějí činů, jež zákon pojmenovává jako trestné⁴⁴. Pachatelem trestného činu je ovšem z hlediska kriminologie nejen osoba, která je na základě zákona stíhána, ale také osoba, která spáchala čin jinak trestný, tj. není za takový čin trestně odpovědná, např. dítě mladší patnácti let.⁴⁵

Pod pojmem **osobnost** můžeme v běžném smyslu toho slova rozumět člověka charakteristického určitými vlastnostmi, kterým je společností připisován výrazně pozitivní význam⁴⁶. Z pohledu psychologie je osobností každý člověk, osobnost pak představuje „*organizovaný a integrovaný systém (celek) duševního života člověka, v němž je integrována biologická, sociální a psychologická stránka jeho existence v dynamickou strukturu individuálních vlastností, která je vlastní pouze jednomu člověku a kterou se odlišuje od ostatních lidí*“⁴⁷.

V první řadě je třeba uvést, že v podstatě neexistuje žádný generální profil pachatelů jakýchkoliv trestných činů, tedy ani ve vztahu k domácímu násilí. Chování těchto pachatelů vychází z odlišných individuálních charakteristik, z různých motivů, působí na ně rozličné sociální vlivy, agresivní jednání má rozdílné cíle.

I přesto však lze u pachatelů domácího násilí vypočítat některé společné rysy, které se u nich vyskytují v různých modifikacích, intenzitě a vzájemných poměrech.

---

⁴² HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání. Praha, Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 5

⁴³ „*Kriminologie je věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole.*“ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3. přepracované vydání. Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 15

⁴⁴ „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ - ust. § 13 trestního zákoníku

⁴⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3. přepracované vydání. Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 119

⁴⁶ VACÍNOVÁ, M., LANGOVÁ, M. Vybrané kapitoly z psychologie. 1. vydání. Praha, nakladatelství Československý spisovatel, s. r. o., 2011, s. 14, 15

⁴⁷ VÍZDAL, F. Techniky poznávání osobností. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 4

Jedná se zejména o: nízkou sebeúctu a slabou funkci ega, extrémní žárlivost, reakce na stres, vliv alkoholu, víru v tradiční a patriarchální rodinu, mužskou nadřazenost.⁴⁸

Pachatele domácího násilí lze dle L. W. Shermána rozdělit do dvou základních skupin. První skupinu tvoří osoby sociálně problémové, které se násilí dopouští otevřeně i mimo domov a mají obecně problém s dodržováním norem. Druhá skupina je pak reprezentována jedinci, kteří navenek žádné sociální problémy nevykazují. Lze je označit za „*násilníky dvojitě tváře*“.⁴⁹

Některé vlastnosti osobnosti se u pachatelů domácího násilí vyskytují častěji než jiné. Jedná se například o silný egocentrismus, absentující pocity studu a viny, rozvinutou schopnost manipulace s druhými. Může se jednat o jedince, kteří jsou dostatečně inteligentní, není pro ně problémem chovat se jinak v soukromí než na veřejnosti. Vyznačují se chybějící empatií, tolerancí, altruismem, neschopností asertivní komunikace, často se jedná o osobnosti s velmi silným vnějším místem kontroly.^{50, 51}

Jak již bylo výše zmíněno, děti se stávají oběťmi domácího násilí ve dvou rovinách. V jedné rovině jako „pozorovatelé“ násilí, ve druhé jako přímé oběti útoku agresora.

Jedním ze specifíků dětí, které jsou přímými oběťmi domácího násilí, je tzv. syndrom CAN (*Child Abuse and Neglect*). Jde o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, který je představován komplexem negativních příznaků způsobovaných v první řadě rodiči (či jinými osobami, jimž je dítě svěřeno do péče). Těchto příznaků je celé spektrum, od projevů čistě fyzických, přes psychické a psychosomatické, až po projevy v oblasti sociálního chování.⁵²

Dalšími možnými následky vztahujícími se výhradně k sexuálnímu zneužívání dětí je syndrom CSA (*Child Sexual Abuse*) neboli syndrom sexuálně zneužívaného dítěte.

---

⁴⁸ VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha, proFem, 2008, s. 49, 50

⁴⁹ SHERMAN, L. W., BERG, R. A. The Specific Deterrent Effects of Arrest for Domestic Assault. In: American Sociological Review, č. 2, 1984, s. 261, cit. In: VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha, proFem, 2008, s. 51

⁵⁰ **Locus of Control** - místo kontroly - jedná se o teorii Juliana Rottera, která vychází z míry víry člověka, že řídí životní události, které jsou pro jeho život významné. Člověk s silným vnitřním místem kontroly je přesvědčen, že děje a situace a jejich výsledky vychází především z jeho vlastního úsilí a činů, což se projevuje např. větší kontrolou vlastního chování. Člověk s vnějším místem kontroly pak věří, že děje a situace a jejich důsledky jsou ovlivněny jinými lidmi, vnějšími okolnostmi, „osudem“ atd. Blíže viz. např. HUNT, M. Dějiny psychologie. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2000, s. 405 - 407

⁵¹ VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vydání. Praha, proFem, 2008, s. 51 - 53

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. Právo proti domácímu násilí. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2011, s. 12

Formy sexuálního zneužívání rozlišujeme, jak již bylo výše zmíněno, na bezkontaktní (např. masturbace před dítětem, pozorování odhaleného dítěte apod.), kontaktní (např. osahávání, jakékoli formy pohlavního styku atd.) a komerční sexuální zneužívání (např. k pornografii či prostituci).⁵³

Zvýšenému riziku, že se stanou obětí domácího násilí, jsou vystaveny děti, které vykazují určité specifické znaky. Jedná se kupř. o děti postižené syndromem poruchy pozornosti a soustředění (ADHD)⁵⁴, dále děti, které jsou nadměrně úzkostné, plačtivé, sebelitostné, děti se specifickými poruchami učení⁵⁵, s psychickým či fyzickým postižením, děti apatické či pasivní nebo naopak velmi živé a komunikativní.⁵⁶

Velmi důležité jsou pak příznaky, které se u dětí vystavených domácímu násilí projevují. Rozdílná situace samozřejmě nastává v závislosti na věku postiženého dítěte. Tak například v kojeneckém věku lze shledat symptomy v podobě zaostalosti, problémů při osvojování úkonů přiměřených své věkové kategorii apod. U dětí předškolního věku lze pozorovat nadměrnou zamyšlenost, agresi nebo naopak apatii vůči okolí, regresní projevy chování (např. cucání palce atd.). Děti školního věku se mohou vyznačovat bezohledností, porušováním norem, zhoršením školního prospěchu, nesoustředěností, ale i sklony k dobrovolnému uchylování se do sociální izolace, nespavostí, objevují se u nich i známky sebeobviňování. V období puberty a adolescence následně dochází k vyrovnávání se se stresem únikem k návykovým látkám (drogy, alkohol), záškoláctvím, obětím výrazně klesá sebedůvěra, celkově trpí nedobrym sebehodnocením, dochází k výrazným změnám v oblasti sociálních kontaktů.⁵⁷ Takových příznaků by bylo možno vyjmenovat nepřeberné množství, neboť se jedná o problematiku značně individuální,

---

⁵³ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 229 - 235

⁵⁴ Faktory, které mohou vyprovokovat agresivitu vůči dítěti postiženému syndromem ADHD (dříve LMD), jsou zejména impulzivita, slabá „pracovní“ paměť, nepozornost, zvýšená dráždivost, emoční labilita a s ní spojené afektivní reakce, když všechny tyto projevy patří k typickým příznakům této mozkové dysfunkce. Blíže viz. BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 36, 106

⁵⁵ **Specifickými poruchami učení** se rozumí poruchy, které se projevují při získávání základních znalostí v oblastech čtení, psaní, počítání, ale i řeči. K tomu srov. BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 100

⁵⁶ HOUBOVÁ, D. a kol. Psychologie pro právníky. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, s. 230, 231

⁵⁷ MICHÁLKOVÁ ŠÁLKOVÁ, M., BITTNER, P., PILÁT, I. Násilí na dětech a co s ním? Prezentace k semináři, 2009.

Dostupné na: http://prevence.koprivnice.org/wp-content/uploads/2009/11/Prezentace_PCR.pdf

každá z dětských (stejně jako dospělých) obětí může na domácí násilí reagovat odlišným způsobem.

Závěrem této kapitoly lze dle mého názoru shrnout, že ze všeho výše uvedeného vyplývá mj. složitost dané problematiky, která zasahuje do mnoha vědních oborů, v rámci nichž jsou podávány často poněkud odlišné výklady. Nicméně základní rysy a charakteristiky jsou definovány natolik jednoznačně, že z nich lze získat potřebnou představu o fenoménu domácího násilí, který je jedním z nejnebezpečnějších sociálně patologických jevů současné společnosti krom jiného i tím, že se vyznačuje vysokou mírou latence, které lze předcházet zejména tak, že se informace o něm budou postupně dostávat do povědomí široké veřejnosti.

2. Rodičovská zodpovědnost a péče soudu o nezletilé

Dítě již okamžikem svého početí (jako tzv. nasciturus – „plod v lůně mateřském“), má právní subjektivitu, což je způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti⁵⁸. V případě nascitura je další podmínkou právní subjektivity skutečnost, že se dítě narodí živé. Právní subjektivita je v daném případě významná zejména pro účely dědického práva.⁵⁹ Okamžikem, v němž vzniká vztah mezi rodiči a potomkem, je z pohledu práva narození dítěte.⁶⁰

Zásadním a nejdůležitějším právem a současně zejména povinností rodičů je své dítě milovat, starat se o ně a dělat vše, co bude ku prospěchu jeho dalšího psychického a fyzického vývoje. Rodiče tedy mají činit s ohledem na věk dítěte, jeho rozumovou a tělesnou vyspělost především takové kroky, které povedou k tomu, že dítě bude spokojené a šťastné, bude se harmonicky rozvíjet.

K narušení klidného, bezstarostného a bezpečného dětského života dochází v okamžiku, v němž rodiče, či jeden rodič, „vztáhli ruku na své dítě“, nebo vystavovali své dítě opakovaně traumatizujícím prožitkům; ve stejném okamžiku dochází také k porušení institutu rodičovské zodpovědnosti. V situaci, kdy dojde k odhalení toho, že rodiče nebo osoby, které mají nezletilé osoby v péči, se opětovně dopouštějí fyzického, psychického či sexuálního násilí na vlastních potomcích nebo na dětech svěřených jim do péče, je třeba, aby došlo k co nejrychlejšímu zásahu zvenčí a dítě bylo umístěno do bezpečného prostředí, např. k druhému rodiči, prarodičům či jiným příbuzným, do dětského domova atd. A právě v těchto případech je třeba intervence státu, který prostřednictvím nezávislého soudu poskytuje ohroženému dítěti ochranu v rámci výkonu pravomocí v oblasti péče o nezletilé.

Odhalení skutečnosti, že v rodině dochází k domácímu násilí, je poměrně obtížné a vyžaduje všímavost a ochotu pomoci ze strany okolí, poněvadž rodina jako samostatná,

---

⁵⁸ Od právní subjektivity je třeba odlišovat **způsobilost k právním úkonům**, která představuje způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. V souladu s českým právním řádem nabývá jedinec plné způsobilosti k právním úkonům nabytím zletilosti, tj. dosažením osmnáctého roku věku. Před touto věkovou hranicí lze způsobilosti k právním úkonům nabýt uzavřením sňatku (s přívolením soudu), a to po dovršení šestnáctého roku věku. Takto nabyté způsobilosti jedinec zánikem manželství již nepozbývá. – Ust. § 8 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků

⁵⁹ KNAPP, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha, Codex, 1997, s. 126, 127

⁶⁰ Blíže viz. např. ŠTICHOVÁ, L. Postavení nezletilých napříč právním řádem; základní aspekty spojené s náhradní rodinnou a ústavní péčí. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, Brno, 2011, s. 11 - 13

relativně a v určitých ohledech uzavřená, jednotka si své soukromí, zvyky, návyky či různé rodinné rituály chrání před nežádoucí pozorností society, a to o to intenzivněji, dochází-li v takové rodině k sociálně patologickým jevům, jako např. k některé z forem domácího násilí.

K odhalení domácího násilí může pomoci buď samotný rodič (otec nebo matka), který je rovněž obětí domácího násilí a rozhodne se z patologicky narušeného vztahu odejít, obrátit se se žádostí o pomoc na některou z pomáhajících organizací nebo na policii, své vlastní rodiče apod. Násilí dále může pomoci odhalit pediatr při preventivní prohlídce nezletilého či pedagog z mateřské, základní či střední školy, který přichází s nezletilou obětí v rámci školního vzdělávání do pravidelného kontaktu.

O dalším osudu nezletilé oběti, jejích rodičů a příštím životě celé rodiny následně rozhodne opatrovnický a trestní soud.

Rodičovská zodpovědnost a péče soudu o nezletilé jsou pak dle mého mínění základními pojmy, které se prolínají s danou oblastí v takové míře, že je považuji za důležité v následujícím textu náležitě objasnit.

2.1. Rodičovská zodpovědnost

Pojem **rodičovská zodpovědnost** je upraven v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen „zákon o rodině“), kde je v ust. § 31 uvedeno, že rodičovskou zodpovědností se rozumí *„souhrn práv a povinností při péči o nezletilé děti, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého, při správě jeho jmění. Dále jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj“*.

Institut rodičovské zodpovědnosti prošel v průběhu let určitým vývojem, a to nejen co se týče názvosloví.

Jak již bylo výše uvedeno, v minulosti (např. ve starověkém Římě) měl primární a vůdčí postavení v rodině otec. Původní označení tedy znělo **otcovská moc**, jelikož se jednalo o práva náležející pouze otci. Takovéto uspořádání rodinných vztahů

platilo celá dlouhá staletí, rozhodující postavení otce v rodině stanovoval např. i Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – ABGB z roku 1811, který byl do právního řádu tehdejšího Československa převzat tzv. Recepční normou⁶¹ a platil zde až do 01.01.1951, kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník, zák. č. 141/1950 Sb.⁶²). Otec jako hlava rodiny měl výsadní právo svým rozhodnutím určovat další osud dítěte, např. co se týče volby budoucího povolání či nakládání s jeho majetkem apod.⁶³ Tomuto chápání otcovské moci pak samozřejmě odpovídala i tehdejší právní úprava souvisejících vztahů.

Po druhé světové válce došlo v Českých zemích, stejně jako v dalších zemích Evropy, k transformaci povahy a obsahu terminologie, a to i v oblasti upravující právo rodinné. Tyto změny byly ovlivněny především obdobím svého vzniku. Příkladem může být změna postavení žen a rodiny ve společnosti. Po roce 1948 prošlo pak rodinné právo (ostatně obdobně jako další odvětví práva) celkovou přeměnou související se změnou politicko právního režimu. Ačkoli celkově byl právní řád těmito změnami značně deformován a přizpůsobován dobové ideologii, některé změny, které přinesl nový zákon o právu rodinném z roku 1949, lze hodnotit veskrze pozitivně. Uvedený předpis postavil práva a povinnosti matky i otce na stejnou úroveň, došlo k formálnímu zrušení institutu otcovské moci, která byla nahrazena označením **rodičovská moc**. Další významnou změnou bylo zrovnoprávnění dětí nemanželských a manželských.⁶⁴

Zákon o rodině, který nahradil zákon o právu rodinném s účinností od 01.04.1964, označení rodičovská moc již dále nepřevzal, jelikož vycházel z premisy, že se jedná především o práva a povinnosti, která rodiče mají ve vztahu ke svým potomkům, a navazující institut tak byl nově označen jako **rodičovská práva a povinnosti**. Až novela zákona o rodině v roce 1998 (s účinností od 01.08.1998, provedená zákonem č. 91/1998 Sb.) přinesla změnu v názvosloví z rodičovských práv a povinností na současnou **rodičovskou zodpovědnost**.

Rodičovská zodpovědnost je v dnešním chápání pojímána jako zabezpečovací institut. Nejdůležitější povinností rodičů je výchova dítěte, a to jeho výchova v nejširším

---

⁶¹ zák. č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, jehož čl. 2 byly do československého práva recipovány veškeré dosavadní zemské a říšské zákony – viz. zák. č. 11/1918 Sb. - právní informační systém CODEXIS®

⁶² KNAPP, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek I. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha, Codex, 1997, s. 55, 56

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 110

⁶⁴ BĚLOVSKÝ, P. Rodinné právo. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita Brno, Brno, 2009. Dostupné na: <http://www.komunistickepravo.cz>

slova smyslu. Rodič je ze zákona povinen postarat se, aby se dítě co nejpříznivěji vyvíjelo v oblasti tělesného zdraví, a současně také v oblasti citové, rozumové a mravní. Dále je třeba vzít v úvahu, že děti dlouhodobě nejsou schopny samy řešit své záležitosti a uskutečňovat své plány, tudíž i zde je třeba uplatnit rodičovskou zodpovědnost.⁶⁵

Za standardní situace rodičovskou zodpovědností disponují oba rodiče bez rozdílu, v některých případech může být jeden z rodičů (příp. oba) rodičovské zodpovědnosti zbaven nebo na této omezen, případně mu může být právo jejího výkonu pozastaveno, a to pouze na základě rozhodnutí soudu. Přesné vymezení toho, kdo je nositelem rodičovské zodpovědnosti, je obsaženo v ust. § 34 zákona o rodině, kde je uvedeno, že „*rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven, a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven. Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který dosáhl věku šestnácti let, má-li potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících*“. K omezení rodičovské zodpovědnosti může dojít v případech, kdy rodič svou rodičovskou zodpovědnost nevykonává řádně a zároveň to vyžaduje zájem dítěte⁶⁶, pro úplné zbavení rodičovské zodpovědnosti pak musí nastat stav, kdy rodič tohoto institutu zneužívá nebo jej závažným způsobem zanedbává⁶⁷. Institut pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti je určen pro situace, kdy rodiči její výkon znemožňuje závažná překážka přechodné povahy⁶⁸.

Již v Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, publikovaném jako zákon č. 2/1993 Sb. (Listina základních práv a svobod, dále jen „LZPS“) je uvedeno, že všichni jsou si rovni (čl. 1), následně v článku 3 je uvedeno,

---

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 111 - 113

⁶⁶ Rozsah omezení se v takových případech týká vždy soudem přesně vymezených oblastí života dítěte. Takto tedy může být rodič omezen např. při dispozici s majetkem dítěte.

⁶⁷ Ust. § 44 zákona o rodině; rozdíl mezi instituty omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti spočívá zejména v intenzitě konání či nekonání rodiče, o jehož rodičovskou zodpovědnost se jedná. Tak zatímco pro omezení rodičovské zodpovědnosti postačí, když rodič svou zodpovědnost nevykonává řádně, a zároveň to vyžaduje zájem dítěte, pod čímž si lze představit např. rodiče dítěte, jež zdědilo rozsáhlý majetek, přičemž rodič se o tento majetek nestará „*s péčí řádného hospodáře*“, naproti tomu pro úplné zbavení rodičovské zodpovědnosti je třeba, aby zde bylo prokázáno buď zneužití tohoto institutu, případně jeho závažné zanedbávání. Tyto podmínky budou nepochybně splněny právě v případech prokázaného týrání či zneužívání dětí.

⁶⁸ Překážkou přechodné povahy může být např. špatný zdravotní stav rodiče, který mu ve výkonu rodičovské zodpovědnosti brání (kupříkladu se může jednat o těžký stav bezvědomí – tzv. kóma) – blíže viz. HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 155

že „základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“.

LZPS je primárním předpisem, na nějž zákon o rodině navázal, a stejně tak i zde byla práva matky (ženy) a otce (muže) postavena na stejnou úroveň. Matka i otec mají stejná práva v péči o nezletilé, v rozhodování o výchově, výživě či např. při výběru různých školních i mimoškolních aktivit, a to bez ohledu na to, zda jsou manželé, rozvedeni či nikdy sezdáni ani nebyli. Rodiče tak za své potomky jednají tam, kde děti samy za sebe jednat nemohou⁶⁹. Zákon totiž předpokládá, že rodiče se v běžných věcech, týkajících se nezletilého, dohodnou.

Pokud se rodiče na realizaci nějakého právního úkonu činěného za nezletilé dítě nedohodnou, vstupuje na scénu moc soudní, která v rámci soudního řízení nahradí svým rozhodnutím vůli rodičů.⁷⁰

2.2. Péče soudu o nezletilé

Péčí soudu o nezletilé je z pohledu zákona o rodině rozuměno každé rozhodnutí ve věci samé (tj. rozhodnutí meritorní), které nějakým způsobem ovlivňuje vztahy mezi dětmi, jejich rodiči a případně dalšími osobami. Jedná se tedy o veškerá rozhodnutí (rozsudky, usnesení) týkající se úpravy poměrů k nezletilým dětem, rozhodnutí o svěřeni nezletilého do péče jednoho z rodičů či do střídavé péče, rozhodnutí o výši výživného či rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem, ale rovněž i rozhodnutí, která se nějakým způsobem týkají rodičovské zodpovědnosti, a to buď jejího pozastavení, omezení, zbavení či navrácení.

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řádem, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen o. s. ř.) včleněno mezi tzv. řízení **nesporná**, kde se uplatňují mimo jiné především **zásady oficiality**⁷¹

⁶⁹ V souladu s ust. § 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků, má nezletilý způsobilost k právním úkonům v takovém rozsahu, jaký odpovídá stupni jeho rozumového a volního vývoje, přičemž takováto částečná způsobilost není způsobilostí obecnou, nýbrž musí být posuzována individuálně, ve vztahu ke konkrétním právním úkonům.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 117 - 121

⁷¹ **Zásadou oficiality** se rozumí, že předmět řízení a dispozice s ním nejsou v rukou účastníků řízení, ale záleží na vůli soudu. WINTEROVÁ, A. a kol. Občanské právo procesní, Studijní příručka. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, s. 42

a vyšetřovací⁷² (narozdíl od řízení sporných⁷³, která jsou ovládána mj. zejména zásadami dispoziční⁷⁴ a projednací⁷⁵). Všechna řízení, která ovlivňují jakýmkoliv způsobem život nezletilého i jeho okolí tak, jak byla výše demonstrativně uvedena, může soud zahájit i bez návrhu. Nejčastěji bývají zahájena z podnětu orgánu sociálně - právní ochrany dětí (dále též jen „OSPOD“), či fyzických osob z blízkého okolí dítěte.⁷⁶

K péči soudu o nezletilé se vztahuje několik vzájemně úzce provázaných právních předpisů, které upravují nejdůležitější oblasti života a vývoje dítěte, do nichž soud nejčastěji zasahuje. Mezi nejpodstatnější z nich patří o. s. ř., který upravuje procesní postupy v řízeních vztahujících se k péči o nezletilé. Dále je třeba zmínit zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen „zákon o sociálně - právní ochraně dětí“), kde jsou stanoveny základní ideje, priority, pojmy a návaznosti na další právní předpisy ve vztahu k ochraně nezletilých, ale např. i zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen „ZSM“), jehož hlavním účelem a smyslem je výchova mládeže, která se dostala z různých důvodů do konfliktu se zákonem, tak, aby byl zajištěn její další harmonický vývoj a zároveň dostatečně

---

⁷² Podstata **zásady vyšetřovací** spočívá v tom, že při zajišťování důkazů a ověřování skutkových zjištění postupuje soud z úřední povinnosti (tzv. ex officio, zkr. ex off). WINTEROVÁ, A. a kol. Občanské právo procesní, Studijní příručka. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, s. 43

⁷³ Bazální **rozdíl mezi oběma zmiňovanými typy řízení** (tedy řízením **sporným** a **nesporným**) jsou shledávány v předmětu řízení, okruhu účastníků a v rozdílných procesních zásadách, jimiž jsou tato řízení ovládána. Další důležitý rozdíl spočívá v tom, že v řízeních nesporných jsou z větší části vydávána rozhodnutí konstitutivní (tj. rozhodnutí, jimiž se „zakládají, mění nebo ruší subjektivní práva a povinnosti hmotněprávní povahy. Mají ovšem zároveň i procesněprávní účinky: zakládají, mění nebo ruší procesní práva a povinnosti“ – BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. Teorie práva. 1. vydání. Praha, Nakladatelství CODEX, 1997, s. 101), zatímco v řízeních sporných jsou meritorní rozhodnutí většinou povahy deklaratorní (tj. autoritativně konstatují existenci či neexistenci subjektivních práv či povinností - BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. Teorie práva. 1. vydání. Praha, Nakladatelství CODEX, 1997, s. 102). Významným rozlišujícím prvkem obou typů řízení pak je funkce takového řízení, když řízení nesporná mají především funkci preventivní (tj. předcházení možným důsledkům toho, že určitý vztah není upraven), naproti tomu sporná řízení plní zejména úlohu represe (ve smyslu nápravy porušení práva). Blíže viz. WINTEROVÁ, A. a kol. Občanské právo procesní, Studijní příručka. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, s. 37

⁷⁴ **Zásada dispoziční** nebo také **zásada dispozitivnosti** znamená, že dispozice řízením a jeho předmětem spočívá pouze v rukou účastníků řízení, nikoli v rukou soudu. Jedná se o protipól výše zmiňované zásady oficiality. WINTEROVÁ, A. a kol. Občanské právo procesní, Studijní příručka. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, s. 42

⁷⁵ Opakem zásady vyšetřovací je **zásada projednací**, která je vedle zásady dispoziční jednou ze stěžejních zásad charakteristických pro občanskoprávní řízení sporná. Jedná se o odraz zásady dispoziční; povinnost tvrzení (tedy tvrdit skutečnosti rozhodné pro posouzení věci) a důkazní povinnost (tj. povinnost předkládat důkazy k prokázání vlastních tvrzení) je vložena pouze do rukou účastníků řízení. WINTEROVÁ, A. a kol. Občanské právo procesní, Studijní příručka. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, s. 42

⁷⁶ HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009. Pod heslem „Péče soudu o nezletilé“. Dostupný na: www.beck-online.cz

garantována ochrana společnosti před pachateli trestných činů, byť by se jednalo o nedospělé jedince. V těchto intencích pak soud postupuje v případech, kdy dojde ke spáchání kriminálního deliktu juvenilním pachatelem.

Ustanovení týkající se péče soudu o nezletilé jsou v o. s. ř. obsažena zejména v § 176 – § 180b.

Ve výše uvedených ustanoveních je upravena jak forma rozhodování, tak i povaha řízení a příslušnost soudů k nim.

Ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje soud rozsudkem tam, kde se jedná o výchovu a výživu, úpravu styku rodičů, prarodičů a sourozenců s nezletilým, o navrácení dítěte, o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu, o poručenství, schválení důležitých úkonů za nezletilého a také o záležitostech, o nichž se rodiče nemohou dohodnout. Rozsudkem se kromě toho rozhoduje také o prodloužení ústavní výchovy poté, co dítě dosáhne zletilosti, event. o zrušení tohoto opatření. V ostatních věcech soud rozhoduje usnesením (např. o ustanovení opatrovníka).⁷⁷

Samotné provádění péče soudu o nezletilé spočívá zejména v dohlížecí činnosti, kdy soud sleduje, jak je vedena výchova, případně sleduje dodržování výchovných opatření, která uložil, včetně naplňování jejich smyslu a účelu. Soud přitom vychází nejen ze svých vlastních zjištění, dalším (a to velmi významným) zdrojem poznatků jsou mu při této činnosti podněty nebo zprávy fyzických či právnických osob, ať již ty, které si soud při zjišťování faktického stavu sám vyžádá, anebo ty, které jsou mu zaslány z vlastní iniciativy sociálního okolí dítěte. Soud předložené listinné důkazy prošetří a v případě, že jsou pro to shledány důvody, provede v souladu s příslušnými právními předpisy opatření k odstranění zjištěného nežádoucího stavu.⁷⁸

Zákon o sociálně - právní ochraně dětí se k dané problematice váže velmi úzce již svou samotnou podstatou a v celém svém rozsahu, když jeho základním smyslem a účelem jeho existence je *„zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí*

---

⁷⁷ Ust. § 176 o. s. ř.

⁷⁸ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, s. 1336 an

*a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním*⁷⁹.

V souvislosti s Úmluvou o právech dítěte a Deklarací práv dítěte⁸⁰ patří k jeho ideovým myšlenkám ochrana blaha dítěte⁸¹ jako obecné hodnoty, která je jednou ze stěžejních principů, na nichž je vystavěno české rodinné právo.

Ve spojitosti s problematikou, která je předmětem této práce, považuji za důležité zdůraznit i význam ZSM, který řeší kriminalitu mládeže, jež často může být jednou z konsekvencí domácího násilí páchaného na dětech, přičemž minimálně řešení kriminality dětí mladších patnácti let lze nepochybně zařadit do oblasti péče soudu o nezletilé v širším slova smyslu, neboť mimo jiné rozhodování v této oblasti je na většině soudů ČR svěřeno opatrovnickým oddělením v rámci péče soudu o nezletilé⁸². Primárním účelem řízení dle ZSM s ohledem na nedospělé subjekty není represe, nýbrž výchova nezralého jedince a předcházení dalšímu páchání protiprávních činů, jakož i náprava harmonie sociálního vztahu, který byl protiprávním činem narušen.⁸³

Závěrem kapitoly pojednávající o rodičovské zodpovědnosti a péči soudu o nezletilé je dle mého názoru třeba uvést, že institut rodičovské zodpovědnosti je v případech domácího násilí velmi často zneužíván, přičemž právě zde je třeba nejen dostatečné všímavosti a empatie sociálního okolí dětských obětí, ale i včasného a erudovaného zásahu státních orgánů, ať již se jedná např. o orgány sociálně - právní ochrany dětí, či o soudy, které disponují poměrně rozsáhlými kompetencemi v oblasti péče o nezletilé.

---

⁷⁹ zdroj: Důvodová zpráva k zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí; právní informační systém CODEXIS®

⁸⁰ DE01/59, Deklarace práv dítěte

⁸¹ Častěji je v současné době používán pojem „zájem dítěte“, který je spojován s konkrétnějším obsahem práv dítěte na realizaci svých vlastních zájmů. Blíže viz. např. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Právo a sociální politika. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 129

⁸² Na některých soudech tuto problematiku řeší soudci trestního úseku. Z praxe vyššího soudního úředníka mohu říci, že dle mého názoru i s ohledem na osobu pachatele je vhodnější přiřazení této problematiky soudcům úseku opatrovnického.

⁸³ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 33

3. Formy náhradní výchovy

V souvislosti se zbavením rodičovské zodpovědnosti (viz. předchozí kapitola) je ze strany soudu, který o takové skutečnosti rozhoduje, třeba řešit, jakým způsobem a kým bude péče o dítě dále zajištěna. Je tedy třeba stanovit formu tzv. „náhradní výchovy“.

Tato kapitola bude tedy věnována náhradní výchově, coby řešení, k němuž je u dětských obětí domácího násilí třeba přistoupit velmi často, neboť ponechání nedospělé oběti v prostředí, které namísto jistoty a bezpečí, jež by mělo dítěti poskytovat, vykazuje známky patologické agresivity směřované proti němu, v podstatě nepřipadá v úvahu.

V případě, kdy dojde ke zbavení rodičovské zodpovědnosti pouze u jednoho rodiče, je výkon rodičovské zodpovědnosti automaticky přenesen plně na bedra rodiče druhého.

Avšak v okamžiku, kdy jsou rodičovské zodpovědnosti zbaveni rodiče oba (příp. jeden z rodičů není znám či nežije), situace je o mnoho složitější. Nutno konstatovat, že v případech domácího násilí takové okolnosti nastávají poměrně často, přičemž dojde-li k nim, je třeba ze strany soudu zvážit, zda existuje jiná osoba z blízkého okolí dítěte, která je schopna a ochotna mu poskytnout potřebnou péči a zázemí, a které by tedy bylo možno dítě svěřit do péče. Není-li takové osoby, je soud nucen dítě svěřit do péče některého ze státních či nestátních ústavních zařízení, které se věnují péči o děti s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou.

Nejdůležitějším kritériem v takových případech je to, aby se dítě co nejrychleji dostalo do prostředí, v němž bude v bezpečí a kde mu budou poskytnuty podmínky k co největší konsolidaci jeho narušeného psychického, v některých případech i fyzického, zdraví.

V souladu se zákonem o rodině lze ve výše nastíněných situacích ze strany soudu rozhodnout o některé z těchto forem náhradní výchovy:

- svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče,
- pěstounská péče,
- poručenství,
- osvojení,

- ústavní výchova,
- pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc⁸⁴.

Takto vyjmenované formy náhradní výchovy lze ve zcela obecné rovině kategorizovat na instituty náhradní rodinné výchovy (svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče, poručenství, osvojení) a instituty výchovy ústavní (ústavní výchova, pobyt v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc).

Dále budou deskribována specifika jednotlivých forem náhradní výchovy, jejich přednosti a nevýhody, které je třeba při volbě nejvhodnějšího řešení brát ze strany soudu v potaz.

3.1. Náhradní rodinná výchova

Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Institut svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče je, jak již bylo výše nastíněno, první v úvahu připadající variantou v případech, kdy je nutno zvažovat odebrání dítěte z péče jeho biologické rodiny.

V souladu s příslušnými zákonnými normami je třeba, aby bylo kumulativně splněno několik podmínek. První z nich je, že zde musí být dán zájem dítěte na změně výchovného prostředí. Současně rodičům dítěte musí ve výchově bránit subjektivní (např. nezpůsobilost rodičů k výchově, jejich duševní nemoc, apod.) či objektivní překážky (kupř. výkon trestu odnětí svobody, vážné zdravotní postižení dítěte atd.). Osoba, které by dítě mělo být do péče svěreno, s tímto postupem musí souhlasit a zároveň garantovat řádnou výchovu dítěte. Jestliže je dítě schopno vyjádřit svůj vlastní názor, je třeba zajistit jeho vyjádření k takovému postupu (povinnost soudu zjistit názor dítěte, které je s přihlédnutím ke stupni svého vývoje schopno posoudit dosah takového opatření, vyplývá z ust. § 31 odst. 3 zákona o rodině).⁸⁵

Třebaže zákon nestanoví u tohoto institutu časové omezení, bývá často označován za „překlenovací“ oproti dlouhodobějšímu charakteru pěstounské péče, ačkoli ani u pěstounské péče neexistuje zákonný požadavek dlouhodobosti této formy náhradní

⁸⁴ k jednotlivým formám náhradní výchovy blíže viz. např. internetový portál Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 159 - 161

rodinné péče. Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče tak bývá zpravidla aplikováno v případech, kdy se jako vhodné jeví zachování vazeb dítěte na jeho původní rodinu, případně tam, kde lze předpokládat do budoucna odpadnutí překážek, které původním rodičům bránily ve výchově.⁸⁶

Ust. § 45 odst. 1 zákona o rodině stanoví, že soud při zvažování, které osobě dítě svěřit do výchovy, zpravidla preferuje příbuzné dítěte. Nemusí však tomu tak být vždy (viz. zákonem použitý termín „zpravidla“). Může se jednat i o osobu, k níž má dítě vytvořen kladný emocionální vztah, ačkoliv mezi nimi neexistuje vztah příbuzenský.

Rodičovská zodpovědnost zůstává ve většině případů zachována biologickým rodičům. Fyzické osobě, již bylo dítě svěřeno do výchovy, soud přesně vymezí práva a povinnosti ve vztahu k němu, rodičům je pak vyměřena vyživovací povinnost.⁸⁷

Pěstounská péče

Další formou náhradní rodinné výchovy je pěstounská péče, která představuje péči o dítě v jiné než biologické rodině. Pěstounská péče je speciální formou náhradní výchovy v rodině či rodinném prostředí, kterou zprostředkovává, řídí a kontroluje stát, který tento institut zabezpečuje rovněž po stránce hmotné podpory⁸⁸. I zde zůstává zachována rodičovská zodpovědnost biologických rodičů, možnost se s dítětem stýkat a povinnost platit výživné (nárok na výživné v daném případě, pokud dítěti náleží nárok na dávky pěstounské péče, přechází na stát, resp. na orgán, který pěstounovi či dítěti dávky vyplácí⁸⁹).

Rozeznáváme několik základních druhů pěstounské péče. Může se jednat o pěstounskou péči **individuální** (zastávanou jednotlivými osobami a upravenou zákonem o rodině) nebo **skupinovou - kolektivní** (upravenou zákonem o sociálně - právní ochraně dětí, např. SOS vesničky), dále o pěstounskou péči **příbuzenskou** či **vykonávanou cizí osobou**.

Stěžejním předpokladem svěření dítěte do pěstounské péče je, stejně jako u institutu předchozího, zájem dítěte na změně výchovného prostředí. I další podmínky jsou obdobné, musí tedy existovat bariéry rodičů k výchově nezletilého (tj. rodiče nemohou, neumí nebo nechťejí zabezpečovat řádnou výchovu), souhlasný názor dítěte, je-li schopno

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 161

⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 166

⁸⁸ Odměna pěstouna a dávky pěstounské péče jsou vypláceny dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí ve znění pozdějších změn a doplňků.

⁸⁹ Ust. § 45d odst. 1, 2 zákona o rodině

jej formulovat a je zde fyzická osoba, které může být dítě do pěstounské péče svěřeno, která poskytuje záruku řádné výchovy nezletilého a se svěřením do pěstounské péče souhlasí. Na rozdíl od svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, u pěstounské péče zákon nijak neupřednostňuje příbuzné dítěte před osobami cizími, nicméně i pěstounská péče může být vykonávána jako příbuzenská.⁹⁰

Ke svěřením dítěte do pěstounské péče nevyžaduje zákon souhlas rodičů. Před rozhodnutím o svěřením nezletilého do pěstounské péče si soud vyžádá zprávu orgánu sociálně - právní ochrany dětí⁹¹ o tom, zda osoba, které by mělo být dítě svěřeno, je pro výkon takové péče vhodná (ust. § 45b odst. 1 zákona o rodině).

V ust. § 45b odst. 2 zákona o rodině je pak upraven institut tzv. „dočasná péče“ (či tzv. „předpěstounské péče“). Jedná se o rozhodnutí OSPOD o svěřením dítěte do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem s tím, že tato dočasná péče skončí, jestliže nebude do tří měsíců od právní moci rozhodnutí zahájeno soudní řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče (ust. § 45b odst. 2 zákona o rodině). Ačkoliv se jedná o institut fakultativní, jeho užití je vhodné pro lepší aklimatizaci dítěte na nové výchovné prostředí. V úvahu připadá jeho užití jak u dětí, které jsou v ústavní výchově, tak i u dětí, které v ústavní výchově nejsou, zde za podmínky souhlasu rodičů s tímto postupem.

Pěstounskou péči může soud rozhodnutím zrušit, avšak jen z důležitých důvodů (zejména když tato neplní svůj účel a smysl), na žádost pěstouna tak však učiní vždy. Pěstounská péče dále zaniká především dosažením zletilosti dítěte, úmrtím dítěte nebo pěstouna.⁹²

Poručenství

Dalším institutem náhradní péče je poručenství. Jeho aplikace připadá v úvahu za situace, kdy *„rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu“*. Jedná se o řešení situace, kdy nezletilý nemá zákonného zástupce. Mezi bazální povinnosti poručníka patří výchova, zastupování a správa majetku dítěte místo rodičů.⁹³

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 169 - 173

⁹¹ V souladu s ust. § 4 zákona o sociálně - právní ochraně dětí orgány sociálně - právní ochrany dětí jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

⁹² Ust. § 45a odst. 3 zákona o rodině

⁹³ Ust. § 78 zákona o rodině

Poručník sice není povinen o dítě osobně pečovat (dítě může být např. v ústavní výchově či pěstounské péči), nicméně v případě, že takto činí, má nárok na stejné hmotné zabezpečení vůči státu, jako by byl pěstounem.⁹⁴

Co se týče výběru osoby poručníka, v souladu se zákonem ustanoví soud v první řadě osobu, kterou doporučili rodiče, např. v závěti. Není-li takové osoby, měl by být ustanoven poručníkem některý z příbuzných, případně osob blízkých dítěti či jeho rodině. Není-li ani mezi těmito osobami vhodný poručník, ustanoví soud do této funkce jinou fyzickou osobu. Poslední variantou, selžou-li všechny předchozí eventuality, je ustanovení OSPOD poručníkem nezletilého.⁹⁵

Výkon funkce poručníka podléhá pravidelné kontrole ze strany soudu. Poručník je povinen zejména soud v pravidelných intervalech (nejčastěji jedenkrát ročně) zpravovat o hospodaření s majetkem nezletilého a o jeho celkových poměrech, včetně zdravotního stavu, průběhu vzdělávání apod.⁹⁶

Soud má v souladu s ust. § 80 odst. 2 zákona o rodině možnost v případě značné námahy spojené se správou majetku poručenice přiznat poručníku přiměřenou odměnu, která bude uhrazena z majetku poručenice, a to buď roční, nebo při skončení správy majetku. Značná námaha zde může být shledána např. za situace, kdy je za poručenice třeba inkasovat nájemné apod. O přiznání odměny musí poručník soud požádat.

Významná rozhodnutí týkající se jak osobní, tak i majetkové, sféry ve vztahu k nezletilému může poručník činit pouze po schválení soudem (ust. § 80 odst. 4 zákona o rodině).

Na návrh poručníka jej soud této funkce zproští, přičemž důvody takového návrhu nemají na toto rozhodnutí vliv. Nezpůsobilost k výkonu funkce poručníka či porušování povinností z ní vyplývajících jsou důvodem pro odvolání soudem z této funkce.⁹⁷ Ze zákona pak poručenství zaniká nabytím zletilosti poručenice, jeho smrtí, osvojením, navrácením rodičovské zodpovědnosti, navrácením způsobilosti k právním úkonům rodiči atd.⁹⁸

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 339

⁹⁵ KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Právo a sociální politika. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 175

⁹⁶ Ust. § 80 zákona o rodině

⁹⁷ Ust. § 82 zákona o rodině

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 348

Osvojení

Nejvýznamnější formu náhradní rodinné výchovy představuje osvojení, kterým dochází k tomu, že mezi osvojencem a osvojitelem vzniká stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi, včetně založení rodičovské zodpovědnosti osvojitelů, ale měly by zde vzniknout i odpovídající emocionální vazby. Obdobně je tomu u vztahu mezi osvojencem a příbuznými osvojitele, kde rovněž vzniká příbuzenský vztah. Základním smyslem osvojení je nahradit v plné míře biologickou rodinu tímto novým vztahem.

Osvojení lze kategorizovat na zrušitelné a nezrušitelné (případně osvojení I. a II. stupně). Tzv. osvojení nezrušitelné je spojeno se zápisem osvojitele na místo rodiče osvojence do matriky, narozdíl od osvojení zrušitelného.⁹⁹

Základními podmínkami osvojení jsou schopnost a ochota (resp. vůle) náhradní rodinnou výchovu zajistit a dále zájem dítěte a společnosti na utvoření nových rodinných vazeb. Osvojení je rovněž podmíněno některými dalšími bazálními předpoklady. Mezi subjektivní patří nezletilost osvojované osoby¹⁰⁰, přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, odpovídající zdravotní stav účastníků tohoto vztahu, způsobilost k právním úkonům osvojitele a jeho způsob života zaručující prospěšnost osvojení. Objektivní podmínky zahrnují např. neexistenci příbuzenského poměru v řadě přímé a sourozeneckého.¹⁰¹

Jak z výše uvedeného vyplývá, osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba. Může jím být jak jediná osoba (individuální osvojení), tak i manželé (společné osvojení).

Aby mohlo být dítě osvojeno, musí zde být splněna podmínka souhlasu jeho zákonného zástupce, ale i souhlasu dítěte, je-li schopno posoudit dosah takového rozhodnutí. Souhlasu rodiče je třeba, i když není dosud zletilý. V případě osvojení dítěte do ciziny s tímto postupem musí souhlasit Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí^{102, 103}.

V rámci řízení o osvojení však mohou nastat také případy, kdy souhlasu rodičů není třeba. Jedná se o situace, kdy rodič nejméně po dobu tří měsíců projevuje o dítě zjevný

---

⁹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 265 - 269

¹⁰⁰ K tomu je třeba uvést, že nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), který by měl nabýt účinnosti k 01.01.2014, a kterým by k tomuto datu měl být mj. nahrazen stávající zákon o rodině, již tuto podmínku neobsahuje a osvojením rozumí „přijetí cizí osoby za vlastní“, přičemž toto zahrnuje i osoby již zletilé - ust. § 794 an, citovaného zákona

¹⁰¹ KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Právo a sociální politika. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 161

¹⁰² **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí** byl založen ust. § 3 zákona o sociálně - právní ochraně dětí. Jedná se o ústřední orgán státní správy s celostátní působností, který má na starosti zejména vymáhání výživného ve vztazích s mezinárodním prvkem, mezinárodní adopce, mezinárodní únosy dětí atd. Zdroj: Internetový portál Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí - www.umpod.cz

¹⁰³ Ust. § 67 zákona o rodině

nezájem. „Nelze-li však v chování rodiče spatřovat hrubé porušování jeho povinností, je třeba, aby byl orgánem sociálně - právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení uplynuly alespoň 3 měsíce. Orgán sociálně - právní ochrany dětí je povinen poskytnout rodiči nejpozději po tomto poučení poradenství a pomoc za podmínek stanovených jiným právním předpisem.“¹⁰⁴

Další možnou v úvahu připadající variantou je udělení souhlasu rodičů předem (tj. před zahájením jakýchkoli kroků ve věci osvojení dítěte), a to bez vztahu ke konkrétním osvojitelům. Takto udělený souhlas biologického rodiče k osvojení musí být dán písemně, buď před soudem, nebo před orgánem sociálně - právní ochrany dětí. Stejně jako jiné právní úkony¹⁰⁵, musí být udělen svobodně, vážně, určitě a srozumitelně¹⁰⁶.¹⁰⁷ Souhlas udělený předem bez vztahu k určitým osvojitelům je podstatný zejména pro ty nejmenší děti, jelikož novorozence, jak prokázalo mnoho různých studií, lze nejlépe adaptovat v „nových“ rodinách¹⁰⁸.

Dříve, než dojde k tomu, že soud rozhodne o osvojení nezletilého dítěte, je třeba splnit zákonem stanovenou podmínku o tzv. „předopční péči“ (resp. „zatímní péči“), která musí trvat nejméně tři měsíce, během nichž žije dítě v rodině budoucích osvojitelů. V rámci této péče nemá osoba pečující o dítě, na rozdíl od péče pěstounské, nárok na žádnou finanční kompenzaci. Po dobu trvání zatímní péče budoucí osvojitel pečuje o dítě v celé šíři tohoto slova, tedy jak po stránce psychické, fyzické, tak i po stránce mravní a emoční. Osvojení je velkou životní změnou nejen pro budoucí osvojitele, ale i pro nezletilé dítě, což je jedním ze stěžejních důvodů existence tohoto zákonného

---

¹⁰⁴ Ust. § 68 zákona o rodině účinné od 01.01.2013. Zákonodárce byl při koncipování této změny veden zejména mj. snahou o uvedení předmětné zákonné úpravy do souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, který jednoznačně upřednostňuje právo dítěte na život s rodiči před jakýmkoli jiným řešením (blíže viz. Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=724&CT1=0>).

Původní ust. § 68 zákona o rodině účinné do 31.12.2012 znělo takto: „Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže:

- po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě nebo

- po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevali o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.“

¹⁰⁵ **Právní úkony** jsou občanskoprávní skutečnosti, představované projevy vůle směřujícími ke vzniku, změně, event. zániku práv a povinností, které jsou právními předpisy s takovými projevy vůle spojovány. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. Základy občanského práva. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2006, s. 21

¹⁰⁶ Ust. § 37 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších změn a doplňků

¹⁰⁷ Ust. § 68a zákona o rodině

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, s. 341

institutu, neboť se jedná o jakousi přípravu (zkoušku), zda a jakým způsobem rodina dítě přijme, a naopak, jakým způsobem se dítě adaptuje na nové podmínky. Dále by mělo být ověřeno především to, zda je osvojitel schopen vytvořit řádné výchovné prostředí a zda jsou zde dány důvodné předpoklady budoucího vzniku emocionálních vazeb obdobných vazbám v biologických rodinách. Všechny tyto dispozice jsou následně základem pro úspěšný průběh procesu začlenění dítěte do nového rodinného prostředí.

V některých případech zákon umožňuje rozhodnout o osvojení i bez předchozí preadopční péče, a to tehdy, jestliže o osvojení požádá pěstoun, poručník či jiná fyzická osoba, která má nezletilého v osobní péči po dobu delší než tři měsíce.¹⁰⁹

Dle ust. § 69a zákona o rodině před samotným rozhodnutím o osvojení je v průběhu jednání soud povinen osvojitele řádně poučit o všech možných následcích budoucího osvojení. Tato poučovací povinnost je mimořádně podstatná především u osvojení nezrušitelného.¹¹⁰

Soud má za úkol zjistit zdravotní stav osvojitelů, jejich majetkové a osobnostní dispozice a motivaci¹¹¹ vedoucí je k osvojení. Stejně tak je nutno vyšetřit zdravotní stav nezletilého dítěte. Obě strany jsou následně seznámeny se skutkovými zjištěními, o těch je třeba vyrozumět i zákonné zástupce osvojovaného dítěte a OSPOD. Této informační povinnosti se nelze vyhnout ani v případě, že dítě již nějakou dobu žije ve společné domácnosti s osvojiteli, jimž je zdravotní stav dítěte znám.¹¹²

V neposlední řadě považují za nezbytné zmínit možnost zrušení osvojení, což, jak z logiky věci vyplývá, připadá v úvahu pouze u tzv. osvojení I. stupně, tedy osvojení zrušitelného. K této možnosti soud přistoupí na návrh osvojitele či osvojence, a to pouze výjimečně, ze závažných důvodů.¹¹³ Zákon nikterak nevymezuje tyto „důležité důvody“, nicméně nepochybně si lze představit využití tohoto institutu např. právě za situace, kdy dochází k týrání, zneužívání či zanedbávání osvojeného dítěte.

---

¹⁰⁹ Ust. § 69 zákona o rodině

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 311, 312

¹¹¹ **Motivací** rozumíme jednak proces směřující k uspokojení určité potřeby, a jednak souhrn vnitřních a vnějších podnětů (motivů), které na základě emočního prožitku nedostatku aktivizují lidské chování, zaměřují ho určitým směrem a v tomto stavu jej udržují po dobu potřebnou k uspokojení předmětné potřeby. VÍZDAL, F. Základy psychologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 109

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 4. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, s. 351 - 353

¹¹³ Ust. § 73 zákona o rodině

3.2. Ústavní výchova

Ústavní výchova je jedním ze dvou typů kolektivní výchovy, před nimiž zákon jednoznačně upřednostňuje náhradní rodinnou výchovu, jakož i výchovu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc¹¹⁴ (druhým typem kolektivní výchovy je výchova ochranná, ukládaná v režimu ZSM). Jedná se tedy až o krajní prostředek zásahu státu do rodinně - právních vztahů, k němuž je zpravidla třeba přistoupit za situace, kdy všechny ostatní prostředky nápravy těchto vztahů selhaly, přičemž výchova dítěte je fakticky ohrožena či narušena (ust. § 46 zákona o rodině).

Pod vážným ohrožením či narušením výchovy si lze představit zanedbávání základních výchovných povinností rodiče, péče o zdravotní stav dítěte, nedostatečnou péči o jeho sociální a duševní rozvoj včetně insuficience emočního zázemí, ale i vážné onemocnění rodičů, kteří v důsledku této choroby nejsou o dítě schopni pečovat, výkon trestu odnětí svobody atd.¹¹⁵

V souladu s ust. § 46 odst. 2 zákona o rodině může být ústavní výchova nařízena nejdéle na 3 roky, před jejich uplynutím je třeba rozhodnout o případném prodloužení jejího trvání, nejdéle však opět o 3 roky. Celkově ústavní výchova může trvat nejdéle do doby dosažení zletilosti (tj. do dovršení osmnáctého roku věku), výjimečně může být prodloužena až o 1 rok. Jedenkrát za půl roku je soud povinen přezkoumat, zda důvody, pro něž byla ústavní výchova nařízena, nadále trvají.

Tradice ústavní výchovy na našem území se datuje zhruba od druhé poloviny 19. století, kdy zde začaly být obcemi, zemskými orgány státní správy a různými spolky a nadacemi zřizovány ústavy pro společensky znevýhodněnou mládež. Právní předpisy upravující chod těchto zařízení byly velmi obecné, čemuž odpovídala značně rozdílná realita fungování jednotlivých ústavů, a to jak po stránce organizační, tak i po stránce skladby zde umístěných nezletilých.

K ujednocení systému výchovných zařízení pro děti a mládež na našem území došlo až v 50. letech 20. století. V tomto období vznikly záchytné dětské domovy, dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí, záchytné domovy mládeže a výchovné ústavy pro mládež.

---

¹¹⁴ **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** definuje zákon o sociálně - právní ochraně dětí v ust. § 42 an. Jedná se o instituce zajišťující základní životní potřeby včetně ubytování, zdravotní, psychologické a obdobné nutné pomoci ohroženým dětem.

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 191

Od 70. let 20. století pak soustava těchto ústavů zahrnovala diagnostické ústavy pro děti, diagnostické ústavy pro mládež, dětské výchovné ústavy, dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí, výchovné ústavy pro mládež a výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí.¹¹⁶

V současné době výkon ústavní výchovy probíhá v zařízeních zřizovaných jednak Ministerstvem zdravotnictví ČR (dětské domovy pro děti do 3 let věku¹¹⁷), jednak Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR (zařízení sociálních služeb - domovy pro osoby se zdravotním postižením¹¹⁸), a jednak Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.¹¹⁹ V posledně uvedeném případě se jedná o školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Těmito zařízeními jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.¹²⁰

Dětský domov pro děti do 3 let věku

Dětský domov pro děti do 3 let věku zajišťuje péči (dle příslušného zákonného ustanovení „*poskytuje zdravotní služby a zaopatření*“) o děti zpravidla ve věku do 3 let¹²¹. Poskytované služby zahrnují stravu, ubytování, oblečení a výchovnou péči. Z důvodů ohrožení zdraví v důsledku negativních životních okolností zde může být poskytnuto ubytování také gravidním ženám. Tato zařízení dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách) - dále jen „zákon o zdravotních službách“ - poskytují útočiště především dětem týraným,

¹¹⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2003, s. 155

¹¹⁷ Pojem **dětský domov pro děti do 3 let věku** nahradil ke dni 01.04.2012 dosavadní termín kojenecký ústav. Tato změna byla provedena ust. § 124 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

¹¹⁸ Ústavní výchova je v těchto zařízeních vykonávána na základě ust. § 48 odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších změn a doplňků.

¹¹⁹ k tomu srov. např. KOLÁŘOVÁ, L. Děti v ohrožení. Problémy náhradní výchovné péče. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, Brno, 2011, s. 27

¹²⁰ Ust. § 1 odst. 1 a § 2 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků.

¹²¹ Ze znění předmětného ustanovení lze dle mého názoru na základě užití termínu „zpravidla“ dovozovat, že v některých případech mohou být zdravotní služby a zaopatření v těchto ústavech dětem poskytovány delší dobu, než do dovršení třetího roku věku. Lze si představit situaci, kdy k prodloužení pobytu dítěte v zařízení tohoto typu povedou zdravotní důvody na straně dítěte, stupeň jeho psychického či fyzického rozvoje, příp. zájem na zachování rodinných vazeb (např. společný pobyt nepřilíží věkově vzdálených sourozenců v jednom zařízení) apod.

zanedbávaným, zneužívaným, těm, jejichž vývoj je ohrožen v důsledku sociálně patologického přirozeného prostředí a dále rovněž dětem zdravotně postiženým.¹²²

Domov pro osoby se zdravotním postižením

Domov pro osoby se zdravotním postižením je jedním ze zařízení sociálních služeb, zřizovaných na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších změn a doplňků, které poskytuje služby nejen dětem, ale i dospělým. V souladu s ust. § 48 citovaného zákona mohou být v takovémto zařízení vykonávány jednak ústavní výchova, a jednak výchovná opatření dle zákona o rodině, včetně předběžných opatření, a to u nezletilých, kteří mají v důsledku zdravotního postižení sníženou soběstačnost, jež vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Při poskytování služeb v těchto institucích jsou zohledňovány individuální potřeby jednotlivých klientů, přičemž nezaopatřeným dětem ústav navíc poskytuje např. i osobní vybavení jako oblečení či obuv.

Diagnostický ústav

Do diagnostického ústavu jsou děti umisťovány zpravidla nejdéle na dobu 8 týdnů. Na základě diagnózy zde stanovené jsou pak dále rozmisťovány do příslušných výchovných zařízení (dětských domovů, dětských domovů se školou či výchovných ústavů) dle jejich individuálních výchovných a vzdělávacích potřeb.¹²³ Diagnostický ústav v závislosti na individuálních nárocích jednotlivých dětí plní zejména funkci diagnostickou (zahrnující pedagogické a psychologické činnosti směřující ke zjištění stupně vývoje dítěte), vzdělávací (která zahrnuje zjišťování úrovně dosažených znalostí, vědomostí a dovedností dítěte, vytvoření individuálního plánu jeho dalšího vzdělávání a další činnosti směřující k rozvoji jeho tělesných i duševních schopností), terapeutickou (tj. za součinnosti odborníků z oblasti psychologie a pedagogiky jsou zde prováděny aktivity směřující k nápravě nedostatků způsobených předchozí výchovou), výchovnou a sociální (zaměřenou na celkový harmonický rozvoj osobnosti dítěte, včetně nápravy jeho narušených sociálních vztahů), organizační (jejím obsahem je vhodné umístění každého dítěte do příslušného výchovného zařízení), koordinační (zajišťování souladu a účelnosti metodických postupů a spolupráce všech ostatních výchovných zařízení v rámci obvodu

---

¹²² Ust. § 43 zákona o zdravotních službách

¹²³ Blíže viz. např. BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 221, 222

působnosti daného diagnostického ústavu a rovněž v rámci kooperace s ostatními orgány státní správy).¹²⁴

Dětský domov

Péči o děti ve věku od 3 do 18 let, které nemají závažné výchovné problémy a kterým byla nařízena ústavní výchova, zajišťují v souladu s ust. § 12 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen „zákon o ústavní a ochranné výchově“), dětské domovy, jejichž funkce je především výchovná, vzdělávací a sociální. Děti, které jsou v dětských domovech umístěny, se vzdělávají v běžných školských zařízeních. Do dětského domova může být umístěna i nezletilá matka se svým dítětem.

Dětský domov se školou

Jedná-li se o děti, které mají závažné poruchy chování či duševní poruchy (event. nezletilé matky s dětmi, které mají závažné poruchy chování, příp. duševní poruchy) a kterým byla uložena ústavní výchova, připadá v úvahu jejich umístění do dětského domova se školou. Zásadní rozdíl oproti běžnému dětskému domovu spočívá v tom, že vzdělávání těchto dětí probíhá ve škole, která je součástí dětského domova. Zařazovány sem jsou děti ve věku od 6 let do doby ukončení povinné školní docházky. V případě, že výchovné problémy charakteru vylučujícího zařazení do systému běžného středoškolského vzdělávání přetrvávají i po uplynutí této doby, jsou děti (příp. nezletilé matky) přeřazeny do výchovného ústavu.¹²⁵

Výchovný ústav

Výchovné ústavy zajišťují péči o děti starší 15 let, které vykazují závažné poruchy chování, s uloženou ústavní výchovou (příp. nezletilé matky s týmiž problémy). Výjimečně do výchovného ústavu může být zařazeno i dítě starší 12 let, poruchy chování však musí v tomto případě být tak závažného charakteru, že zde nepřipadá v úvahu umístění dítěte

---

¹²⁴ Ust. § 5 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších změn a doplňků

¹²⁵ MÚHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 218, 219

do dětského domova se školou. Jako součást výchovného ústavu se zřizují školy základní, speciální, může zde být zřízena i škola střední.¹²⁶

V současné době je institut ústavní výchovy velmi často zcela odmítán jako překonaný a nepotřebný, naprosto nevyhovující a dysfunkční. Domnívám se, že tyto názory nejsou zcela správné a plně opodstatněné. Ústavní výchova v některých případech naopak může být nejvhodnější alternativou tam, kde formy náhradní rodinné péče často selhávají. Může se jednat kupříkladu o případy starších dětí, které se mnohem hůře adaptují na podmínky nového rodinného prostředí, které je pro ně ze své podstaty zcela neznámé a vazby v něm pro ně mohou být nepochopitelné a nepřehledné. V tomto ohledu se lze plně ztotožnit s názory docenta Albína Škoviery prezentované v publikaci Dilemata náhradní výchovy¹²⁷.

Úplným závěrem této kapitoly je třeba podotknout, že právní úprava dané problematiky je zde popsána pouze v základních obrysech tak, aby zde byla poskytnuta dostatečná teoretická základna pro další výklad.

---

¹²⁶ MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 219

¹²⁷ ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2007, s. 34, 35

4. Dítě jako oběť domácího násilí z pohledu legislativy

Obětí domácího násilí se může stát prakticky každý. Tento fenomén může zasáhnout a zasahuje ženy, děti, ale i muže či seniory. Z uvedených skupin obětí jsou dle mého mínění děti a senioři kategoriemi nejvíce zranitelnými, zejména s ohledem na svou větší či menší bezbrannost, pramenící jak z tělesné, tak i psychické znevýhodněnosti oproti dospělým jedincům v produktivním věku. U nedospělých jedinců je pak nebezpečí o to větší, že následky násilí na nich páchaného velmi nepříznivě ovlivňuje jejich dosud neukončený duševní i fyzický vývoj, a mnohdy představuje fenomén, který fatálním způsobem determinuje celý jejich budoucí život, utváření a prožívání jejich vlastních vztahů k sociálnímu okolí, potenciálním partnerům i případným vlastním dětem, ale i (a to zejména) k sobě samým.

R. J. Gelles k problematice domácího násilí mj. uvádí, že člověk je mnohem častěji fyzicky napaden, zraněn či přímo zabit v prostředí svého vlastního domova, ze strany jiného člena rodiny, než kdekoli jinde a kýmkoli cizím.¹²⁸ Tento fakt je alarmující zejména s ohledem na skutečnost, že právě domov je místem, které by mělo člověku poskytovat bezpečné útočiště, pocit stability a zázemí, a to tím více v dnešním, rychle se měnícím a mnohdy naprosto nepřehledném postmoderním světě, v němž dochází k rozpadu starých hodnot, aniž by byly nahrazovány hodnotami jinými, resp. hodnotami srovnatelné úrovně. Ve světě, který je charakterizován oslabováním či úplným rozpadem tradičních sociálních vazeb, který lze charakterizovat jako atomizovaný, s přeexponovaným individualismem¹²⁹.

Absence uspokojení základních lidských potřeb, počínaje od těch fyziologických, přes potřebu jistoty a bezpečí až po potřeby vztahové, k níž typicky dochází v případech domácího násilí a jež znemožňuje uspokojování potřeb vyšších (úcty a sebeúcty, seberealizace)¹³⁰, je v případě dětských obětí potenciální „časovanou bombou“, u níž je rozbité časovací zařízení, tudíž nelze dost dobře predikovat čas výbuchu.

Násilí na dětech bylo v poslední době shledáno natolik závažným celospolečenským problémem (pokud jde jen o tělesné týrání, počet těchto případů

¹²⁸ GELLES, R. J. *Intimate Violence in Families*. Third Edition. United States of America, California, Sage Publications, Inc., 1997, s. 1

¹²⁹ MŮHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 9, 10

¹³⁰ blíže viz. Maslowova hierarchie potřeb In: VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 175, 176

se za posledních 10 let zvýšil na čtyřnásobek, u týrání psychického se jedná o zvýšení dokonce dvanásobné¹³¹), že se jím začaly intenzivně zabývat i orgány nejvyšší státní moci¹³². Dochází tak ke vzniku různých strategických dokumentů, jejichž cílem je předcházení a snižování hrozeb, jež s sebou domácí násilí páchané na dětech přináší. Jedná se např. o vládní dokument Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 - 2018¹³³, či Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 - 2014¹³⁴, či Národní koncepci rodinné politiky, Koncepci péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu a další. V těchto dokumentech jsou stanoveny hlavní a specifické cíle vlády v oblasti problematiky násilí páchaného na dětech.

Smyslem každé zákonné úpravy je především ochrana společnosti, hodnot a vztahů, které tato societa považuje za natolik důležité, že je jim přiznán nárok na legislativní zajištění. Mezi takové hodnoty nepochybně patří dětský život, právo dítěte na všestranný harmonický rozvoj a existenci odpovídající současným požadavkům humanity a lidské důstojnosti.

Co se týče české právní úpravy, zvláštní ochrana dětí a mladistvých je součástí ústavního pořádku v rámci LZPS (čl. 32). V duchu výše uvedeného je dalším ze základních předpisů, z nějž pramení právo dítěte na ochranu před domácím násilím, Úmluva o právech dítěte, která (rovněž coby součást ústavního pořádku ČR) zakotvuje mimo jiné právě právo dítěte na život (čl. 6) či právo na ochranu před „*jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě*“ (čl. 19).

---

¹³¹ NETOLICKÁ, D. Týrání a zneužívání dětí. Příspěvek na internetovém portálu Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. Dostupné na <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/13555/TYRANI-A-ZNEUZIVANI-DETI.html/>

¹³² viz. např. Programové prohlášení vlády České republiky ze dne 4. srpna 2010, s. 7, kde se vláda zavazuje zlepšit systém péče o ohrožené děti. Dostupné na http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

¹³³ Zdroj: <http://www.vlada.cz/scripts/file.php?id=61422>

¹³⁴ Zdroj: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2011-2014.pdf>

Ochrana těchto, ústavním pořádkem garantovaných, práv dětí je dále zajišťována jednak předpisy práva veřejného, a jednak předpisy práva soukromého¹³⁵.

V této kapitole se tedy budu věnovat legislativním možnostem ochrany nezletilých obětí domácího násilí, a to jednak z pohledu práva soukromého a jednak z pohledu práva veřejného.

4.1. Soukromoprávní ochrana dětských obětí domácího násilí

Co se týče soukromoprávní ochrany dětí před domácím násilím, je třeba zmínit hned několik nejdůležitějších právních předpisů.

Stěžejním předpisem upravujícím vztahy dětí a rodičů, jakož i dalších příbuzných, je **zákon o rodině**. Pro danou problematiku je důležitý zejména zde upravený institut rodičovské zodpovědnosti, který je popsán výše v samostatné podkapitole 2.1., které může být rodič zbaven, může mu být pozastavena nebo v ní může být omezen, je-li to nutné k ochraně dítěte před domácím násilím. V případě podezření na jakékoli nedostatky ve výchově či péči o nezletilého v rodině může soud v souladu s ust. § 43 zákona o rodině přistoupit k některému z výchovných opatření, která jsou upravena zákonem o sociálně - právní ochraně dětí (tato budou blíže specifikována dále v textu). Dochází-li v rodině prokazatelně k týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte, má soud dále možnost využít některý z institutů náhradní rodinné výchovy či ústavní výchovy, jak byly výše již popsány.

Dalším, nikoliv však méně významným, předpisem ve vztahu k dané oblasti je **zákon o sociálně - právní ochraně dětí**, v jehož rámci došlo dne 01.01.2013 k velké novele týkající se především pěstounské péče. Ačkoli ze své podstaty by tento předpis bylo možno zařadit spíše do oblasti veřejnoprávní, bývá většinou řazen mezi předpisy práva

---

¹³⁵ **Rozdělení právních odvětví** na odvětví práva veřejného a práva soukromého spočívá v postavení veřejné moci, resp. v její nadřazenosti v některých případech, vymezených zákonem. Zatímco právo soukromé je charakteristické v první řadě striktní rovností subjektů, v právu veřejném je na základě zákona veřejná moc ostatním subjektům nadřazena. BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. Teorie práva. 1. vydání. Praha, Nakladatelství CODEX, 1997, s. 83

rodinného, které je charakteristickou součástí práva soukromého¹³⁶, z tohoto důvodu byl systematicky zařazen do této podkapitoly.

Cílem uvedeného zákona je především chránit dítě a jeho práva na příznivý vývoj, na řádnou výchovu, bránit oprávněné zájmy nezletilého, a to i v majetkové oblasti, či realizovat kroky směřující k nápravě, zlepšení narušených funkcí rodiny, případně zabezpečit dítěti bez rodiny, nebo dítěti, jež z nějakého důvodu nemůže žít se svou rodinou, náhradní rodinnou péčí.¹³⁷

Sociálně - právní ochrana dětí je orientována především na děti, jejichž rodiče zemřeli, nevykonávají svou zákonnou povinnost, jež plyne z institutu rodičovské zodpovědnosti, či této zneužívají nebo ji nevykonávají vůbec. Dále je zaměřena na nezletilé, kteří jsou v péči jiné fyzické osoby, ale tato osoba neplní své výchovné povinnosti. Kromě toho se sociálně - právní ochrana dětí zaměřuje také na děti vedoucí zpustlý způsob života, tj. děti požívající alkohol či jiné návykové látky, ale také na děti, které překročily hranici zákona a spáchaly čin jinak trestný (event. provinění)¹³⁸, utíkají z domova a v neposlední řadě na děti, které se staly obětí trestného činu, který způsobil ohrožení jejich života, zdraví, lidské důstojnosti či mravního vývoje.¹³⁹

Zákon o sociálně - právní ochraně dětí dále mj. obsahuje úpravu výchovných opatření (napomenutí, dohled, zákaz určitých činností či návštěv konkrétních podniků, míst nebo povinnost vyhledat poradenskou pomoc), která mohou být soudem využita v případech potřeby korekce rodičovské výchovy (na návrh sociální pracovnice), a to v ust. § 13. Stejně tak v rámci ochrany nezletilých zákon o sociálně - právní ochraně dětí obsahuje úpravu kompetencí k podávání návrhu na zahájení soudního řízení např. při osvojení, omezení, pozastavení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, ohledně nařízení ústavní výchovy jejího prodloužení nebo zrušení atd.¹⁴⁰

---

¹³⁶ K problematice rozdělení právních odvětví na veřejnoprávní a soukromoprávní viz. např. HARVÁNEK, J. a kol. Teorie práva. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2. opravené vydání. Brno, 2004, s. 281 - 282

¹³⁷ Ust. § 1 odst. 1 zákona o sociálně - právní ochraně dětí

¹³⁸ **Činem jinak trestným** se rozumí protiprávní jednání, které není trestným činem pouze s ohledem na určitou charakteristiku pachatele (v daném případě nedostatek věku). Blíže viz. např. SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue č. 7/2004, s. 197; dostupné na:

<http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqgrpxi4s7g5pxg5dsl4ytsny>.

Proviněním je pak označován trestný čin spáchaný osobou mladistvou. Viz. ust. § 6 odst. 1 ZSM.

¹³⁹ Ust. § 6 zákona o sociálně - právní ochraně dětí

¹⁴⁰ Ust. § 14 zákona o sociálně - právní ochraně dětí

Pracovníci oddělení sociálně - právní ochrany dětí se dále zabývají zprostředkováváním pěstounské péče, osvojení, sledováním průběhu ústavní výchovy a ochranné výchovy a poskytováním odborného poradenství týkajícího se výchovy a péče o nezletilé děti.

Stejně jako dva výše uvedené právní předpisy slouží k ochraně ohrožených nezletilých dětí také **zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (o. s. ř.)**. Zde je zřízen institut předběžných opatření upravující možnost svěřit dítě do péče jednoho z rodičů či do jiné náhradní péče dříve, než bude soudem rozhodnuto ve věci samé. Dostane-li se dítě do nebezpečí života, zdraví nebo ocitne-li se dítě bez potřebné péče, je soudem umístěno do prostředí, které je pro ně vhodné s ohledem na jeho věk, zdravotní či psychický stav. Předběžné opatření uložené soudem trvá jeden měsíc, tento je počítán od vykonatelnosti rozhodnutí, která nastává zejména okamžikem vyhlášení.¹⁴¹

Výjimkou co se týče doby trvání, je uložení předběžného opatření při svěřením nezletilého do pěstounské péče, kdy toto opatření lze uložit až na tři měsíce. V případě nutnosti lze předběžné opatření před uplynutím lhůty prodloužit o další jeden měsíc, celková doba jeho trvání však nesmí přesáhnout šest měsíců.¹⁴²

Pominou-li důvody, pro něž bylo předběžné opatření uloženo, může rodič, OSPOD či opatrovník, který nezletilého v řízení zastupoval, navrhnout jeho zrušení, o tomto návrhu musí soud rozhodnout nejpozději do sedmého dne od jeho podání. Jestliže soud návrhu na zrušení předběžného opatření nevyhoví, nesmí jej navrhovatel znovu podat dříve, než po uplynutí lhůty 14 dnů.¹⁴³

Obecně občanský soudní řád upravuje pomoc obětem domácího násilí v ust. § 76b. Zákon praví, že *„je-li jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele, předseda senátu předběžným opatřením uloží účastníku, proti kterému návrh směřuje, zejména, aby opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval, aby se zdržel setkávání s navrhovatelem a jeho nežádoucího sledování a obtěžování“*¹⁴⁴. Toto předběžné opatření lze uložit na dobu 30 dnů, před uplynutím této lhůty lze požádat o jeho prodloužení. Předběžné opatření lze

¹⁴¹ V některých případech může rozhodnutí nabýt vykonatelnosti jeho vydáním, nebylo-li vyhlášeno. Blíže viz. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I., II. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, s. 462 an.

¹⁴² Ust. § 76a odst. 1, 2, 3, 4 o. s. ř.

¹⁴³ Ust. § 76a odst. 5 o. s. ř.

¹⁴⁴ Ust. § 76b odst. 1 o. s. ř.

prodlužovat nejdéle na dobu jednoho roku od okamžiku jeho nařízení. Pro ilustraci četnosti využívání tohoto institutu je možno uvést, že z Ministerstvem spravedlnosti ČR zveřejňovaných výkazů sledovaných soudních agend je patrné, že v roce 2009 bylo soudy na území ČR vyřízeno celkem 390 návrhů na nařízení předběžného opatření dle ust. § 76b o. s. ř., z toho ve 133 případech vyhověním návrhu, v roce 2010 bylo soudy vyřízeno celkem 744 takových návrhů, z toho 301 vyhověním, v roce 2011 pak soudy vyřídily celkem 821 návrhů, z toho vyhověno bylo 360, a v roce 2012 bylo vyřízeno celkově 1074 návrhů, z toho 261 bylo vyhověno.¹⁴⁵ Četnost využití institutu předběžného opatření dle ust. § 76b o. s. ř. má tedy jednoznačně vzrůstající tendenci.

4.2. Veřejnoprávní ochrana dětských obětí domácího násilí

Veřejné právo v souvislosti s problematikou domácího násilí páchaného na dětech je reprezentováno primárně právem trestním, jehož hlavním účelem je především hájit společenské vztahy, a to v celé jejich šíři. Jde tedy o ochranu jak osob fyzických, tak právnických, ale i o ochranu celé společnosti a ústavního zřízení České republiky před trestnými činy.¹⁴⁶ *Trestní právo můžeme rozdělit na hmotné (toto vymezuje co je trestný čin a jakou sankci lze za takový čin uložit) a na procesní (toto určuje postup orgánů činných v trestním řízení¹⁴⁷).*¹⁴⁸

Trestní právo hmotné je pak reprezentováno především zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (tr. zákoník), který obsahuje jednotlivé skutkové podstaty postižitelné podle právního řádu České republiky.

Současný trestní zákoník nahradil na počátku roku 2010 zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a to s účinností ode dne 01.01.2010. Ani v novém trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), ani v tom účinném do 31.12.2009, nenalezneme v žádném ustanovení definici domácího násilí. Důvodem může být, jak již bylo výše v textu uvedeno, nejen nejednotnost různých vědních odvětví ve vymezení názvosloví domácího násilí, ale dále i dynamika domácího násilí. V případech domácího násilí může dojít k naplnění mnoha skutkových podstat trestných činů, z nichž budou nyní zmíněny ty nejdůležitější.

¹⁴⁵ Zveřejněno na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/vykazy-soudu-a-statnich-zastupitelstvi.html>

¹⁴⁶ ŠEBEK, J. Základy trestního práva. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 13

¹⁴⁷ Orgány činnými v trestním řízení se rozumí orgány policie, státní zastupitelství a soudy - ust. § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁴⁸ ŠEBEK, J. Základy trestního práva. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 5

V první řadě se v nejvyhrocenějších případech může jednat o trestný čin **vraždy** dle ust. § 140 tr. zákoníku. Uvedené ustanovení v odst. 3 písm. c) stanoví trest odnětí svobody na patnáct až dvacet let, případně až výjimečný trest pro pachatele, který úmyslně usmrtí (případně s rozmyslem nebo po předchozím uvážení) dítě mladší patnácti let.

Stejně tak ust. § 141 tr. zákoníku - **zabití** - vyměřuje v odstavci 2 přísnější trest (pět až dvanáct let odnětí svobody) pro pachatele, který se tohoto trestného činu dopustí na dítěti mladším patnácti let.

Zvláštní skutkovou podstatou ve vztahu k domácímu násilí je trestný čin **týrání svěřené osoby** dle ust. § 198 tr. zákoníku. Toto ustanovení chrání před týráním osoby, které jsou pachateli svěřeny do péče či výchovy.

Ustanovení § 199 tr. zákoníku pak upravuje trestný čin **týrání osoby žijící ve společném obydlí**, který chrání před domácím násilím osoby blízké či osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí.

Další v úvahu připadající skutkovou podstatou, k jejímuž naplňování dochází často v případech domácího násilí, je **nebezpečné vyhrožování** dle ust. § 353 tr. zákoníku. Jedná se o výhrůžky usmrcením, těžkou újmu na zdraví nebo jinou těžkou újmu.

Výše uvedená ustanovení představují pouze nepatrný přehled skutkových podstat a k nim příslušejících trestných činů, pro něž může být pachatel (pachatelé) stíhán a odsouzen v souvislosti s domácím násilím, kterého se na dítěti dopouštěl. K přehledu skutkových podstat je třeba dodat, že ust. § 141 – zabití je v našem právním řádu relativně novou, tzv. privilegovanou¹⁴⁹, skutkovou podstatou. Dle mého názoru nutno konstatovat, že tato skutková podstata je do jisté míry odezvou právě na nárůst agrese spojované zejména s problematikou domácího násilí, kdy zabití „*v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*“ jednoznačně reflektuje situace, které jsou pro domácí násilí z pozice oběti charakteristické, a proklamuje jejich nižší společenskou škodlivost, než je tomu u trestného činu „klasické“ vraždy ve smyslu ust. § 140 trestního zákoníku.

---

¹⁴⁹ tzv. **privilegovaná skutková podstata** obsahuje znaky, které snižují společenskou škodlivost trestného činu ve srovnání se skutkovou podstatou základní; jejím protikladem je **skutková podstata kvalifikovaná**, obsahující znaky, které společenskou škodlivost činu naopak zvyšují. In: ŠEBEK, J. Základy trestního práva, Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 13

Vedle několika málo výše uvedených ustanovení trestního zákoníku považují za nezbytné zmínit další ustanovení, jež se dotýkají především násilí páchaného na dětech. Jde kupř. o ust. § 168 obchodování s lidmi, ust. § 169 svěřením dítěte do moci jiného, ust. § 187 pohlavní zneužití, ust. § 195 opuštění dítěte nebo svěřené osoby, ust. § 196 zanedbání povinné výživy, ust. § 200 únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou, ust. § 201 ohrožování výchovy dítěte nebo ust. § 202 svádění k pohlavnímu styku a jiná.

Pod tíhou rostoucího tlaku v societě ve spojení s přibývajícím počtem závazků České republiky v rámci Evropské unie¹⁵⁰ a se stále se zvyšující informovaností široké veřejnosti došlo v novém trestním zákoníku ke zvýšení trestních sazeb za individuální trestné činy a také k ustanovení trestných činů nových, které byly zformulovány na základě požadavků společnosti, která se stále mění, modernizuje a zrychluje.

Procesním předpisem upravujícím postup orgánů činných v trestním řízení při zjišťování trestných činů a stíhání jejich pachatelů¹⁵¹ je **zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)** - dále jen trestní řád. Trestní řád na rozdíl od svého hmotně-právního protějšku, trestního zákoníku, neprošel tak rozsáhlou rekodifikací¹⁵².

V případech, kdy se jedná o problematiku nezletilých obětí, mají orgány činné v trestním řízení povinnost tyto nezletilé oběti, svědky, řádně poučit s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost, a to velmi pečlivě a opatrně vzhledem k osobě oběti a jí prožité události. Na počátku výslechu je třeba, aby byl nezletilý svědek vyslechnut ohledně jeho vztahu k pachateli a podle nutnosti také ohledně dalších významných faktů. Dítěti musí být dána možnost, aby mohlo celou situaci důvěryhodně popsat.¹⁵³

K výslechu dětských obětí domácího násilí jsou určeny speciální výslechové místnosti, které jsou upraveny tak, aby se v nich děti cítily v rámci možností dobře

¹⁵⁰ Česká republika se stala členem Evropské unie ke dni 01.05.2004. K tomu viz. např. TÝČ, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 4. aktualizované vydání. Praha, Linde Praha, a. s., 2004, s. 306

¹⁵¹ Ust. § 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁵² V souvislosti s dlouhodobostí procesu přijímání zcela nových kodifikací (např. deset až dvanáct let trvající proces přijetí nového trestního zákoníku a nového občanského zákoníku, který by měl účinnosti nabýt ke dni 01.01.2014) předkládá Ministerstvo spravedlnosti ČR zákonodárnému sboru v současné době některé dílčí novely, které by dle názoru ministerstva měly vést k celkovému zrychlení trestního řízení. Zároveň ministerstvo pracuje na věcném záměru zcela nového trestního řádu. Zdroj: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=327032>. K tomu považují za nezbytné uvést, že dle mého názoru právě četné novelizace stávajících předpisů jsou jednou z příčin, které vedou k neefektivnosti soudních řízení. Rovněž tak změnu základního pojmosloví v rámci rekodifikace (jako tomu je např. u nového občanského zákoníku) nelze dle mého mínění považovat za příliš šťastnou z pohledu zefektivnění a zrychlení soudního řízení.

¹⁵³ Ust. § 101 trestního řádu

(např. vymalované příjemnými barvami, vybaveny hračkami či magnetickou tabulí a také demonstračními pomůckami – panenky Jája a Pája, které slouží především k výslechu u dětí sexuálně zneužívaných).

V těchto specifických výslechových místnostech jsou vždy nainstalovány minimálně dvě videokamery a mikrofony schopné zachytit i velmi tichý projev dítěte. Kamery umístěné ve výslechové místnosti jsou významné pro sledování posunků, mimiky a gestiky nezletilého, které mají také velkou výpovědní hodnotu.¹⁵⁴

Na ochranu nezletilých dětí mladších patnácti let, coby svědků trestního řízení, zakotvuje ust. § 102 trestního řádu zvláštní zacházení s nimi. Jedná se zejména o ochranu před psychickou újmou, která by mohla být sekundárně způsobena opětovným oživováním traumatizujících zážitků v paměti. Výslech je v těchto případech třeba provádět „zvlášť šetrně“ a tak, aby jej obvykle nebylo třeba v průběhu dalšího řízení opakovat (zejména u hlavního líčení). K výslechu je třeba přibrat pedagoga, případně jinou osobu, která má zkušenosti s výchovou mládeže a která by měla přispět ke správnému vedení výslechu tak, aby byly zjištěny potřebné skutečnosti a zároveň dítě nebylo sekundárně viktimizováno¹⁵⁵.

V souvislosti s domácím násilím považuji za nezbytné zmínit ještě ust. § 163 trestního řádu, které podmiňuje trestní stíhání pachatelů v tomto ustanovení taxativně vyjmenovaných trestných činů souhlasem poškozeného. Jedná se např. o trestný čin ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, trestný čin sexuálního nátlaku či trestné činy nebezpečného vyhrožování a nebezpečného pronásledování a další, kdy pokud je mezi pachatelem a poškozeným příbuzenský vztah v pokolení přímém, pokud se jedná o sourozence, osvojitele, osvojence, manžela, partnera či druhu, lze takového pachatele trestně stíhat pouze se souhlasem poškozeného, který může tento souhlas vzít kdykoli během řízení zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Ust. § 163a trestního řádu pak stanoví, kdy takového souhlasu není třeba. Jde mimo jiné o případy, kdy trestným činem byla způsobena smrt (ust. § 163a odst. 1 písm. a) trestního řádu) nebo právě o situace, kdy je obětí trestného činu dítě mladší patnácti let (ust. § 163a odst. 1 písm. c) trestního řádu).

¹⁵⁴Popis standardního vybavení speciální výslechové místnosti pro dětského účastníka trestního řízení. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx>

¹⁵⁵**Sekundární viktimizace** představuje újmu, která je obětí způsobena „reakcí formálních institucí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí“. ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 117

Trestní zákoník a trestní řád jsou samozřejmě základními předpisy co se stíhání a trestání pachatelů domácího násilí týče, ovšem průlomem v rámci snahy o řešení tohoto fenoménu bylo přijetí **zákona č. 135/2006 Sb., ze 14.03.2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.**

Tento zákon, též označovaný jako „zákon o domácím násilí“, nabyt účinnosti ke dni 01.01.2007 a znamenal poměrně výrazný posun v procesu vedoucím ke zlepšení způsobů řešení problematiky domácího násilí, a to mj. zavedením institutu vykázání do příslušných předpisů (zejm. hlavy VII. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších změn a doplňků, dále jen „zákon o Policii ČR“).

V souladu s ust. § 44 zákona o Policii ČR je policista oprávněn vykázat z bytu nebo společně obývaného domu, ale i z bezprostředního okolí tohoto obydlí osobu, u níž lze důvodně předpokládat, že se dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě či lidské důstojnosti. Ohroženými osobami ve smyslu uvedeného ustanovení v rodinách, v nichž dochází k domácímu násilí, budou samozřejmě i nezletilé děti, pokud jsou v rodině přítomny. Důvodný předpoklad by měl dle uvedeného ustanovení vycházet zejména ze znalosti o předchozích útocích a zjištěných okolností případu. Toto policejní vykázání trvá po dobu deseti dnů od jeho provedení. V případě, že je v téže lhůtě podán návrh na vydání předběžného opatření dle ust. § 76b o. s. ř., prodlužuje se tato doba a do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o takovém návrhu.

Povinnosti vykázané osoby pak upravuje ust. § 45 zákona o Policii ČR, kdy taková osoba je povinna bezodkladně opustit prostor, na něž se vykázání vztahuje, a dále do něj po dobu trvání vykázání nevstupovat, nekontaktovat ohroženou osobu a vydat policistovi klíče od obydlí, na něž se vykázání vztahuje. Vykázaný jedinec je na druhou stranu samozřejmě oprávněn vzít si ze společného obydlí předměty osobní potřeby a další nepostradatelné věci (např. doklady apod.), dále pak v průběhu vykázání za asistence policie je oprávněn vzít si ze společného obydlí věci, které potřebuje k výkonu svého zaměstnání, event. k podnikání. Policista je povinen vykázané osobě poskytnout informace o možnostech jejího ubytování (tedy např. o nejbližší ubytovně).

O hojnosti využívání institutu vykazání v posledních letech pak svědčí mj. statistiky zveřejňované každoročně na internetovém portálu Bílého kruhu bezpečí, o. s.¹⁵⁶ (dále jen BKB), www.domacinasili.cz. Dle těchto statistik bylo v roce 2007 realizováno 862 policejních vykazání, v roce 2008 pak 679, v roce 2009 jich bylo 778, v roce 2010 vzrostl počet vykazání na 1058, v roce 2011 bylo ze společného obydlí vykazáno 1430 osob a v roce 2012 bylo zaznamenáno 1405 případů vykazání.¹⁵⁷

Dalším důležitým předpisem, jehož využití přichází v úvahu v případech, kdy společenská škodlivost, tj. intenzita spáchaného jednání nedosahuje stupně požadovaného trestním zákoníkem pro spáchání trestného činu, je **zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích**, ve znění pozdějších změn a doplňků (dále jen „zákon o přestupcích“). Obdobně jako trestní zákoník, i zákon o přestupcích obsahuje ve své zvláštní části taxativní výčet skutkových podstat jednání, která jsou přestupkem. I zde v případech domácího násilí může dojít k naplnění skutkové podstaty různých přestupků. Jedná se zejména o přestupky proti občanskému soužití (ust. § 49 zákona o přestupcích), přestupky proti veřejnému pořádku (ust. § 47 zákona o přestupcích) či přestupky na úseku školství a výchovy mládeže (ust. § 31 zákona o přestupcích).

Velmi důležitým, co se týče postavení obětí trestné činnosti, lze nepochybně shledat vládní návrh zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který byl dne 06.02.2013 po schválení senátem předložen k podpisu prezidenta republiky¹⁵⁸. Prezident jej podepsal dne 11.02.2013, následně premiér 20.02.2013, zákon byl publikován ve Sbírce zákonů pod č. 45/2013.

Tento právní předpis mj. přiznává dítěti¹⁵⁹ postavení oběti zvlášť zranitelné (ust. § 2 odst. 4 písm. a) cit. zákona), přičemž zákonodárce vychází z premisy, že tyto oběti (kromě dětí se jedná např. o osoby fyzicky či psychicky postižené) jsou obzvláště náchylné k tomu být sekundárně viktimizovány, případně zavražďovány pachatelem trestného činu,

---

¹⁵⁶ **Bílý kruh bezpečí, o. s.**, je občanským sdružením, které poskytuje bezprostřední kombinovanou pomoc obětem trestných činů, jejíž součástí je poskytování právních informací a psychologické a sociální poradenství. Tyto služby jsou poskytovány jednak formou telefonické krizové pomoci a dále v rámci služeb intervenčního centra. Zdroj: <http://www.bkb.cz/o-nas-poslani-a-cinnost/>

¹⁵⁷ Dostupné na: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

¹⁵⁸ Návrh zákona byl projednán jako sněmovní tisk č. 617 (6. volební období od 2010), předpokládána účinnost by měla nastat prvním dnem šestého kalendářního měsíce následujícího po dni vyhlášení zákona ve Sbírce zákonů ČR (tj. k 01.08.2013 s výjimkami některých ustanovení, která nabývají účinnosti dříve). Zdroj: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=617&o=6&>

¹⁵⁹ Dítětem se v souladu s čl. 1 Úmluvy o právech dítěte rozumí „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.

příčemž dotčenou právní úpravou se snaží co nejvíce procesu dalšího psychického poškozování obětí zabránit¹⁶⁰. Zvláště zranitelným obětem pak citovaný zákon přiznává některá zvláštní práva, jako např. právo na obzvlášť citlivé zacházení při výslechu, provádění výslechu osobou k tomu vyškolenou (u dětí bez výjimky, ledaže se jedná o bezodkladný úkon)¹⁶¹, přičemž tato ochrana se narozdíl od úpravy obsažené v trestním řádu (ust. § 102) vztahuje na osoby mladší osmnácti let (viz. čl. 1 Úmluvy o právech dítěte), nikoli pouze na osoby mladší patnácti let.

Dále tento předpis přiznává postavení oběti trestného činu pro účely peněžité pomoci i osobám po oběti pozůstalým, tj. kupř. právě nezletilým dětem, jejichž rodič zemřel v důsledku spáchaného trestného činu¹⁶².

Doprovodnými změnami k tomuto zákonu pak dochází k zavedení zcela nového institutu do českého trestního práva, a to institutu předběžných opatření (ust. § 88b an novely trestního řádu), která jsou taxativně vyjmenována v budoucím ust. § 88c trestního řádu. Ve vztahu k nezletilým dětem se může jednat kupř. o zákaz styku násilného rodiče s týraným dítětem (ust. § 88d novely trestního řádu) za předpokladu, že proti této osobě bylo zahájeno trestní stíhání a z jejího jednání nebo jiných okolností vyplývá důvodná obava, že bude ve své trestné činnosti pokračovat apod. V důvodové zprávě k návrhu novelizace trestního řádu se mj. uvádí, že tento zcela nový institut je do právního řádu ČR implementován právě v souvislosti s problematikou domácího násilí a nebezpečného pronásledování¹⁶³.

Závěrem této kapitoly možno dle mého názoru sumarizovat, že právní úprava ochrany obětí domácího násilí (a to nejen těch dětských) zaznamenala v posledních letech mnoho výrazných změn a nepochybně posun k lepšímu, čímž se explicitně projevuje zájem společnosti na řešení daného fenoménu. Právní úprava dané oblasti je dle mého mínění v současné době (včetně v to i předpisy, jejichž účinnost nastane v nejbližší době) na poměrně dobré úrovni i ve srovnání s ostatními vyspělými evropskými zeměmi.

V budoucnu je však, jak se domnívám, třeba zaměřit se více na problematiku aplikace dotčených právních předpisů do praxe příslušných státních orgánů i nestátních

¹⁶⁰ K tomu blíže viz. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), sněmovní tisk č. 617, 6. volební období od 2010, s. 50, 51, dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹⁶¹ Ust. § 2 zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

¹⁶² Ust. § 24 zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

¹⁶³ K tomu viz. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), sněmovní tisk č. 617, 6. volební období od 2010, s. 71 - 73, dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

institucí tak, aby jejich využívání bylo skutečně ku prospěchu obětí. Tomu však může jen těžko sloužit živelný proces neustálého novelizování (pro ČR v posledních dvaceti letech bohužel takřka charakteristický), jehož důsledkem je naprostá nepřehlednost právní úpravy nejen pro laickou veřejnost (a tedy i samotné oběti domácího násilí), ale mnohdy i pro veřejnost odbornou.

5. Psychosociální dopady domácího násilí na dětské oběti

Dopady na psychické, ale i fyzické zdraví dětí, které vyrůstají v prostředí, kde jsou oběťmi násilných útoků ze strany nejbližších členů rodiny (ať již přímými či nepřímými), ale i důsledky v rovině socializace těchto dětí, jsou dalekosáhlé a mnohdy ovlivňují celý jejich budoucí život.

Z pohledu běhu času by bylo možno následky rozdělit např. na bezprostřední a následné (dlouhodobé). Ve zcela obecné rovině se pak mohou důsledky domácího násilí projevovat v rovině kognitivní, behaviorální či emocionální (nejčastěji v různé kombinaci)¹⁶⁴. Některé z nich budou probíhat na úrovni vědomé (např. jako vyjádření potřeby na sebe určitým způsobem upozornit), některé na úrovni předvědomé a některé podněty bohužel mohou přejít až na úroveň nevědomou¹⁶⁵, odkud budou ovlivňovat chování a prožívání oběti i do budoucna.

Mnoho z takto postižených dětí není schopno se s následky týrání (ať již psychického, fyzického, sexuálního či jiného) vyrovnat ani v dospělosti, i tehdy se stydí vyhledat jakoukoli pomoc a traumatizující události z dětství zůstávají součástí jejich skrytého psychického prožívání. Některé z obětí násilí, jehož se na nich dopouštěli rodiče, příp. jiné blízké osoby v dětství, se naopak v dospělosti pokouší s dětským traumatem vyrovnat více či méně veřejnou zpovědí (ve formě od vyhledání odborné psychologické pomoci až po sepsání a zveřejnění výpovědi o prožitém utrpení). Často se jedná o výpovědi velmi šokující, jako je tomu např. v případě irské autorky autobiografické knihy „Tati, prosím ne!“, Barbary Naughton, kterou od jejích osmi let až do dospělosti sexuálně zneužíval a psychicky i fyzicky týral její vlastní otec.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí a děti. Prezentace k přednášce. Kroměříž, 2012, s. 13, dostupné z http://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=2420

¹⁶⁵ **Topografický model osobnosti** dle Sigmunda Freuda zahrnoval tři úrovně - **vědomí** (obsahem je momentální vnímání a prožívání), **předvědomí** (obsahy, které ve vědomí nejsou standardně přítomny, ale lze je vyvolat volním úsilím, jedná se o jakýsi „rezervoár vzpomínek“) a **nevědomí** (skryté pohnutky vyvěrající z pudových potřeb, které byly z důvodu neslučitelnosti s morálkou society zatlačeny mimo vědomou oblast, nicméně stále ovlivňují vědomou složku osobnosti). Později Freud vypracoval **model osobnosti strukturální**, se složkami **Id**, **Ego** a **Superego**. K tomu srov. např. VÍZDAL, F. Základy psychologie I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 11. K nevědomí viz. např. HUNT, M. Dějiny psychologie. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2000, s. 180

¹⁶⁶ NAUGHTON, B. Tati, prosím ne! 1. vydání. Frýdek - Místek, Alpress, s. r. o., 2010

Tato kapitola bude věnována všemožným dopadům domácího násilí na dětské oběti, a to od dopadů na jejich psychické a fyzické zdraví až po následky v oblasti socializace a sociability.

5.1. Dopady v oblasti kognitivní a emocionální

Co se týče zejména dlouhodobých dopadů domácího násilí prožitého v dětství na psychiku jedince, tyto záleží na mnoha faktorech, mezi něž patří zejména věk a osobnost dítěte, míra jeho resilience¹⁶⁷, typ domácího násilí, jemuž je jedinec vystaven (intenzita, délka jeho trvání), ale i na následných psychosociálních reakcích okolí.¹⁶⁸

Symptomy, podle kterých je možno problém s domácím násilím u dětí rozpoznat, lze rozdělit na nespecifické (např. časté bolesti břicha, hlavy, únava, potíže s udržením pozornosti, smutek, podrážděnost apod.) a specifické, které lze dále kategorizovat na příznaky charakteristické pro fyzické násilí (např. modřiny, zlomeniny a jiná fyzická zranění, jejich zakrývání a neochota k jejich vysvětlování, vyhýbání se hodinám tělesné výchovy ve škole apod.) a symptomy svědčící o možném násilí sexuální (kupř. věku neadekvátní sexuální chování dítěte, znalosti v sexuální oblasti, které neodpovídají věku dítěte, ostentativní vyhýbání se fyzickému kontaktu atd.).¹⁶⁹

Nejběžnější reakcí na traumatické události¹⁷⁰ včetně jednotlivých útoků domácího násilí je **stres**, tedy určitý psychický tlak způsobený stresogenními situacemi, k němuž dochází v důsledku nedostatečné schopnosti těmto situacím čelit. Zvládání stresových situací je velmi individuální, typické reakce na stres lze rozdělit na psychické (mezi nejčastější patří úzkost, vztek, agrese, apatie či deprese) a fyziologické (zejména je třeba

---

¹⁶⁷ **Resilience** je relativně mladým pojetím psychické odolnosti. Představuje „schopnost jedince vyvíjet se v termínech normálního/zdravého vývoje navzdory přítomnosti výrazných negativních okolností“. NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 60

¹⁶⁸ K tomu srov. např. ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí a děti. Prezentace k přednášce. Kroměříž, 2012, s. 19, dostupné z http://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=2420

¹⁶⁹ In: HRONOVÁ, M. a kol. Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí. Praha, Rosa, o. s., 2008, s. 13, 14

¹⁷⁰ **Traumatické události** jsou extrémně nebezpečné události, jež se vymykají obvyklým osobním zkušenostem jednotlivce. Jedná se např. o prožité fyzické útoky, jako jsou znásilnění, pokus o vraždu apod. NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 19

zmínit syndrom GAS coby soubor fyziologických reakcí na stres, který se projevuje ve třech fázích, a to ve fázi poplachové, která zahrnuje mobilizaci organismu k obraně, fázi rezistence, která zahrnuje boj organismu se stresovou situací a fázi vyčerpání, zhroucení organismu poté, kdy se nepodaří se stresorem vyrovnat). Dlouhodobé vystavení stresovým situacím způsobuje problémy nejen v rovině psychické, ale i na úrovni psychosomatické.¹⁷¹

Důsledkem permanentního vystavení stresu pak může být vznik **posttraumatické stresové poruchy** (PTSD - posttraumatic stress disorder). Jedná se o úzkostnou poruchu vznikající v důsledku prožití traumatické události. Aby mohla být diagnostikována PTSD, musí zde být v průběhu šesti měsíců přítomno zároveň několik příznaků. Jedná se o prožití traumatické události, neustálé ulpívavé znovuvybavování a ožívování traumatické události v mysli, vyhýbání se okolnostem, které jsou jakýmkoli způsobem spjaty s prožitou událostí, v některých případech částečná či úplná amnézie ve vztahu k prožitému traumatu, zvýšená psychická labilita, problémy se spánkem, koncentrací, přemrštěné úlekové reakce.¹⁷²

Jedním z důležitých fenoménů, které je v souvislosti se zvládáním stresových či dokonce traumatických situací třeba zmínit, jsou tzv. **obrané mechanismy**, k jejichž používání dochází většinou na nevědomé úrovni a jejich součástí je určitá míra sebeklamu¹⁷³.

Definice, kterou považuji za jednu z nejužitečnějších, popisuje obranné mechanismy jako „*nevědomé operace nebo strategie jedince, ale i lidských skupin, které mají chránit před nepříjemnými, bolestnými stavy a afekty (úzkostí, studem, vinou)*“^{174, 175}.

K těmto mechanismům patří zejména **vytěsnění** (snaha o vyloučení negativních a bolestných vzpomínek z paměti), **racionalizace** (tento obranný mechanismus popsal

¹⁷¹ NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 19 - 25

¹⁷² MARVÁNOVÁ - VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. Partnerské násilí. Praha, LINDE, s. r. o., 2008, s. 42

¹⁷³ NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 26

¹⁷⁴ BAŠTECKÁ, B. a kol. Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2009, s. 194

¹⁷⁵ Pojem **obraných mechanismů** zavedl do psychologie Sigmund Freud, přičemž tato původní koncepce byla dále rozpracována jeho dcerou Annou. Freudovo rozdělení modelu osobnosti z původního vědomí, předvědomí a nevědomí jím bylo později dále diferencováno na ID, EGO a SUPEREGO, přičemž v případě obranných mechanismů se dle Anny Freudové jedná o **kompromisní vyústění rozporu mezi složkami EGA a ID**. In: VÍZDAL, F. Základy psychologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 45

velmi výstižně J. Křivohlavý výrokem „hledání moudrých důvodů pro nemoudré věci, které děláme“¹⁷⁶; jedná se o hledání racionálních motivů k odůvodnění vlastního jednání se záměrem vytvořit zdání jeho rozumnosti), **reaktivní formace** (jde o potlačování tužeb, které v jedinci vzbuzují obavy, a snahu o jejich eliminaci opačným chováním), dalšími z obranných mechanismů jsou **projekce** (proces v rámci kterého jsou připisovány osobní negativní vlastnosti druhým) a **intelektualizace** (snaha mysli vyloučit negativní zkušenosti s využitím abstraktních obrátů). Dále jsou mezi obranné mechanismy řazeny procesy **popření** (reakce negující existenci špatných zkušeností), **substituce** (transfer aktivity z jednoho cíle na jiný) či úniku do **fantazie** (dítě, ale i dospělý člověk, využívá fantazii v okamžiku, kdy se dostane do tak vypjaté psychické situace, že ji není schopno samo zvládnout; s pomocí fantazie jsou pak negativní či nepřijatelné prožitky nahrazovány jinými, které nejsou reálné).¹⁷⁷ V neposlední řadě je v souvislosti s domácím násilím páchaným na dětech třeba zmínit obranný mechanismus, k němuž se nezletilé oběti týrání uchylují poměrně často, a tím je **regrese**. Dochází zde k úniku na nižší vývojová stádia chování, podstata spočívá v ústupu a uchylování se k primitivnějším reakcím, charakteristickým pro nižší věkové kategorie.¹⁷⁸

Obranné mechanismy tak, jak byly výše popsány (a nutno uvést, že zde byly uvedeny pouze příkladmo), jsou nedílnou (a užitečnou) součástí lidské psychiky, která slouží k udržení psychické rovnováhy a vyrovnání se s intrapsychickými konflikty jedince. Na druhou stranu je třeba brát v potaz, že by měly být pouze prostředkem dočasným, jehož dlouhodobé využívání při řešení konfliktních situací představuje nebezpečí vzniku patologie (zejména nemístné odtržení jedince od reality)¹⁷⁹.

Na kognitivní úrovni se důsledky vystavení dlouhodobému tlaku vyvolanému týráním mohou projevat např. poruchami vnímání, paměti, pozornosti, učení, myšlení, v případě obranného mechanismu regrese pak i poruchami řeči a jazyka atd.

Vnímání jako proces, který umožňuje bazální orientaci v aktuální situaci i prostředí jako celku¹⁸⁰ může být v těchto případech narušeno zejména v důsledku nadměrné emoční

¹⁷⁶ KŘIVOHLAVÝ, J. Jak zvládat stres. Praha, GRADA AVICENUM, 1994, s. 63

¹⁷⁷ NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 26, 27

¹⁷⁸ VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 269

¹⁷⁹ NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 26

¹⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 51

stimulace. Oběť tedy může trpět kupř. iluzemi, coby překroucenými či deformovanými vjemy vyvolanými reálným podnětem.¹⁸¹

Paměť představuje schopnost organismu vštěpovat si, uchovávat a vybavovat prožité zkušenosti. Tato schopnost je nezbytná pro proces učení, který umožňuje základní orientaci organismu v prostředí.¹⁸² Z poruch paměti se u obětí domácího násilí může v kvantitativní rovině projevit např. dissociativní (psychogenní) amnézie jako reakce na traumatizující události spjaté s krajně vyhoceným emočním prožitkem. V rovině kvalitativní se může jednat např. o poruchu pseudologia phantastica, která ovšem není primární poruchou paměti, neboť se jedná o vědomé fantazijní představy, se kterými se postižený natolik sžije, že následně nepozná rozdíl mezi těmito smyšlenkami a realitou.¹⁸³

Poruchy **pozornosti**, coby aktivního zaměření vědomí na určitý cíl, se typicky u dětských obětí domácího násilí projevují ve škole, a to sníženou schopností koncentrace (hypoprosexie¹⁸⁴, aprosexie¹⁸⁵) či jejími kvalitativními změnami (paraprosexie¹⁸⁶).¹⁸⁷

*„Myšlení lze definovat jako mentální manipulaci s různými informacemi (tj. kognitivními prvky, vesměs prezentovanými v symbolické podobě: s vjemy, představami, symboly nebo znaky), která slouží k porozumění jejich podstaty a k analýze různých souvislostí a vztahů, na jejichž základě odvozuje určité závěry.“*¹⁸⁸ U dětských obětí domácího násilí se mohou objevovat zejména poruchy formy myšlení, ať již se jedná o jeho dynamiku (např. útlum myšlení) či jeho strukturu (např. katatymní a holotymní myšlení - jedná se o myšlení, které je zkreslováno emocemi; ideje a asociace jsou ovlivněny náladou, resp. jejím pozitivním či negativním vyladěním).¹⁸⁹

V rámci výše zmiňovaného obranného mechanismu regrese se u dětí postižených domácím násilím mohou objevovat i poruchy řeči či jazyka, např. se dítěti vrátí

¹⁸¹ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 34, 35

¹⁸² TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 51

¹⁸³ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 55 - 57

¹⁸⁴ **Hypoprosexie** se projevuje nejen celkovým snížením pozornosti, narušeny mohou být jen některé její složky. Může se tak např. jednat o mírnější formy, jako jsou roztržitost či rozptýlenost. Blíže viz. TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 50

¹⁸⁵ **Aprosexie** představuje závažnější stupeň hypoprosexie - pozornost je narušena velmi intenzivně a ve všech svých složkách. Jedná se o naprostou neschopnost soustředit se. Viz. TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 50

¹⁸⁶ **Paraprosexie** je poruchou typickou pro duševní přetížení. Pozornost je přesunuta ke zdroji přetěžování psychiky. TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 51

¹⁸⁷ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 48 - 51

¹⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 94

¹⁸⁹ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 43

již překonaná patlavost, či se zde může projevit selektivní mutismus¹⁹⁰, apod.¹⁹¹, případně může být vývoj řeči v důsledku zanedbávání dítěte opožděn nebo omezen.

Samozřejmě jsou reakce dětských obětí na domácí násilí v oblasti emocionální. **Emoce** je možno charakterizovat jako schopnost reakce na nejrůznější podněty prožitkem libosti nebo nelibosti. Jsou doprovázeny různými fyziologickými reakcemi a vnějšími projevy¹⁹². U dětských obětí domácího násilí se obvykle objevují negativní emoční prožitky jako smutek a zármutek¹⁹³, hněv, zlost a vztek¹⁹⁴, strach a úzkost¹⁹⁵. Dalšími emocemi, které dětské oběti zažívají, jsou např. pocity ambivalence, zmatek (zejména ve vztahu k násilné osobě, ale i k sobě samému), pocit viny (děti se obviňují z pozitivního vztahu k násilnému rodiči, i z toho, že násilí nedokáží zabránit, hledají v sobě primární příčinu vzniknuvší situace), bezmocnost¹⁹⁶, osamocení (způsobené pocity odlišnosti od svého okolí), stud a nedůvěra (primárně k dospělým lidem, kteří jsou pro takové dítě nepředvídatelní).¹⁹⁷

Rovněž v oblasti emocionální může v důsledku dlouhodobého působení násilného prostředí docházet ke vzniku nejrůznějších poruch, ať již se jedná o poruchy afektu (např. zvýšená afektivní dráždivost, tj. zvýšená pohotovost k nezdravým afektivním reakcím), poruchy nálad (nejčastěji se bude jednat o úzkostné - anxiózní - nálady, reprezentované neklidem, pocitem neurčitěho ohrožení, ačkoliv je již oběť dlouhodobě

---

¹⁹⁰ **Selektivní mutismus** je logopedickou poruchou, která se projevuje deficitem řeči ve vztahu k určité osobě, situaci či prostředí atd. Blíže viz. BARTOŇOVÁ, M. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 79

¹⁹¹ HRONOVÁ, M. a kol. Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí. Praha, Rosa, o. s., 2008, s. 12

¹⁹² VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 143

¹⁹³ Jedná se o negativní emoční stav, který vede ke zkreslení aktuální situace i budoucích očekávání, způsobuje pasivitu, pokles až ztrátu zájmu o jakoukoli činnost. Blíže viz. VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 152

¹⁹⁴ Tyto negativní emoce jsou reakcí na pocit nespravedlivé a cílené újmy, která je v rozporu s očekáváním jedince. Jsou spojeny s typickými fyziologickými reakcemi a mnohdy i s agresivním chováním. Dále In: VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 152

¹⁹⁵ Typické emocionální stavy, jež prožívají oběti domácího násilí v reakci na faktické či pouze očekávané nebo představované nebezpečí. Zatímco strach se vztahuje k nebezpečí konkrétnímu, úzkost vyjadřuje spíše nespécifický pocit ohrožení. Dále viz. VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 152

¹⁹⁶ Jedním z dlouhodobých dopadů do psychiky týrané osoby (dítěte) může být kupř. i tzv. **naučená bezmocnost**. Tento jev souvisí s nízkou důvěrou ve vlastní kompetence k ovlivnění budoucího výsledku určité (či jakékoli) činnosti. Jedná se o primární nedůvěru ve vlastní možnosti ovlivnit pozitivním způsobem další průběh určité činnosti. In: VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 256

¹⁹⁷ HRONOVÁ, M. a kol. Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí. Praha, Rosa, o. s., 2008, s. 9, 10

mimo dosah agresora apod.) či poruchy vyšších citů, které se projevují v asociálnosti¹⁹⁸ či disociálnosti¹⁹⁹ chování oběti ve vztahu k okolí. V neposlední řadě se může jednat i o poruchy struktury emocí, tedy např. o emoční oploštělost projevující se celkovým nezájmem, nevýraznou afektivitou, lhostejností, neúčastí, emoční labilitou či emoční ambivalencí (přítomnost pozitivních i negativních protikladných emocí, typicky láska-nenávist k osobě agresora).²⁰⁰

5.2. Dopady v oblasti behaviorální

Stejně jako v okruhu emocí a kognitivních funkcí, i v oblasti chování zanechává domácí násilí na svých nezletilých obětech celou řadu rozličných následků, z nichž budou v této podkapitole popsány jen ty nejdůležitější a zejména nejčastější.

Týrané děti se v důsledku na nich páchaného násilí mohou velmi často samy obracet k hostilnímu až agresivnímu chování.

Hostilita představuje nepřátelskost vůči okolí, agrese pak plánovitě směřuje ke způsobení nepříznivých důsledků a způsobení újmy jiné osobě. Agresivita je poměrně stabilní predispozice k násilnému jednání, která vede k agresi. Z pohledu sociální psychologie se jedná o nepřiměřenou sociální techniku dosahování cílů.²⁰¹

Agrese může mít mnoho forem, v zásadě ji lze mj. kategorizovat na autoagresi (se zaměřením na sebe sama) a heteroagresi (která je zaměřena na okolí)²⁰².

Autoagresivní jednání, které je projevem poruchy sebezáchovného pudu, se u domácím násilím poškozených dětí může projevovat nejrůznějšími formami

---

¹⁹⁸ **Asociální chování** lze definovat jako jednání, jež je v rozporu s morální normou společnosti, jehož příčinou je minimální nebo dokonce chybějící sociální citění. Blíže In: MAZÁNKOVÁ, L. Typologie výchovných potíží. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 5

¹⁹⁹ **Disociální projevy chování** můžeme deskribovat jako chování nespolečenské či nepřiměřené projevy jednání, které se ale dá zvládnout vhodným výchovně - pedagogickým vedením. Disociální chování se často objevuje v rámci určité vývojové etapy (kupř. puberta) a obvykle je tedy pouze přechodného charakteru. K tomuto více např.: MAZÁNKOVÁ, L. Typologie výchovných potíží. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 4

²⁰⁰ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 76 - 82

²⁰¹ PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 63

²⁰² PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 64

sebeпоškozování (automutilace)²⁰³ a vyústit až v pokus o sebevraždu (suicidium)²⁰⁴. Sebevražedný vývoj probíhá v několika fázích, počínaje od „pouhé“ nechuti k životu a vágních suicidálních idejí až k sebevražedným tendencím a rozhodnutí o ukončení života včetně podrobného naplánování způsobu realizace aktu sebevraždy. V některých méně častých případech však určité fáze tohoto procesu, případně všechny, absentují, může se jednat o důsledek impulzivního, event. zkratkovitého jednání.²⁰⁵

Heteroagresivní jednání se u těchto dětí velmi často projevuje agresí vůči sourozencům, spolužákům, ale i například vůči učitelům či jiným dospělým osobám v jejich okolí.

Jedním z projevů agresivity tak může být školní **šikana**. Šikanou můžeme rozumět patologické chování, závislost či poruchu vztahu ke skupině. Šikanováním jsou standardně označovány situace, v nichž jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně týrá svého spolužáka za využití agrese a manipulace. Může spočívat ve fyzické či verbální agresivitě, ale i v násilných manipulativních příkazech. Chování, při kterém agresor využívá strachu oběti, aby tak zamaskoval svůj vlastní strach, se označuje jako šikanování coby závislost. Šikanování bývá rovněž projevem poruchy vztahů ve skupině.²⁰⁶

Domácím násilím poznamenané děti zde mohou být jak na straně agresora, tak opět na straně oběti. Některé děti v rodině přebírají agresivní vzorce chování, které následně aplikují i při chování v jiných sociálních skupinách. Některé se naopak identifikují spíše s rolí oběti, která je jim z domova dobře známá.²⁰⁷

Dalším z projevů chování týraných dětí může být chození za školu. **Záškoláctví** lze v obecné rovině definovat jako vyhýbání se školní docházce, neomluvená absence žáka ve škole bez ohledu na motiv a počet absencí.²⁰⁸ Porušování povinnosti školní docházky může být v těchto případech způsobeno rozličnými příčinami. V extrémních případech se znemožňováním docházky dětí do školy mohou snažit násilní rodiče skrýt následky

---

²⁰³ Jedná se o vědomé zásahy do své vlastní tělesné integrity; tyto lze rozdělit na patické (vznikající v důsledku psychické choroby) a bilanční (motivované např. touhou úniku ze zdánlivě neřešitelné situace). Blíže viz: TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 73

²⁰⁴ Stejně jako sebeпоškozování, i sebevraždy lze v zásadě klasifikovat na bilanční a patické. V každém případě jde o cílené a vědomé ukončení vlastního života, a to vlastním jednáním. TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 72

²⁰⁵ TKÁČ, J. Psychopatologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007, s. 72, 73

²⁰⁶ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 148

²⁰⁷ HRONOVÁ, M. a kol. Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí. Praha, Rosa, o. s., 2008, s. 13

²⁰⁸ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 142

násilí páchaného na dětech. Jindy se může jednat o strach dětí ze školního neúspěchu a následné reakce rodičů. V odborné literatuře se objevují i příklady dětí, které ze školy utíkaly ze strachu o rodiče, který byl obětí domácího násilí, přičemž děti školu opouštěly za účelem kontroly, zda doma opět nedošlo k násilí, aby případně postiženého rodiče mohly chránit.²⁰⁹

Domácím násilím sužované nezletilé oběti nejen často utíkají z domova, ale mohou se, zejména v období tzv. rané adolescence (12 - 15 let, toto období bývá též nazýváno pubertou či pubescencí)²¹⁰, obracet k různým návykovým látkám s cílem uniknout od pro psychiku nepřijatelné reality, příp. i s úmyslem upozornit na sebe okolí apod.

Děti, které vyrůstají v domácím násilím ovlivněném patologickém prostředí, nemají dostatečně saturovány primární lidské potřeby, jako jsou láska, potřeba jistoty a bezpečí. Tato skutečnost způsobuje sníženou míru frustrační tolerance a tím mj. i náchylnost k závislostem nejrůznějšího typu.²¹¹

Nejdostupnější a dětmi nejčastěji zneužívanou návykovou látkou je **alkohol**. Rizika s ním spjatá vycházejí ze tří základních vlastností alkoholu. V první řadě se jedná o nebezpečí spojená s látkovou přeměnou alkoholu v organismu (návyk, závislost, abstinční příznaky), dále pak o nepříznivé dopady konzumace alkoholu (ať již do fyzické, psychické či sociální oblasti života) a v poslední řadě je třeba zmínit i nebezpečí, která vyplývají z pozitiv, jež užívání alkoholu přináší, a která jsou motivačním faktorem k další konzumaci.²¹²

Zneužívání alkoholu dětmi a dospívající mládeží má oproti dospělým určitá specifika, která způsobují zvýšená rizika s abúzem alkoholu související. Jedná se např. o zvýšené nebezpečí zranění sebe či druhých, vyšší riziko otravy i po menší dávce alkoholu (z důvodu nižší tělesné hmotnosti, tolerance k alkoholu, pomalejšího

---

²⁰⁹ HRONOVÁ, M. a kol. Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí. Praha, Rosa, o. s., 2008, s. 16

²¹⁰ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. Vývojová psychologie pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 115

²¹¹ VAŠINA, L. Základy psychopatologie a klinické psychologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 166

²¹² NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 37 - 42

zpracovávání alkoholu v těle atd.), rychlejší vznik návyku i závislosti než u dospělých. U vyvíjejícího se jedince rovněž může dojít k poškození vývoje sítí mozkových buněk.²¹³

Kromě alkoholu se může u dětí a mladistvých samozřejmě rozvinout i **závislost na dalších návykových látkách**, např. na halucinogenech (LSD), opiátech (heroin), stimulantech (kokain, pervitin), barbiturátech či těkavých látkách²¹⁴. Rizika spojená se zneužíváním těchto návykových látek jsou u dětí a mládeže obdobná jako u alkoholu, avšak mnohá z nich jsou nepoměrně intenzivnější (např. rizika poškození mozku, ale i infekce krví přenosnými chorobami jako kupříkladu HIV či hepatitidy všech typů).

Nedostatečně uspokojované potřeby bezpečí vedou u dítěte k tomu, že zde nedojde k vytvoření základní důvěry k dospělým. Vůči dospělým osobám si pak dítě vytváří buď vazbu ambivalentní (dvoznačný postoj k osobě rodiče), vazbu vyhybavou (stylizace do role nezávislého jedince), či vazbu dezorganizovanou, která je typická právě pro zneužívané a týrané děti (chaotická reakce na rodiče s projevy odmítání rodiče na straně jedné a potřebou jeho blízkosti na straně druhé). Takto nejisté vazby k dospělým osobám následně vytváří živnou půdu pro rozvoj sociálně patologických projevů chování nezletilého, včetně **kriminálního jednání**.²¹⁵

Různých druhů trestné činnosti se takové děti dopouštějí např. z důvodu nutnosti zajištění bazálních fyziologických potřeb po útěku z domova, ale i za účelem zajištění finančních prostředků k uspokojení své závislosti či v důsledku zvýšené agresivity způsobené násilným rodinným prostředím atd.

Nedospělý jedinec se v těchto případech dostává do prvotního konfliktu se zákonem, a velmi často i do jakéhosi „začarovaného“ kruhu nepochopení a neschopnosti (či někdy i neochoty) pomoci (od sebe samého i nejbližšího sociálního okolí, včetně kompetentních státních orgánů), v němž setrvává po zbytek života, neschopen se z něj vymanit. Velmi častým důsledkem pak je nejen recidiva kriminálního jednání, ale i následné sociální vyloučení.

Postih juvenilní delikvence je primárně upraven zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) - ZSM. Hlavním cílem tohoto

²¹³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. Alkohol u dětí a dospívajících - prevence a léčba. Dostupné na: www.drnespor.eu/apl-deti3.doc

²¹⁴ NOVOTNÝ, J. S. Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 42

²¹⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2003, s. 42, 43

předpisu je delikventní mládež vychovávat, nikoliv ji v první řadě trestat, což je plně v souladu se zásadami restorativní justice^{216, 217}. Tento zákon představoval důležitý průlom v problematice postihu mládeže za protiprávní činy, která byla až do jeho účinnosti (01.01.2004) součástí trestního zákona, kde však nebyla dostatečně reflektována potřeba působit na mladistvé delikventy především po výchovné stránce tak, aby se v budoucnu vyvarovali dalšího páchaní trestné činnosti.²¹⁸

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v rámci pojmu mládež rozeznává děti mladší patnácti let (tj. osoby, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršily patnáctý rok věku) a mladistvé (jedince, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok věku, avšak nepřekročili osmnáctý rok věku), přičemž ke každé z těchto kategorií volí v rámci jejich rozumové a mravní vyspělosti odlišný přístup.

Závěrem je třeba podotknout, že výčet psychosociálních konsekvencí, které byly v této kapitole nastíněny, samozřejmě není vyčerpávající, nýbrž pouze demonstrativní. Následky, které domácí násilí na svých dětských obětech zanechává, jsou čistě individuální a zasahují všechny složky jejich osobnosti. Nicméně tato kapitola podává základní přehled o těch nejdůležitějších dopadech, z nichž alespoň některé se vyskytují prakticky u všech nezletilých obětí domácího násilí.

---

²¹⁶ **Restorativní justice** (restorative justice), neboli justice obnovující, je zaměřena především na mimosoudní řešení kriminálních deliktů a participaci poškozených na řešení následků trestné činnosti. Jedná se o protiklad k tzv. justici retributivní, zaměřené především na odplatu za spáchaný trestný čin. Blíže In: SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 6 - 8. V současné době Evropská komise v souvislosti s právy dítěte hovoří o konceptu „Child Friendly Justice“, který se dotýká práv dětí, které se dostanou nejen do postavení obviněných, ale i svědků či obětí trestné činnosti. Zdroj: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/friendly-justice/index_en.htm

²¹⁷ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 33

²¹⁸ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 33

6. Možnosti řešení problematiky z pohledu sociální pedagogiky a za využití jejích metod

Problematika domácího násilí páchaného na dětech dle mého názoru nepochybně patří mezi jeden ze stěžejních bodů zájmu sociální pedagogiky jako vědy, která by měla poskytovat pomoc osobám, jež se ocitly v pro ně (alespoň zdánlivě) neřešitelných životních situacích²¹⁹. V širším smyslu je oblast domácího násilí součástí problematiky rodinného prostředí, kterému sociální pedagogika věnuje mimořádnou pozornost a připisuje mu prvořadý význam a vliv na formování dětí, coby plnohodnotných členů společnosti.

Rodinu lze definovat jako strukturovaný celek, jehož smyslem a účelem existence je vytváření stabilního a bezpečného prostoru k životu, reprodukci a řádné výchově potomstva.²²⁰ V případech násilí v rodině (ať již k němu dochází na dítěti nebo jiných jejích členech) dochází k tomu, že zde není zajištěna ani stabilita prostředí, tím méně jeho bezpečnost, řádná výchova je zde prakticky vyloučena a rodinu je třeba označit jako dysfunkční, ne-li přímo afunkční²²¹.

Otázkou, kterou je třeba dle mého mínění prvořadě řešit nejen v rámci sociální pedagogiky, zůstává, jak takové rodině reálně poskytnout pomoc, jak najít vyústění z neúnosné situace, a to vyústění, které bude přijatelné a nejvhodnější pro rodinu jako celek, i všechny její členy.

---

²¹⁹ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 55

²²⁰ PLAŇAVA, 1994, In: KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 80

²²¹ **Dysfunkční rodina** je taková, která některé ze svých funkcí neplní v dostatečné míře, ale v zásadě tím není ohrožen život rodiny. V **rodině afunkční** dochází k tomu, že naplňování jejích základních funkcí zcela absentuje, což má ohrožující vliv na tělesný a psychický stav a vývoj jejích členů. KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 80

V této chvíli považuji za nezbytné zmínit alespoň ve zkratce sociální práci²²², která disponuje poměrně propracovaným aparátém metod a postupů pro práci s problémovými rodinami, mezi něž ty násilné patří.

Z metod, jež sociální práce využívá, je třeba v první řadě zmínit případovou práci. Jedná se o přímou práci s jedincem, který by měl za pomoci sociálního pracovníka a pod jeho vedením sám najít řešení své obtížné životní situace. Využití této metody vycházející z psychosociálního přístupu si lze představit např. u žen ohrožených domácím násilím, kdy je třeba je obeznámit s jejich možnostmi a vést je k tomu, aby zvolily tu nejvhodnější a pro ně přijatelnou variantu řešení vzniklé situace.

Dalšími důležitými metodami sociální práce v souvislosti s domácím násilím lze nepochybně označit poradenství v sociální práci, krizovou intervenci (k jejímuž využití dochází za situace absence vhodných pomocných mechanismů na straně klienta, v důsledku čehož dochází k jeho akutnímu ohrožení), dále pak terénní sociální práci, kdy sociální pracovník klienty navštěvuje přímo v jejich přirozeném prostředí, práci s rodinou (v posledních letech orientovanou především na sanaci narušených rodinných vztahů a vazeb), aj.²²³

Ačkoli mnoho autorů obory sociální práce a sociální pedagogiky striktně separuje a existuje zde jistá rivalita mezi oběma odvětvími²²⁴, která je dle mého mínění rozhodně spíše ku škodě věci, než k jejímu prospěchu, domnívám se, že určité metody sociální práce jsou nezpochybnitelně využitelné v sociálně pedagogické praxi a naopak - sociální práce

---

²²² **Sociální práce** je specializovaný vědní obor zabývající se na profesionální úrovni péčí o člověka a disponující k této činnosti patřičnými metodami. **V užším smyslu** je chápána jako plánovaný, cílevědomý a profesionální kontakt vyškoleného sociálního pracovníka s klientem, coby osobou, která buď vyhledala pomoc sociálního pracovníka, příp. jí byl kontakt s ním nařízen z moci úřední. Smyslem tohoto kontaktu je tvorba sociální diagnózy a následná aplikace vhodné sociální terapie. **V širším slova smyslu** sociální práce zahrnuje i administrativně technická a organizační opatření vedoucí k poskytnutí pomoci a péče klientům (obsahem sociální práce v tomto pojetí tedy je např. i systém dávek státní sociální podpory atd.). MŮHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 110, 111

²²³ GULOVA, L. Sociální práce pro pedagogické obory. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2011, s. 54 - 60

²²⁴ Blíže viz. např. hodnocení L. Gulové, která uvádí, že: „Některá pracoviště sice mají obory s názvem sociální pedagogika, ale většina jejich předmětů čerpá ze sociální práce. Z tohoto faktu je zřejmé, že si zvolili snadnou cestu, a otázkou zůstává, koho vlastně připravují pro praxi.“ (GULOVA, L. Sociální práce pro pedagogické obory. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2011, s. 71). Obdobné projevy soupeření mezi oběma odvětvími nelze dle mého mínění označit jinak, než kontraproduktivními a v některých ohledech rovněž nepodloženými. A. Wagner k tomu uvádí, že sociální pedagogika a sociální práce mají jednotné odborné paradigma, přičemž při řešení vztahu mezi oběma disciplínami preferuje zachování určité nezávislosti; hledání odlišností je dle jeho mínění „uměle navozované a málo plodné“. K tomu srov. MŮHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 68, 69

by v mnohém mohla, a snad dokonce i měla, čerpat teoretické i praktické poznatky z oblasti sociální pedagogiky.

Stejně jako sociální práce, tak i sociální pedagogika disponuje určitými metodami, jejichž využití připadá v úvahu u rodin postižených domácím násilím (a nejen u nich). Tyto metody budou podrobněji popsány v samostatné podkapitole.

Kromě sociálně pedagogických metod budou v následujících podkapitolách popsány historické souvislosti i současná pojetí vědního oboru sociální pedagogika, což je dle mého názoru nezbytné pro celkové kontextuální pochopení dané problematiky.

6.1. Historie a současnost sociální pedagogiky

Historie vědního oboru sociální pedagogika je oproti ostatním společenským disciplínám poměrně krátká, datuje se zhruba od poloviny 19. století, kdy se postupně začínala formovat pod vlivem sociologie, jejímž zakladatelem byl Auguste Comte (1798 - 1857).²²⁵

Základní fundamenty sociální pedagogiky je však přes tuto relativní novost třeba hledat ve velmi dávné historii. Již ve starověkém Řecku je možno nalézt názory zdůrazňující význam výchovy pro společnost a nutnost při výchovné činnosti respektovat zájmy society. Tyto myšlenky se objevují již v díle Platóna (428 - 348 př. n. l.), dle něž je možno prostřednictvím výchovy zabezpečit řádný chod státu a který je považován za autora prvotních úvah o sociální funkci výchovy²²⁶, či jeho žáka Aristotela (384 - 322 př. n. l.)²²⁷, jenž považoval za nutné výchovu podříditi platným státním regulím.²²⁸

---

²²⁵ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 10

²²⁶ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 7

²²⁷ V souvislosti se zmínkou o Aristotelovi považuji za zajímavé zmínit jeho odpověď na otázku Jak žít? K této Aristoteles odpověděl: „*Studium, protože pouze vědění přináší svobodu*“. In: VERGELY, B. Aristoteles aneb umění moudrosti. 1. vydání, Praha, nakladatelství KMA s. r. o., 2008, s. 10

²²⁸ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 9

Prvotní myšlenky potřeby pomáhání osobám, které se ocitly v nouzi, je však možno najít až v dílech římského filozofa, představitele stoicismu²²⁹, Lucia Annaeuse Senecy (asi 4 př. n. l. - 65 n. l.).

Další významnou osobností, kterou je třeba v souvislosti s kořeny sociální pedagogiky zmínit, je Tomáš Akvinský (1225 - 1274), nejznámější představitel scholastiky, který ve svých myšlenkách mj. navazoval na Aristotela a jehož nejvýznamnějším počinem bylo vypracování pěti důkazů boží existence²³⁰.

V období humanismu a renesance se myšlenky o významu výchovy objevují např. v dílech Thomase Mora (1478 - 1535) či Tomasso Campanelly (1568 - 1639).

Období osvícenství se svými idejemi dobra a spravedlnosti a snahou o celkovou přeměnu společnosti k lepšímu nejen v oblasti politiky, ale i morálky, představuje dle některých autorů (např. Kraus) filozofický myšlenkový základ sociální pedagogiky. Z tohoto období je důležité zmínit francouzské encyklopedisty, kteří věřili v moc a sílu výchovy, jež disponuje potenciálem ovlivnit výrazným způsobem fungování společnosti.²³¹

Samozřejmě nelze v souvislosti se sociální pedagogikou opomenout zmínit dílo Jana Amose Komenského (1592 - 1670), který zdůrazňoval význam výchovy od nejnižšího věku²³² a důležitost dostupnosti vzdělání pro všechny lidi bez rozdílu.²³³

Za „otce“ sociální pedagogiky je některými autory označován Johann Heinrich Pestalozzi (1746 - 1827). Tento švýcarský pedagog a spisovatel se významným způsobem podílel na činnosti hnutí za lidovou osvětu a obecné vzdělání, založil útulek pro opuštěné děti v Neuhofu, výchovnou činnost prakticoval i v Útulku pro osiřelé děti ve Stanzu²³⁴. Své teoretické názory na výchovu ztvárnil např. v díle Večer poustevníkův, Linhart a Gertruda a Jak Gertruda učí své děti.²³⁵

²²⁹ **Stoicismus** je filozofickou školou vyznávající rozumný život v souladu s přírodou - veškeré přírodní procesy se řídí přírodními zákony, nic se neděje náhodou, člověk se musí smířit se svým osudem a přistupovat k životu aniž by se nechal unášet emocemi, s tzv. stoickým klidem. In: GAARDER, J. Sofiin svět. Román o dějinách filozofie. 7. vydání. Praha, Albatros, 2012, s. 112, 113

²³⁰ HÁNOVÁ, E. a kol. Odmaturuj z literatury 1. 3. rozšířené vydání - dotisk. Brno, DIDAKTIS spol. s r. o., 2004, s. 15

²³¹ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 10

²³² „Jedině to je v člověku pevné a stálé, čím nasákne první věk. Jak rozloží mladý strom své větve, nahoru, dolů, do strany, tak je podrží sta let. Stejně tak u člověka první dojmy tkví tak pevně, že by bylo zázrakem, kdyby se mohly přetvořit; proto je nejvhodnější, aby vznikaly hned v prvním věku podle předpisů pravé moudrosti.“ Cit. J. A. Komenského In: CHALOUPEK, O. Setkání s českými spisovateli. 1. vydání. Praha, Albatros, 1989, s. 22, 23

²³³ CHALOUPEK, O. Setkání s českými spisovateli. 1. vydání. Praha, Albatros, 1989, s. 22 - 26

²³⁴ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 34

²³⁵ OURODA, K. Základy pedagogiky. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2003, s. 45 - 49

Vznik a rozvoj sociální pedagogiky představoval mimo jiné reakci na sociální problémy, které v Evropě vznikaly a gradovaly v podstatě od skončení třicetileté války (23.05.1618 - 24.10.1648)²³⁶. Jednalo se o období mnoha válečných konfliktů (např. revoluční rok 1848, který otřásl celou Evropou), ale i postupující průmyslové revoluce a z toho vyplývajících společenských změn.

Nejen pedagogické, ale i ostatní společenské, vědy se snažily hledat východisko z četných problémů, jež tehdejší societu sužovaly. Jednalo se např. o zvyšující se nezaměstnanost, přibývající problémy s alkoholismem obyvatelstva, stoupající sebevražednost a další. Na pozadí ne zcela optimálních společenských podmínek začalo v reakci docházet ke zrodu různých kroužků (kupř. čtenářské, divadelní) a spolků (např. tělovýchovné²³⁷), které ze své podstaty zasahovaly do oblasti sociální pedagogiky.²³⁸

Pojem sociální pedagogika byl prvně použit v roce 1844 německým pedagogem Karlem Magerem (1810 - 1858) a následně dalším německým pedagogem Friedrichem Adolfem Wilhelmem Diesterwegem (1790 - 1866).

F. A. W. Diesterweg, autor knihy Rukověť vzdělání pro německé pedagogy, ve svém díle poukazyval především na důležitost vedení studentů k „*pravdě a svobodě přirozenou výchovou*“. Diesterwega s myšlenkami sociální pedagogiky spojuje především úsilí směřující k dosažení všeobecného vzdělání a přesvědčení, že jeho dosažení, jako investice pro společnost, je fundamentálním východiskem pro celkovou pozitivní proměnu society, a to ve všech jejích vrstvách.²³⁹

První koncepce sociální pedagogiky zahrnující sociální výchovu, ochranu a pomoc mládeži byla vytvořena na přelomu 19. a 20. století německým profesorem filozofie a pedagogem Paulem Natorpem (1854 - 1924), který ve svých dílech v mnohém vycházel

---

²³⁶ **Třicetiletá válka** byla zahájena vypuknutím stavovského povstání, kdy dne 23.05.1618 vzbouřenci vyhodili z okna Pražského hradu dva císařské místodržící, a oficiálně skončila dne 24.10.1648 uzavřením tzv. Vestfálského míru. Blíže viz. HARENBERG, B. (sestavovatel) Kronika lidstva. 8. vydání. Praha, Fortuna Libri, 2011, s. 470, 494

²³⁷ Např. dne 16.02.1862 došlo k založení Tělocvičné jednoty pražské, která v roce 1864 přijala jako oficiální název označení „SOKOL“. Zdroj: článek M. Chlumského Založení Sokola a stručný přehled jeho vývoje. Dostupný na <http://www.sokol.cz/sokol/index.php?action=zobrazdokument&typdok=2&iddok=1814>

²³⁸ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 5 - 11

²³⁹ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 39

z myšlenek Platónových²⁴⁰, ale i Kantových, pozornost věnoval i práci Pestalozziho. Za jeho nejdůležitější dílo z pohledu sociální pedagogiky bývá označována Sociální pedagogika²⁴¹ (1890). Natorp bývá často označován za zakladatele sociální pedagogiky.²⁴²

Dále se ale sociální pedagogika rozvíjela odlišně v zemích tzv. „východního a západního bloku“. Zatímco např. v Německu, Rakousku, Švýcarsku a dalších zemích západní Evropy se sociální pedagogika vyvíjela v podstatě kontinuálně, v zemích, kde došlo k nastolení vlády nedemokratických režimů, byl vývoj sociální pedagogiky na více jak 40 let prakticky úplně zmrazen²⁴³. Zde pak sociální pedagogika začala být brána v potaz coby regulérní vědecká disciplína až v 90. letech 20. století, kdy došlo k rozpadu tzv. socialistického bloku, pádu totalitních režimů ve střední Evropě²⁴⁴ a postupnému zpětnému začleňování dotčených států mezi země s režimy demokratickými. Potřeba uplatňování poznatků sociální pedagogiky vznikla v těchto zemích především v důsledku převratných socioekonomických a politických změn, které s sebou nutně přinášejí mnoho sociálně patologických jevů, na jejichž zpracování není daná societa nikterak připravena.

Za evropskou zemi s nejdelší sociálně pedagogickou tradicí lze nezpochybnitelně označit Německo, kde k nejvýznamnějším autorům patřil Paul Barth (1858 - 1922),

²⁴⁰ PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vydání. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 7, 8

²⁴¹ V originále: Sozialpädagogik. Theorie der Willensbildung auf der Grundlage der Gemeinschaft - Sociální pedagogika je v tomto díle prezentována jako societou požadovaná potřeba výchovy člověka (v rodině, ve škole), jelikož pouze prostřednictvím výchovy se může jedinec stát funkční složkou společnosti. K tomu více In: PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 48

²⁴² MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 40 - 42

²⁴³ Byť lze najít některé výjimky, které lze pro sociální pedagogiku v tehdejší Československu označit za poměrně významné, jako např. slovenský překlad díla Ryszarda Wroczyńskiego Sociálna pedagogika (1968), studie Ondreje Baláže Sociálna pedagogika v systému pedagogických vied z roku 1978 nebo snahy o vzkříšení a pěstování sociální pedagogiky Milana Přádky, nelze hovořit o faktické existenci sociální pedagogiky jako vědy. Blíže viz. např.: KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 16, 17

²⁴⁴ K zásadním změnám, které ovlivnily vývoj sociální pedagogiky v České republice, lze kromě tzv. sametové revoluce, která proběhla na našem území v období konce roku 1989 (počínaje studentskou demonstrací dne 17. listopadu 1989), zařadit také jinou pro Evropu významnou událost, jež jen o několik málo dní předcházela počátku sametové revoluce v ČR, a to **pád berlínské zdi** - k němuž došlo dne 09.11.1989. Vystavěním berlínské zdi (13.08.1961) došlo k rozdělení Německa na východní a západní. Mnoho lidí se v jediném okamžiku ocitlo na jiné straně města, než jejich blízcí a rodiny. Po svém pádu byla zeď, jež téměř třicet let dělila nejen jedno město, ale celou zemi, během několika měsíců takřka zničena (rozebrána). K tomuto více In: TILSE, T. (editor). Die Berliner Mauer 1961 – 1989. 10. Auflage. Berlin, Berlin Story Verlag, 2011, s. 6 - 8

který popsal historii výchovy v dějinném kontextu v díle *Die Geschichte der Erziehung in soziologischer und geistesgeschichtlicher Beleuchtung*.

Rovněž je třeba zmínit představitele teoretické sociální pedagogiky Hermana Nohla (1879 - 1960) a Gertrude Bäumer (1873 - 1954), kteří potenciál sociální pedagogiky viděli ve zprostředkování výchovné péče, kterou bude garantovat stát.

Další význačnou osobností nejen německé sociální pedagogiky byl pedagog Klaus Mollenhauer (1928 - 1998), jenž ve svých dílech poukazoval zejména na to, že sociální pedagogika by se měla zaměřit především na ochranu a sociálně pedagogické poradenství.²⁴⁵

Co se týče českých zemí, za myšlenkového tvůrce sociální pedagogiky zde bývá označován Gustav Adolf Lindner (1828 - 1887), který byl přesvědčen o tom, že při naplňování výchovných cílů je třeba brát v potaz přírodní a společenské podmínky, přičemž jediné v tomto sociálním kontextu může výchova naplňovat svůj smysl a sloužit k pozitivnímu rozvoji společnosti. V dalším období nenavazovalo na práci G. A. Lindnera mnoho autorů, sociálně pedagogické otázky byly řešeny pouze v rámci jednotlivých prací zaměřených spíše na otázky dalšího rozvoje českého školství.²⁴⁶

Z období od vzniku Československa (28.10.1918) do změny politického režimu, k němuž došlo v roce 1989, je třeba zmínit některé pro sociální pedagogiku významné osobnosti. Jedná se kupř. o Stanislava Velinského (1899 - 1991)²⁴⁷, Tomáše Garrigue Masaryka (1850 - 1937)²⁴⁸ či Arnošta Inocence Bláhu (1879 - 1960)²⁴⁹.

Dále pak zde dochází, jak již výše naznačeno, k výraznému rozvoji sociální pedagogiky až v 90. letech 20. století.

O specifikaci obsahu a předmětu oboru sociální pedagogika se na počátku 90. let 20. století pokusilo mnoho autorů, lze uvést např. pojednání od Jiřího Haškovce, Světlý Klapilové či Blahoslava Krause.

²⁴⁵ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 49

²⁴⁶ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 56, 57

²⁴⁷ Např. dílo *Individuální základy sociální pedagogiky* z roku 1927. Blíže viz. PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 58

²⁴⁸ Z pohledu sociální pedagogiky je významné kupř. dílo *O škole a vzdělání*; T. G. Masaryk zdůrazňuje požadavek na to, aby škola dětem nejen předávala znalosti, ale aby je i vychovávala. Blíže viz. např. VEČEŘOVÁ, K. *Myšlenky T. G. Masaryka a současná psychohygienu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, Brno, 2009, s. 32 an

²⁴⁹ Např. dílo *Sociologie dětství* (1927). K tomu více In. PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 58

Rozsáhlejší texty vznikají až kolem roku 1995, kdy jsou sepsány první učební texty. K prvním systematičtěji poskládaným skriptům patří Kapitoly ze sociální pedagogiky od Světlý Klapilové.

Významný přínos pro sociální pedagogiku představuje také dílo Jana Dočkala, jež se věnuje podstatě člověka z pohledu biologického, psychologického, sociálního a spirituálního, s příznačným názvem Člověk a svět: Úvod do sociální pedagogiky a sociální práce.

Dalším podstatným počinem vedoucím ke koncipování vědního oboru sociální pedagogiky je dílo Člověk - prostředí - výchova (Kraus, Poláčková a kol., 2001).

V souvislosti s problematikou domácího násilí páchaného na dětech nelze nezmínit knihu s názvem Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí, jež pojednává o možných problémech spojených se socializací jedince, o sociálních deviacích a teoriích jejich vzniku či o zlomových životních situacích v kontinuitě s pedagogickým a psychologickým poradenstvím.²⁵⁰

V současnosti je sociální pedagogika konstituujícím se vědním oborem, který se nachází ve fázi progresivního rozvoje, a to zejména v reakci na zrychlenou dynamiku rozvoje současné společnosti²⁵¹.

Aktuální pojetí sociální pedagogiky se v dílech jednotlivých autorů liší nejen svou šíří, ale v některých případech i obsahem.

Co se týče šíře pojetí, zřejmě nejširším přístupem lze označit názor Jiřího Haškovce, který uvádí, že „*vlastně celá pedagogika by měla být sociální*“²⁵². Vcelku obširně je sociální pedagogika chápána i v rámci publikace Člověk, prostředí, výchova, v níž se hovoří o sociální pedagogice jako o „*vědním oboru transdisciplinární povahy, který se zaměřuje na roli prostředí ve výchově, a to nejen v souvislosti s problémy rizikových, potenciálně deviantně jednajících, ohrožených a nějak znevýhodněných skupin, ale v souvislosti s celou populací. Sociální pedagogika by měla podle této koncepce vytvářet soulad mezi potřebami jedince a společnosti*“²⁵³.

²⁵⁰ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 18 - 20

²⁵¹ PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, s. 87

²⁵² KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 43

²⁵³ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 43

Relativně úzké pojetí je pak prezentováno např. v Pedagogickém slovníku, který definuje sociální pedagogiku takto: „*Sociální pedagogika je disciplína zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané, zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agrese mládeže; drogová závislost mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další.*“²⁵⁴.

V užším pojetí je tedy sociální pedagogika vázána na problematiku sociálně patologických jevů a soustředí se na sociální skupiny vykazující v tomto ohledu určitá rizika. Pojetí širší se pak zaměřuje na celou populaci s tím, že sociální pedagogika by zde měla představovat nástroj sloužící k optimalizaci procesu socializace a enkulturace²⁵⁵, k hledání a nacházení souladu mezi zájmy individua a společnosti.²⁵⁶

Bakošová uvádí, že cílem sociální pedagogiky je „*poskytovat pomoc v adaptaci na náročné životní podmínky těm jedincům a skupinám, kteří se vyznačují rizikovým chováním*“²⁵⁷.

Dle Krause by se sociální pedagogika měla zaměřit na dvě hlavní oblasti - sociálně pedagogickou prevenci (s cílem analyzovat různá prostředí ovlivňující možnost vzniku sociálně patologických jevů a předložit pedagogické možnosti eliminace škodlivých faktorů²⁵⁸), která se dotýká de facto celé společnosti, a sociálně pedagogickou terapii (spočívající v pedagogickém, resocializačním a reedukačním ovlivňování jedinců, jejichž potřeby se dostaly do rozporu se zájmy společnosti²⁵⁹) ve vztahu k ohroženým skupinám populace.²⁶⁰

V současné době je v České republice v rámci jednotlivých vysokoškolských pracovišť prezentováno několik různorodých pojetí předmětu sociální pedagogiky. Mezi nejvýznamnější lze dle profesora Mühlpachra zařadit interdisciplinární, biodromální

²⁵⁴ Průcha, Mareš, Walterová, 2003, In: PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, s. 88

²⁵⁵ **Enkultura** je procesem přejímání kultury (tradic, norem chování, jazyka, atd.) vlastního národa na formální i neformální úrovni, k němuž dochází v rámci socializace. Blíže viz. KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 27

²⁵⁶ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 66, 67

²⁵⁷ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 41

²⁵⁸ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 46

²⁵⁹ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 46

²⁶⁰ PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, s. 69

a sociální pojetí Institutu mezioborových studií Brno, dále volnočasovou, multikulturní a environmentální koncepci pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně či přístup Univerzity Hradec Králové, na niž je v rámci předmětu sociální pedagogiky zdůrazňován význam výchovy a prostředí, sociální patologie a etopedie. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy oproti tomu klade důraz na význam školního prostředí a soustřeďuje se hlavně na problematiku dětí a mládeže. Na resocializaci a etopedii v návaznosti na sociální patologii se pak zaměřuje pedagogická fakulta Ostravské univerzity, multikulturní pojetí předmětu sociální pedagogiky je doménou pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.²⁶¹

K nejvýznamnějším současným představitelům sociální pedagogiky v České republice patří profesor Pavel Mühlpachr, docentka Dana Knotová, profesor Blahoslav Kraus, doktorka Světa Klapilová, docent Jiří Němec, doktor Jaroslav Sekot a další.²⁶²

Podíváme-li se na sociální pedagogiku z jakéhokoliv úhlu pohledu, vždy dojdeme ke stejnému výsledku, a to že daný vědní obor by měl mít zejména charakter jakési subvence, kde by měla převládat snaha pomoci či nabídnout obětem domácího násilí, a to i těm dětským, možnosti efektivního řešení dané situace.

6.2. Sociálně pedagogické metody a praktické možnosti jejich využití při práci s dětskými oběťmi domácího násilí

Teoretické rozpracování metod sociální pedagogiky patří k hlavním úkolům současné sociální pedagogiky.²⁶³ Dle mého názoru je stejně tak důležitá jejich faktická aplikace na konkrétní problémy, které jsou předmětem zájmu sociální pedagogiky.

V první řadě považuji za nezbytné osvětlit význam termínu metoda. Jedná se v užším pojetí o plánovitý, cílevědomý a záměrný postup vedoucí ke stanovenému cíli.

²⁶¹ MÜHLPACHR, P. Sociálně pedagogické školy. Studijní materiál. Dostupné na: <http://mail.imsbrno.cz/home/radomir.pernica@imsbrno.cz/M%C3%BChlpachr%20Pavel>

²⁶² blíže viz. např. BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 38 - 43 či MÜHLPACHR, P. a kol. Sociální pedagogika II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 46

²⁶³ BAKOŠOVÁ, Z., MACHÁČEK, L. (edit.) Mládež ako aktér sociálnej zmeny. Sociálna pedagogika a sociálno-výchovná činnosť s mládežou. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava - Trnava, KP FF UCM v Trnave, 2009, s. 50

Zahrnuje pojmy, pravidla a nástroje, za pomoci kterých je při vykonání předem stanoveného počtu kroků možno dospět k plánovanému vyústění.²⁶⁴

Pojem vědecká metoda „označuje nástroj systematického poznávání, odpovídající zaměření vědního oboru a plánovitý postup vedoucí k vědeckému poznání (ověřování hypotéz, formulování zákonitostí, teorií)“²⁶⁵.

Mimo jiné lze odlišovat metody teoretické, kdy jsou prováděny operace se zástupci skutečných objektů - znaky, myšlenkami či symboly, a empirické, které představují zvláštní druh reálných činností, při kterých dochází k faktickému příčinnému kontaktu jedince s realitou, jež je předmětem zkoumání.²⁶⁶

Co se týče metod výchovného působení, tyto lze v obecné rovině rozdělit na metody přímého (intencionálního) a nepřímého (funkcionálního) výchovného působení. Sociální pedagogika by dle názoru B. Krause měla při své činnosti využívat především metod výchovného působení nepřímého, nenásilného, ovlivňujícího subjekt působení prostřednictvím usměrňování prostředí, v němž žije, apod.²⁶⁷

Profesor Kraus mezi metody sociálně pedagogické činnosti zařazuje jednak klasické výchovné metody, např. rozhovor, vysvětlování, přesvědčování, metodu souhlasu a nesouhlasu, odměny a trestu, příkladu apod., a jednak metody pro sociální pedagogiku specifické, kupř. metodu organizování (pedagogizace) prostředí, metodu práce se skupinou, metodu situační, metodu inscenační, režimovou, metodu animace a metodu mediace.²⁶⁸

Docentka Bakošová mezi metody činnosti sociální pedagogiky řadí zejména metodu příkladu, metodu komunikace, metodu kompenzace nevhodných podnětů, metodu posílení vlastních kompetencí, metodu podpory orientované na seberealizaci, metodu nabídky podnětů zohledňujících individuální potřeby, metodu plánování pozitivní perspektivy, výchovné a sociální poradenství, preventivní metody, konzultační aktivity, supervizi, intervenci, metodu posílení důvěry, metodu jasných pravidel a dále skupinové

²⁶⁴ ŘEHOŘ, A. Metodologie I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 53

²⁶⁵ PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 17

²⁶⁶ KUČERA, J., RADVAN, E. Vybrané problémy metodologie vědy. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 37

²⁶⁷ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 174, 175

²⁶⁸ KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 173 - 183

metody, kupř. muzikoterapii, behaviorální metodu, učení nových vzorců chování, arteterapii, apod.²⁶⁹

Dále budou nastíněny možnosti aplikace jednotlivých výše vyjmenovaných metod při práci s dětskými oběťmi domácího násilí. Stejně tak, jako je široké spektrum osob, které s dětskými oběťmi domácího násilí v rámci své profesní činnosti pracují (od zaměstnanců různých intervenčních center či linek bezpečí počínaje, přes psychology, pediatry, učitele, až po policisty, státní zástupce či soudce), budou rozsáhlá i specifika využití jednotlivých sociálně pedagogických metod při jejich aktivitách.

Nejběžnější a nejčastěji využívanou metodou bude v praxi pochopitelně metoda **rozhovoru**. U dětských obětí domácího násilí se bude jednat zpravidla o rozhovor diagnostický, poradenský či terapeutický²⁷⁰. Formou rozhovoru budou probíhat i nezbytné výsledky dítěte vedoucí k řádnému odhalení, vyšetření a odsouzení trestných činů, jichž se pachatel domácího násilí na oběti dopustil. Při rozhovoru je důležité vybudování vztahu důvěry mezi komunikantem a komunikátorem, v případě dětí předškolního věku bývá vztah důvěry navozován prostřednictvím hry, u dětí starších pak vysvětlováním okolností, důvodů rozhovoru, motivací k němu atd. Další průběh rozhovoru pak záleží na formě násilí, jíž je dítě obětí. Kupříkladu v případě sexuálního zneužívání je třeba u dětí předškolního věku otázky směřovat do oblastí vztahujících se k obvyklému průběhu činností spjatých s toaletou, dodržováním osobní hygieny, spánkem, atd. U dětí starších je obvyklé ponechat jim prostor pro vlastní vyjádření o prožité události, konkrétní otázky jsou kladeny teprve následně, případně za situace, kdy dítě samo od sebe hovořit vůbec nezačne.²⁷¹

Další důležitou metodou využitelnou u dětských obětí domácího násilí je metoda **vysvětlování**. Bude se jednat zejména o vysvětlování toho, že dítě není vinno vznikem násilných útoků, že chování, k němuž dochází ze strany agresora, neodpovídá běžné

---

²⁶⁹ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 59 - 62; BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. Sociálna pedagogika. 1. vydání. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, s. 25 - 27

²⁷⁰ K druhům rozhovoru blíže viz. např. VÍZDAL, F., DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. Sociální psychologie I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 21 - 26

²⁷¹ WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání dětí. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2005, s. 119 - 123

normě, že využívání moci a kontroly k ovládnání druhých představuje nezdravou formu komunikace atd.²⁷²

Využití **metody posílení vlastních kompetencí** připadá v úvahu zejména v souvislosti s tím, aby si dětská oběť uvědomila, že i ona má svá práva a že existují způsoby, jak tato práva hájit, s tím, že k tomuto je potřeba její aktivní účasti (toto se týká zejména dětí od školního věku).

Dítěti je s přihlédnutím ke stupni jeho rozumového vývoje třeba předestřít následné kroky, které budou podniknuty k řešení jeho problémů, je třeba mu zdůraznit, že veškeré jednání dospělých bude vedeno snahou mu pomoci, a osvětlit mu, jakým způsobem by se v budoucnu měla jeho situace zlepšit. Jedná se o modifikaci **metody plánování pozitivní perspektivy** pro účely jednání s dětskými oběťmi domácího násilí.

Charakter **výchovného a sociálního poradenství** se bude odvíjet od situace konkrétní ohrožené rodiny. Bude se jednat především o návrhy řešení nedobré sociální či ekonomické situace rodiny, dále např. o nápomoc při plnění rodičovské role, apod.

Metodou posílení důvěry Z. Bakošová rozumí výchovnou metodu, při níž je adresátu výchovného působení ukázáno, že ačkoliv porušil určitou normu, je mu nadále důvěřováno, avšak tato důvěra vyžaduje z jeho strany striktní dodržování smluvených pravidel.²⁷³ U dětských obětí domácího násilí by dle mého názoru bylo lze uvažovat o obsahu metody posílení důvěry v opačném významu. Jednalo by se zejména o posílení důvěry oběti ve snahu okolí jí pomoci a zároveň důvěry v to, že je pro okolí důležitá a stejně cenná jako všichni ostatní členové komunity.

V souvislosti s metodou posílení důvěry je třeba zmínit i **metodu organizování prostředí**, v případě obětí domácího násilí (ať již dětských či dospělých) se jedná především o organizování sociálně psychické (osobnostně vztahové) složky prostředí²⁷⁴. Cílem využití této metody by mělo být vytvoření prostředí, v němž bude figurovat vztah

²⁷² HRONOVÁ, M. Tátové a mámy, chraňte své děti před násilím. Praha, ROSA, o. s., 2007, s. 7 - 26

²⁷³ BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. Sociální pedagogika. 1. vydání. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 2005, s. 26

²⁷⁴ Jakékoliv prostředí, v němž se jedinec nachází, má dvě složky - věcnou a prostorovou (materiální) a osobnostně vztahovou (sociálně psychickou). Sociálně vztahová složka prostředí je odvozována od jedinců, kteří se nacházejí v daném prostředí, a mezi nimi utvářených vztahů. K typologii prostředí blíže viz. např.: KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 22, 23

důvěry, oběť zde bude mít pocit bezpečí a víry v to, že jí bude poskytnuta kvalifikovaná a účinná pomoc.

V případě, kdy se rodinné vztahy nejeví být natolik vážně, hluboce a trvale narušeny, že nelze očekávat do budoucna jejich nápravu, přichází v úvahu využití **metody práce se skupinou**, a to v podobě rodinné či párové terapie apod.

Při práci s dětskými oběťmi domácího násilí budou samozřejmě velmi často využívány metody **konzultací** s odborníky z jiných profesí (např. pracovník linky důvěry se může obrátit se žádostí o odbornou radu na právníka apod.), **supervize**, která je v pomáhajících profesích velmi důležitá a představuje dohled nezaujatého, a tudíž objektivního, odborníka, který poskytuje zainteresovanému specialistovi zpětnou vazbu ohledně správnosti zvolených postupů a metod, vztahu ke klientovi apod., a **intervence**, vedené snahou zabránění dalšímu vyhocení problematické situace.²⁷⁵

Velmi důležitou oblastí praktického využití sociální pedagogiky a jejích metod je nepochybně oblast **prevence**.

Prevence je v obecné rovině kategorizována do tří rovin - roviny prevence primární, sekundární a terciární.²⁷⁶ Primární prevence zahrnuje činnosti směřující k předcházení již samotnému vzniku nežádoucího jevu, přičemž je zaměřena prakticky na celou populaci. Prevence sekundární je cílena na skupiny, které jsou nežádoucím fenoménem již ohroženy, resp. existuje zde potenciální riziko takového ohrožení. Terciární prevence je směřována ke snaze o nápravu či zmírnění nepříznivých dopadů již vzniklého sociálně patologického jevu.²⁷⁷

Samotná práce s oběťmi domácího násilí tak nepochybně spadá do oblasti prevence terciární. V rámci **preventivních metod** v rovině primární a sekundární si lze představit využití **metody situační** či **inscenační**, ať již při práci s rizikovými skupinami osob nebo s celou populací.

V oblasti primární prevence by bylo jistě vhodné působit na všechny děti v rámci výchovy na základní škole. Představit si lze např. využití momentálních vhodných

---

²⁷⁵ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 62

²⁷⁶ HRADEČNÁ, M. a kol. Vybrané problémy sociální pedagogiky. Praha, Karolinum - nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 21

²⁷⁷ KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 57, 58

podmínek pro demonstraci žádoucího či nežádoucího modelu chování (**metoda situační**). Dále by zde byla dobře využitelnou **metoda inscenační**, zahrnující záměrné navozování modelových situací vztahujících se k domácímu násilí, navrhování jednotlivých možností řešení a jejich následné vyhodnocování, a to v rámci určitých společenskovedních předmětů (kupř. prvouka, občanská a rodinná výchova, základy společenských věd apod.).

S přihlédnutím ke shora uvedenému má, jak se domnívám, v oblasti problematiky domácího násilí a s ním souvisejících aspektů sociální pedagogika poměrně široké pole působnosti, a to nejen v rámci poznatků, kterými již disponuje, ale i poznatků, na něž by bylo potřeba se v budoucnosti více zaměřit. Jedná se dle mého názoru především o vedení mladé generace k prosociálnímu chování, zejména jeho altruistické složky²⁷⁸, neboť altruistické chování ve vztahu ke slabým a zranitelným členům společnosti bude samo o sobě představovat záruku eliminace jejich ohrožení. *„Altruismu, nebo alespoň vcítění, lze úspěšně učit ve třídě prostřednictvím psychodramat, projektivního dokončování příběhů, skupinových rozhovorů a dalších metod.“*²⁷⁹ Bohužel v dnešní materiálně orientované a velmi uspěchané společnosti bývá altruismus některými považován za slabost a přežitek.

Úplným závěrem považuji za nutné konstatovat, že, bez ohledu na skutečnost, zda je obětí domácího násilí dítě či osoba dospělá, sociální pedagogika disponuje nezpochybnitelným potenciálem poskytnutí kvalifikované a účinné pomoci.

---

²⁷⁸ **Prosociální chování** lze definovat jako veškeré formy lidského jednání, které umožňují život ve společnosti. Zájem o tento jev se začal projevovat v 60. letech 20. století, a to zejména v rámci sociální a vývojové psychologie. Motivace k prosociálnímu chování je většinou čistě egoistická (tj. nedostat se do rozporu s normami society, nikoli láskou k bližnímu), určitá část, která se nazývá **altruismus**, je pak motivována zájmem o dobro druhého člověka. HUNT, M. Dějiny psychologie. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2000, s. 359

²⁷⁹ HUNT, M. Dějiny psychologie. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2000, s. 408

7. Empirická zjištění ve vztahu k domácímu násilí páchanému na dětech

Úvodem této kapitoly považuji za vhodné explikovat určitá specifika sociálně pedagogického výzkumu tak, jak je ve své publikaci *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* popisuje Z. Bakošová, která mj. uvádí, že při provádění sociálně pedagogického výzkumu je třeba brát v potaz, že má tři základní roviny: filosoficko - metodologickou, teoretickou a experimentálně empirickou.²⁸⁰

V návaznosti na teoretickou základnu problematiky domácího násilí na dětech tak, jak byla popsána v předchozích kapitolách, budou v této kapitole ponejprv osvětlena základní metodologická východiska výzkumu (filosoficko - metodologická rovina výzkumu), který byl směřován primárně do oblastí, u nichž autorka disponuje určitou empirickou zkušeností ze své předchozí praxe na pozici vyššího soudního úředníka na opatrovnickém oddělení jednoho z obvodních soudů.

Následně zde budou prezentovány výsledky provedeného výzkumu (jeho empirická rovina), včetně jejich interpretace a vyvození určitých soudů ohledně jejich obecné platnosti (teoretická rovina výzkumu).

Pro dokreslení celkové situace ve vztahu k domácímu násilí bude v této části práce provedena i analýza dostupných statistických údajů, a to jednak ze soudů a státních zastupitelství, a jednak z nestátních organizací, které se na problematiku domácího násilí specializují.

7.1. Metodologická východiska výzkumu

Primárně považuji za nezbytné uvést, že volba zaměření výzkumu byla poznamenána v první řadě citlivostí daného tématu a potažmo skutečností, že při získávání údajů v oblasti domácího násilí je třeba respektovat zejména právo oběti na ochranu jejího soukromí, což samozřejmě platí tím spíše o obětech dětských. Rovněž tak je třeba z pohledu etiky výzkumu brát v potaz skutečnost, že jakékoli následné vytěžování

---

²⁸⁰ BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 65

informací může obětem způsobovat další stres oživováním traumatizujících událostí v jejich mysli a tedy jejich opětovnou (sekundární) viktimizaci. Nadto je třeba uvést, že získávání údajů z předmětné oblasti je, z pohledu zákonné ochrany osobních údajů, práva na soukromí a zejména psychické integrity poškozených, pro fyzickou osobu, která není nijak institucionálně ani jinak legálně zaštitěna, velmi výrazně limitováno.

Z výše uvedených důvodů byl výzkum koncipován tak, aby nové informace, které budou k dané problematice jeho prostřednictvím získány, při procesu jejich zjišťování nepoškozovaly dále oběti domácího násilí, ale aby přitom při respektování všech právních, morálních i etických omezení představovaly pro oblast domácího násilí určitý přínos.

U vědomí shora nastíněných limitací pak byl projektován plán a prováděna následná realizace kvalitativního aplikovaného empirického výzkumu²⁸¹, zaměřeného na názory a postoje odborníků, kteří se danou problematikou zabývají na profesionální úrovni. Kvalitativní výzkum, jehož výsledkem není přímá kvantifikace zkoumaných jevů a který vychází z kvalitativní výzkumné metodologie a kvalitativní výzkumné strategie, představuje nestrukturovanou deskripci zkoumaných procesů či fenoménů a návaznou zevrubnou analýzu zaměřenou na jejich vysvětlení v celkovém kontextu jejich existence²⁸².

Výzkumným záměrem (resp. předmětem výzkumu) tak bylo zjistit stav legislativy upravující danou oblast z pohledu účastníků výzkumu, ověřit, jakým způsobem funguje pomoc obětem domácího násilí, včetně spolupráce jednotlivých složek, které se na práci s oběťmi podílejí, a kde jsou spatřovány největší překážky v efektivní pomoci. Dále pak shledat, jaké jsou možnosti spolupráce zúčastněných s odborníky z jiných oborů, jakož i možnosti jejich dalšího vzdělávání, a v neposlední řadě zjistit, jaké je povědomí respondentů o vědním oboru sociální pedagogiky, včetně jejich názorů na potenciál jeho využití při práci s oběťmi domácího násilí.

---

²⁸¹ **Pedagogický výzkum** lze v obecné rovině klasifikovat dle různých rysů např. na **základní** (s cílem rozšíření obecných poznatků k dané problematice) a **aplikovaný** (s primárním cílem praktického využití jeho výsledků), **teoretický** (nepracuje s konkrétními daty, využívá nástrojů analýzy, syntézy, modelových situací apod.) a **empirický** (pracuje s reáliemi, vede ke konkrétním poznatkům), **kvantitativní** (zaměřený na kvantifikaci dat, využívá statistických instrumentů, kvantitativní metodologie a kvantitativní výzkumné strategie) a **kvalitativní** (viz. výše) ad. Blíže viz. např. POSPÍŠIL, R. Úvod do pedagogiky: Základy pedagogického výzkumu. Výuková pomůcka pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2009, kapitola Základy pedagogického výzkumu. Dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/vyzkum.html. Tato kategorizace se zcela nepochybně vztahuje i na výzkum sociálně pedagogický.

²⁸² VÍZDAL, F. Základy psychologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008, s. 31

Co se týče výběrového souboru, tento byl sestaven metodou záměrného výběru²⁸³ z osob, které se domácím násilím zabývají na profesionální úrovni, tedy jedinců z řad sociálních pracovníků, policistů, zaměstnanců Probační a mediační služby ČR, vyšších soudních úředníků, asistentů soudců, soudců a státních zástupců.

Za účelem získání potřebného počtu respondentů v rámci jednotlivých profesí byl proveden primární průzkum, v rámci něž byla zajištěna spolupráce 3 sociálních pracovníků (zaměstnanců OSPOD), 5 policistů, 2 zaměstnanců Probační a mediační služby ČR, 2 vyšších soudních úředníků, 1 asistenta soudce, 4 soudců a 3 státních zástupců. Z geografického hlediska se jedná o osoby působící v Praze, Středočeském kraji, Ústeckém a Brněnském kraji. Praxe zúčastněných osob v předmětné oblasti se pohybuje na škále od 5 do 35 let.

Oslovení zaměstnanci neziskových organizací, které se problematikou domácího násilí zabývají, na žádost o poskytnutí výzkumného rozhovoru bohužel nerefletovali.

Bazální výzkumnou metodou byl v daném případě zvolen výzkumný typ rozhovoru.

Rozhovor obecně představuje jednu z nejčastěji využívaných exploračních metod výzkumu. Co se týče druhů (resp. typů) rozhovoru, tyto lze kategorizovat např. na poznávací, výzkumný a nápravný, na plánovaný a spontánní, či na výzkumný, diagnostický a psychotherapeutický apod. Výzkumný rozhovor je pak možno dále klasifikovat na rozhovor standardizovaný (strukturovaný), nestandardizovaný (nestrukturovaný), částečně standardizovaný (polostrukturovaný) a hloubkový.

Pokud jde o otázky kladené v rámci rozhovoru, tyto mohou být otevřené, uzavřené či škálové, přímé nebo nepřímé, primární a naproti tomu sekundární. Otevřené otázky nabízejí jakoukoli možnost odpovědi, otázky uzavřené mají přesně stanovené odpovědi, z nichž si respondenti vybírají, odpovědi na otázky škálové mají formu výběru určité hodnoty na numerické stupnici. Otázky přímé vedou ke zjištění odpovědí přímou cestou, zatímco otázky nepřímé se odpověď snaží zjistit z určujících okolností daného jevu.

---

²⁸³ Sestavování výběrového souboru může probíhat několika způsoby - metodou náhodného výběru, metodou stratifikovaného výběru, záměrného výběru či výběru dostupného. Blíže viz. GAVORA, P. a kol. Elektronická učebnice pedagogického výzkumu. Bratislava, Univerzita Komenského, 2010, kapitola Výzkumný soubor (dostupné online na <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>)

Sekundární otázky pak logickým způsobem navazují na ty, které byly položeny primárně.²⁸⁴

Údaje, které jsou v rámci rozhovoru zjišťovány, lze rozdělit na tzv. tvrdá data (objektivní skutečnosti ve vztahu ke zkoumaným objektům či situaci - např. věk, pohlaví, vzdělání ad.) a měkká data (názory, postoje, zkušenosti respondentů atd.).²⁸⁵

Pro účely této práce byl zvolen polostrukturovaný typ rozhovoru, deset otevřených (primárních i sekundárních) otázek ke zjišťování měkkých dat bylo předem stanoveno, včetně jejich pořadí²⁸⁶. Z tvrdých dat byl zjišťován věk, vzdělání, pracovní zařazení a délka praxe.

Rozhovory s respondenty byly prováděny v časovém rozmezí listopadu a prosince roku 2012, a to z větší části v neformálním prostředí kaváren, čajoven či restaurací s tím, že tato volba byla vedena cílem navození příjemné a přátelské atmosféry rozhovoru, a tím pozitivního působení na přirozenou spontaneitu odpovědí respondentů.

Další metodou, která byla využita pro účely tohoto výzkumu, je obsahová analýza dostupných statistických dat, s jejíž pomocí byly získány některé důležité údaje sloužící k dokreslení celkové situace v oblasti domácího násilí, především páchaného na dětech. Zpracovávané statistické údaje byly získány zejména z internetového portálu Ministerstva spravedlnosti ČR (statistické údaje soudů a státních zastupitelství), internetových stránek zřízených Úřadem vlády ČR www.stopnasilinadetech.cz a občanského sdružení Persefona²⁸⁷.

Cílem výzkumu bylo v návaznosti na cíl celé práce se zaměřením na osoby, jež se danou problematikou profesionálně zabývají (sociální pracovníci, policisté, státní zástupci, vyšší soudní úředníci, asistenti soudců, soudci, zaměstnanci Probační a mediační služby ČR), zjistit, jaké je jejich mínění o stávající legislativní úpravě dané problematiky, dále jejich názory a postoje ke spolupráci jednotlivých institucí, jež se domácím násilím zabývají, včetně jejich názorů na funkčnost těchto zařízení

²⁸⁴ Blíže viz. např. KOHOUTEK, R. Sociální psychologie. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004, s. 157 - 159, event. PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 19, 20

²⁸⁵ Srov. VÍZDAL, F., DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. Sociální psychologie I. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009, s. 21 - 26

²⁸⁶ Seznam respondentům kladených otázek je obsažen v Příloze č. 1 - Otázky k výzkumnému rozhovoru.

²⁸⁷ **Persefona, o. s.** je jednou z institucí zabývajících se pomocí obětem domácího násilí a znásilnění, kterým poskytuje psychologickou, sociální a právní pomoc. Působí zejména na území města Brna a Jihomoravského kraje. Toto občanské sdružení se vyčlenilo z Ligy lidských práv a je členem volného sdružení KOORDONA, které sdružuje instituce zabývajících se ženskými právy a domácím násilím. Zdroj: <http://persefona.cz/kdo-jsme.php>

a potenciality jejího zlepšení v kontextu v každodenní praxi nabytých zkušeností. V neposlední řadě byl výzkum veden snahou ověřit, jaký je názor respondentů na potenciál sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí (zejména dětskými).

Stručný přehled základních určujících parametrů výzkumu

Výzkumný záměr (předmět výzkumu)

- zjištění stavu legislativní úpravy dané oblasti z pohledu účastníků výzkumu
- ověření způsobu fungování pomoci obětem domácího násilí, spolupráce jednotlivých složek podílejících se na práci s oběťmi, možností jejich kooperace s odborníky z jiných oborů, překážek větší efektivity této pomoci
- zjištění ohledně možností dalšího vzdělávání zainteresovaných odborníků
- zjištění povědomí respondentů o vědním oboru sociální pedagogiky, včetně jejich názorů na potenciál jeho využití při práci s oběťmi domácího násilí

Aplikované výzkumné metody

- výzkumný rozhovor
- obsahová analýza dostupných statistických údajů

Výběrový soubor

- tvořen odborníky z řad sociálních pracovníků, policistů, úředníků Probační a mediační služby ČR, vyšších soudních úředníků, asistentů soudců, soudců a státních zástupců
- užití metody záměrného výběru

Výzkumný cíl

- se zaměřením na osoby, jež se danou problematikou profesionálně zabývají, zjistit, jaké je jejich mínění o stávající legislativní úpravě dané problematiky
- popsat názory a postoje dotčených osob na spolupráci mezi jednotlivými institucemi, jež se domácím násilím zabývají, včetně jejich názorů na funkčnost těchto zařízení a potenciality jejího zlepšení v kontextu v každodenní praxi nabytých zkušeností
- ověřit názor respondentů na potenciál sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí (zejména dětskými)

7.2. Prezentace výsledků výzkumu a jejich interpretace

Před započítím vlastního výzkumného rozhovoru byli respondenti dotazováni na jejich věk, vzdělání, pracovní zařazení a délku praxe.

Jako první byla respondentům položena otázka týkající se jejich názoru na aktuální stav legislativy. K této všichni sociální pracovníci uvedli, že se domnívají, že současná zákonná úprava dané problematiky je dostačující. U policistů již odpovědi tak jednoznačné nebyly - 3 z nich uvedli, že legislativa je vyhovující, 2 sdělili, že nikoliv. Probační úředník i probační asistent udali, že se domnívají, že legislativa je poměrně uspokojivá, na tomtéž se shodli i vyšší soudní úředníci a asistent soudce, zařazení na opatrovnickém oddělení, jakož i dva ze soudců, kteří uvedli, že je pouze třeba současnou legislativu důsledně prosazovat do praxe. Další dva soudci pak naopak v legislativě spatřují poměrně rozsáhlé mezery, neshoda panovala i mezi státními zástupci, z nichž dva se domnívají, že zákonná úprava je na vyhovující úrovni, jeden, že nikoliv. Celkově tak z 20 dotazovaných pouze 5 zastává názor, že současná legislativa v některých oblastech nedostačuje.

Co se týče názorů osob, které vyslovily s legislativou určitou nespokojenost, nedostatky byly shledávány v následujících oblastech.

Jedna ze sociálních pracovníc k právní úpravě podotkla, že právní úprava je sice dostačující, nicméně by uvítali jakousi metodickou pomůcku, která by byla závazná pro všechny zúčastněné osoby.

Policisté uvedli, že z jejich pohledu by bylo potřeba právní úpravu rozšířit zejména o zákaz styku či přiblížení útočnicka k ohrožené osobě a dále v celkové péči o ohrožené osoby. Rovněž se domnívají, že institut vykázání není v právních předpisech popsán dostatečným způsobem.

Legislativní insuficience byla nejpodrobněji popisována dvěma soudci. Hlavní nedostatky jsou zde spatřovány ve znění ust. § 76b o. s. ř., které není dostatečně provázáno se zákonem o Policii ČR, dále je dle jejich názoru nedostatečně upravena problematika příslušnosti soudů a rovněž oblast výkonu rozhodnutí ve vztahu k civilně právním předběžným opatřením. Problémy v praxi nastávají i při doručování písemností vykazaným osobám (např. předvolání k jednání apod.), které by mělo být upraveno jiným způsobem. Dále jsou mezery spatřovány v nedostatečných nástrojích ke zjišťování a prokazování

psychického týrání zejména dětí, seniorů a osob zbavených či omezených ve způsobilosti k právním úkonům.

Jedna z dotazovaných státních zástupkyň, která vyjádřila s právní úpravou svou nespokojenost, uvedla, že změnu k lepšímu by mohl přinést zákon o obětech trestných činů²⁸⁸, který zavádí institut předběžných opatření v trestním řízení. Účinky tohoto nového zákona však bude možno posoudit až po určité době jejich aplikace v praxi. Hlavní problémy respondentka spatřuje v nedostatku sociálního bydlení, kdy v případě, že násilná osoba není vzata do vazby, oběti domácího násilí jsou často nuceny setrvávat s touto nadále v jednom obydlí.

Dále byla respondentům položena otázka ohledně adekvátnosti reakcí prvního kontaktního místa, na něž se oběti domácího násilí obracejí.

K této problematice 6 dotazovaných uvedlo, že tuto otázku nedokáží ze své pozice zodpovědně posoudit a 10 odpovědělo, že dle jejich názoru jsou reakce prvních kontaktních míst plně adekvátní.

Jedna z nejdéle ve své funkci působících sociálních pracovníků (s délkou praxe 35 let) k dané problematice uvedla, že reakce prvních kontaktních míst jsou rozdílné a ne vždy dostatečně fundované. Z vlastní zkušenosti je jí známo, že klienti se obracejí na mnoho různých nestátních neziskových organizací, jejichž postupy jsou značně odlišné a mnohdy jsou navzájem v rozporu. Uvítala by, kdyby se danou problematikou zabývala jedna organizace, která by disponovala dostatečným počtem řádně proškolených specialistů, jejichž postup při poskytování pomoci obětem domácího násilí by měl být jednotný a zejména na dostatečné odborné úrovni, a to jak co se týče znalostí z oblasti práva, tak i psychologie, apod. V současné chvíli má dojem, že do dané problematiky „*fušuje kdejaká organizace*“.

Probační asistent k dané problematice uvedl, že u neziskových organizací a OSPOD problém nevidí. Nedostatečně adekvátní reakce jsou dle jeho názoru často ze strany Policie ČR, kde ne vždy je k dispozici dostatečně proškolená osoba se specializací na domácí násilí, kontakt s oběťmi domácího násilí je zde problematický i v důsledku nevhodného prostředí (jako příklad uvedl průchozí kanceláře na policejních stanicích).

Soudkyně pracující na opatrovnickém oddělení sdělila, že v některých případech vidí problém i ve velmi úzké specializaci pomáhajících organizací. V praxi se setkala

---

²⁸⁸ pozn. autora - jedná se o zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který s výjimkou některých ustanovení nabude účinnosti k 01.08.2013

s případem, kdy v rámci rozhodování o svěřením dítěte do péče prarodičů (z důvodu domácího násilí páchaného na něm rodiči) považovala za nezbytné pro tyto nejprve zajistit proškolení v oblasti péče a výchovy o děti (jednalo se o rodinu s velmi nízkým sociokulturním a socioekonomickým statusem), avšak organizace, které se zabývají tímto typem vzdělávání v okolí bydliště dané rodiny, odmítaly tyto osoby do kurzů přijmout, a to z nejrůznějších důvodů (zabývají se např. pouze školením rodičů, nikoli prarodičů, příp. školením pěstounů, nikoli rodinných příslušníků apod.).

Jeden ze státních zástupců, který dříve pracoval pro Bílý kruh bezpečí, o. s., pak k věci uvedl, že byt' je zde v posledních letech možno zaznamenat určitý pokrok, úroveň intervenčních center je dosud velmi odlišná.

V návaznosti na otázku předchozí byli pak respondenti dotazováni, zda se domnívají, že síť organizací poskytujících pomoc obětem domácího násilí v ČR je dostatečná. Z 20 dotazovaných 16 odpovědělo na tuto otázku kladně, 1 záporně, 3 z respondentů uvedli, že toto nedokáží posoudit.

Většina respondentů se shodla na tom, že rozšíření této sítě brání nedostatek finančních prostředků.

Státní zástupce působící v Ústí nad Labem k uvedenému dodal, že v dané oblasti v posledních letech došlo k výraznému zlepšení, nicméně konkrétně v Ústí nad Labem, které je krajským městem s poměrně vysokou mírou kriminality, by si představoval síť těchto institucí rozsáhlejší, než jak je tomu dosud. Problémem je zcela zřejmě nedostatek finančních prostředků.

Jiný z dotazovaných státních zástupců naopak uvedl, že se domnívá, že pokud má oběť dostatečnou vůli pomoc vyhledat, nepochybně ji najde, síť organizací poskytujících pomoc tak považuje za dostačující.

Dále pak byly osoby účastníci se výzkumu dotazovány na jejich spokojenost s kooperací mezi jednotlivými orgány, které se s oběťmi domácího násilí při své činnosti dostávají do kontaktu.

Ze 3 sociálních pracovníků vyjádřily spokojenost 2, z 5 policistů se 4 domnívají, že tato spolupráce je vyhovující. Probační úředník a probační asistent se shodli na odpovědi záporné. Vyšší soudní úředníci a asistent soudce se naopak shodli na tom, že spolupráci je možno hodnotit pozitivně, stejně jako 2 soudci. Zbylí 2 soudci pak odpověděli, že toto nedokáží zhodnotit. Ze 3 státních zástupců shledává kooperaci

jednotlivých orgánů optimální pouze 1. Celkově tak jako vyhovující hodnotí kooperaci mezi jednotlivými orgány, které se zabývají problematikou domácího násilí, 12 z 20 dotazovaných.

Z pohledu jedné ze sociálních pracovníc dostatečné spolupráci brání více společných školení a kontaktů obecně, stejně tak jeden policista spatřuje základní nedostatky v komunikaci a nedostatečném předávání informací mezi dotčenými subjekty. Rovněž zaměstnanci Probační a mediační služby ČR nejsou spokojeni s informacemi, kterých se jim dostává od ostatních zúčastněných institucí. Tyto jsou dle nich nedostačující, což připisují skutečnosti, že ne každá organizace má specialisty zaměřené na práci s pachateli a oběťmi domácího násilí. Státní zástupci se přiklánějí spíše k tomu, že spolupráce optimální není, opět zejména v oblasti výměny informací, příčiny spatřují především v odborné i lidské vybavenosti osob, které za předmětné orgány vystupují. Pozornost by dle jejich názoru měla být zaměřena na vzdělávání a především výběr osob, které tyto pozice zastávají.

Na předchozí logicky navazovala otázka ohledně názoru respondentů na možný přínos vzájemného setkávání jednotlivých složek zabývajících se domácím násilím včetně toho, zda k takovým setkáním v současné době již dochází.

K uvedenému dotazu se sociální pracovníce shodly na potenciálním přínosu dotazovaných setkávání, nicméně uvedly v jednom případě, že k takovýmto setkáním nedochází (příp. že o tomto nemají povědomost) a ve dvou případech, že k nim sice dochází, ale v minimální četnosti. Policisté se jednoznačně shodli na tom, že k takovým setkáním sice dochází, avšak není to dostatečně často, jeden z nich dokonce uvedl, že k těmto jednáním dochází, ale pouze na „vyšší úrovni“, nemohou se jich tedy účastnit zaměstnanci, kteří s pachateli a oběťmi přímo pracují, čímž je výrazně snižován přínos takových setkání. Probační úředník i probační asistent totožně uvedli, že k takovým setkáním dochází a jsou pro všechny strany jednoznačným přínosem. Vyšším soudním úředníkům a asistentu soudce není známo, zda k takovým setkáním dochází, nepochybně by však dle jejich názoru mohla přispět ku prospěchu věci. Tři ze soudců uvedli, že k takovým setkáním dochází, přičemž jejich přínos pro všechny strany je nesporný. Zbýlý soudce pak uvedl, že k takovým setkáním nedochází a k jejich pozitivnímu působení by bylo třeba určitých legislativních změn, zejména právě v oblasti předávání informací mezi jednotlivými složkami. Ze státních zástupců, shodnuvších se na jednoznačném přínosu takových setkání, jeden uvedl, že vzhledem k absentující specializaci osob

na domácí násilí na jejich organizaci je toto problematické, další pak uvedl, že ne vždy jsou odpovědné osoby ochotné taková setkání organizovat, příp. se jich i jen účastnit.

Další otázka byla směřována na oblasti, které dotazovaným odborníkům přinášejí v praxi největší problémy, a na možnosti jejich řešení.

Sociálním pracovnícům činí v praxi největší problémy nedostatek časových rezerv pro individuální práci s jednotlivými klienty, kteří by často potřebovali více osobní péče (včetně doprovázení celým procesem řešení problému domácího násilí), což však vzhledem k pracovní vytíženosti sociálních pracovníků není možné. Další problém, který se týká dětských obětí domácího násilí, je spatřován v přetížení Dětského krizového centra²⁸⁹, kde je na terapii dlouhá čekací doba a požadavek na dlouhodobější a častější spolupráci je nerealizovatelný.

Policisté naproti tomu mají největší problém s administrativou spojenou s řešením dané problematiky. Zejména se jedná o byrokracii v souvislosti s institutem vykázání, kde je úřadování dle jejich sdělení velmi (zejména časově) náročné. Jeden z dotazovaných policistů se dokonce domnívá, že institut vykázání by měl být z pravomocí Policie ČR vyňat, bohužel už nebyl schopen uvést, do kompetence kterého úřadu by tento institut měl nově spadat.

Zaměstnanci Probační a mediační služby ČR vidí v dané oblasti jako nejvíce problematický první kontakt rodiny s Policií ČR a lékaři, kdy dochází k nedostatečné práci s obětí, přičemž výstupy (tj. lékařské zprávy a protokoly o výsledcích) jsou rovněž insuficientní, chybí zde podrobnější popis situace oběti, na druhou stranu pak zde absentuje poučení oběti o dalších možnostech řešení nedobrého stavu apod. Dalším velkým problémem je dle jejich vyjádření skutečnost, že oběti často spolupráci předčasně ukončí, případně odmítnou spolupracovat rodiče dětských obětí, často dochází ke zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním osoby agresora apod. Řešení je spatřováno zejména ve větší osvětě ve vztahu k problematice domácího násilí.

Z pohledu vyšších soudních úředníků a asistenta soudce je největším problémem obtížná prokazatelnost domácího násilí, zejména za situace, kdy oběť z jakéhokoli důvodu odmítá s příslušnými orgány spolupracovat. Asistent soudce pak dále uvedl, že dle jeho mínění je největší problém v násilí páchaném na opatrovancích různých domovů (ať již

---

²⁸⁹ Pozn. autora - **Dětské krizové centrum** je instituce provozovaná stejnojmenným občanským sdružením, které si klade za cíl v první řadě napomáhání dodržování dětských práv, formulovaných nejrůznějšími národními i mezinárodními dokumenty, provozuje telefonickou a internetovou linku důvěry a zabývá se prevencí, diagnostikou a terapií týraných dětí. Zdroj: <http://www.ditekrize.cz/detske-krizove-centrum-1>

domovů dětských či např. domovů pro seniory, ale i pro osoby se zdravotním znevýhodněním). U dětí je nejproblematictější odhalit např. násilí v dětských domovech se školou, kdy děti jen málokdy přijdou do kontaktu s osobou „zvenčí“. U seniorů a osob se zdravotním postižením je pak stěžejní problém v dlouhých čekacích dobách na umístění do takových zařízení, tedy rodina dotčené osoby se mj. obává období mezi ohlášením podezření z násilí na takto postižených osobách a jejich možným umístěním v jiném ústavu.

Soudci shledávají základní problém v řešení toho, jak v některých problematických případech vyhovět požadavku na dodržení práva dítěte na styk s oběma rodiči, dále pak z jejich pohledu je problém, že v poslední době někdy dochází k tomu, že jeden z rodičů obviňuje druhého z domácího násilí např. za účelem získání dětí do své výlučné péče. Tyto případy se velmi těžko posuzují z pozice soudce, který obě zúčastněné strany obvykle vidí pouze v jednacím síni. Jako řešení jeden z nich navrhoval např. větší využití institutu rodinné mediace.

Státní zástupci shledávají největší problém v latenci a tudíž velmi nesnadné odhalitelnosti a především prokazatelnosti domácího násilí. Obtížné je dle jejich mínění zejména posouzení věrohodnosti svědků, přičemž určitou formu řešení sice představuje přibrání znalců z oblasti psychologie a psychiatrie, nicméně i tímto se značně prodlužuje celková délka trestního řízení, což nepřispívá k dobru psychického stavu obětí. Jeden ze státních zástupců se pak dokonce domnívá, že stíhání trestných činů spáchaných v souvislosti s domácím násilím by mělo být zákonem upraveno tak, že jej orgány činné v trestním řízení budou řešit přednostně před jinými trestnými činy.

Následující dotaz byl směřován k tomu, zda na příslušné organizaci existují osoby specializované na problematiku domácího násilí, případně kolik takových osob v dané organizaci je.

Zaměstnanci OSPOD ve dvou případech uvedli, že mají na danou problematiku jednoho specialistu. Bez tohoto odborníka funguje oslovený OSPOD v Praze.

Z pěti respondentů z řad Policie ČR tři uvedli, že specialistu na problematiku domácího násilí mají (v počtu dvou osob), dva nikoliv. Z pracovního zařazení bylo možno zjistit, že specialisté na danou problematiku jsou v daných případech zařazeni na službě kriminální policie a vyšetřování, na nejnižších stupních Policie ČR - obvodních odděleních - byly odpovědi negativní.

Asistent a úředník Probační a mediační služby ČR odpověděli na uvedený dotaz negativně, ze strany soudů (tj. vyšších soudních úředníků, asistentů soudců i soudců) byla odpověď na danou otázku pozitivní pouze v jediném případě.

Co se týče státních zástupců, ze tří dotazovaných státních zástupců dva uvedli, že na jejich organizaci jsou dvě osoby, které se dané problematice věnují. Zbývající státní zástupce sdělil, že jejich organizace má dva specialisty na trestné činy spáchané na mládeži, do jejichž kompetence domácí násilí páchané na dětech spadá.

Poté byli respondenti tázáni, zda mají osoby, které v rámci jejich organizace řeší problematiku dětských obětí domácího násilí, možnost spolupráce s odborníky z oborů pedagogiky či psychologie, v jaké formě taková spolupráce probíhá a zda v takové spolupráci spatřují nějaký přínos.

Sociální pracovnice shodně uvedly, že možnost využít součinnost s odborníky z jiných odvětví mají, k jejímu využití dochází však zřídka. Přesto všechny zaměstnankyně OSPOD vyslovily názor, že tato spolupráce představuje nepochybný přínos.

Možnost kooperace s psychologem či pedagogem potvrdili také 4 z 5 policistů s tím, že k této dochází převážně formou konzultací či znaleckých posudků. Jeden z policistů uvedl, že o možnosti využití spolupráce s dalšími odborníky neví a domnívá se, že tato možnost zde pravděpodobně není.

Jeden z pracovníků Probační a mediační služby ČR uvedl, že vzhledem k tomu, že v jejich organizaci nejsou osoby se specializací na oběti domácího násilí, nemůže výhody či nevýhody takovéto spolupráce s jinými odborníky posoudit. Asistent Probační a mediační služby ČR pak sdělil, že i taková možnost spolupráce je jim poskytnuta, a to v telefonické či písemné formě, event. účastí na schůzkách multidisciplinárního týmu zabývajícího se domácím násilím²⁹⁰.

Pozitivně se k možnosti součinnosti s jinými specialisty vyjádřili také vyšší soudní úředníci společně s asistentem soudce, kteří uvedli, že této možnosti je v rámci jejich

---

²⁹⁰ **Multidisciplinární tým** zabývající se domácím násilím je dle sdělení jedné z dotazovaných osob z Prahy složen ze zástupců pražského intervenčního centra, zástupců OSPOD, Policie ČR, Městské policie hl. m. Prahy, soudců, státních zástupců, úředníků Probační a mediační služby a zástupců neziskových organizací, to vše pod záštitou Magistrátu hl. m. Prahy. K tomu je třeba dodat, že **intervenční centra** jsou zřizována na základě ust. § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších změn a doplňků. Hlavní náplň jejich činnosti je tvořena sociální terapií a poskytováním pomoci při uplatňování práv a ochraně zájmů osob ohrožených domácím násilím. Nedílnou součástí činnosti intervenčních center je pak dle cit. zákona zajišťování interdisciplinární spolupráce a všestranného předávání informací mezi těmito centry a dalšími institucemi, které s oběťmi domácího násilí pracují.

organizace nejčastěji využíváno ve formě znaleckých posudků. Dále z osobní zkušenosti jeden z vyšších soudních úředníků uvedl, že velký přínos spatřuje také v možnostech konzultace s pedagogem či výchovným poradcem ve školním prostředí.

Dva soudci opatrovnického úseku shodně uvedli, že možnost spolupráce se specialisty tu je a je velkou výhodou. Soudce z civilního úseku uvedl, že možnost konzultace s odborníky není, výjimkou jsou konzultace s pracovníky OSPOD. Obdobně odpověděl také soudce s trestní specializací s tím, že na tomto úseku soudu také není možnost využití spolupráce s odborníky z oboru pedagogiky a psychologie.

Všichni státní zástupci shodně uvedli, že mají možnost kooperovat s různými specialisty. Využití a rozsah spolupráce však záleží na každém individuálně. Dále se tito jednoznačně shodli na tom, že možnost součinnosti s odborníky z jiných profesí je zcela jistě přínosem.

K otázce, zda je pro osoby, které se zabývají problematikou domácího násilí v jejich organizacích zajištěno další vzdělávání a v jakých oblastech, odpovědělo kladně 15 respondentů z 20, další 3 dotazovaní odpověděli, že nikoliv, jelikož v jejich organizaci není specialista na problematiku domácího násilí, a 2 zúčastnění uvedli, že odpověď na tuto otázku neznají. Jeden z dotázaných, který odpověděl negativně, uvedl, že se vzdělává individuálně v rámci dobrovolné spolupráce s pomáhajícími organizacemi.

Všichni respondenti se shodli, že důležitá je zejména kvalita školení a možnosti, schopnosti a dovednosti přednášejícího.

Sociální pracovníce a rovněž soudci a státní zástupci byli obecně spokojeni s nabídkou, obsahem i rozsahem školení v dané oblasti, shodně uvedli, že jsou ochotni se dále vzdělávat.

Policisté již takovou spokojenost nevyjádřili, dle jejich mínění je třeba v jejich resortu rozšířit nabídku školení, jednak co se týče kvantity, a jednak obsahově, a to zejména v oblastech psychologie a taktiky výslechu, jak při práci s pachatelem domácího násilí, tak i při práci s jeho obětí.

Úředník a asistent Probační a mediační služby ČR sdělili, že pro jejich organizaci je zajišťováno obecně školení pro práci s pachateli a oběťmi trestných činů, nikoli však se specializací na oběti domácího násilí, přičemž rozšíření dalšího vzdělávání v této oblasti by jednoznačně uvítali.

Na závěr byla všem dotazovaným položena otázka, jestli již někdy slyšeli o vědním oboru sociální pedagogika, je-li jim známo, co je jeho obsahem, a zda se domnívají, že by znalosti z této oblasti mohly představovat přínos při práci (zejména s dětskými) oběťmi domácího násilí.

O sociální pedagogice slyšelo již během své praxe 17 z 20 dotázaných. K tomu však je třeba uvést, že specifikovat obsah oboru byla schopna pouze jedna vyšší soudní úřednice, která sociální pedagogiku vystudovala na Institutu mezioborových studií v Brně.

Sociální pracovnice shodně uvedly, že mají povědomí o vědním oboru sociální pedagogika (jedna z nich daný obor vystudovala), přičemž dle jejich mínění by bylo nepochybným přínosem využití jejich poznatků v praxi.

Z dotazovaných policistů toliko jeden uvedl, že o sociální pedagogice nikdy neslyšel. Ostatní se shodli na tom, že poznatky sociální pedagogiky mohou pro oblast řešení domácího násilí představovat určitý přínos, zejména v oblasti jeho prevence.

Asistent Probační a mediační služby ČR uvedl, že předmětný obor vystudoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a jednoznačný přínos spatřuje ve využití jejích metod při práci s dětskými oběťmi domácího násilí. Tomuto tématu se věnoval i v rámci své diplomové práce.

Z vyšších soudních úředníků a asistentů soudce jeden byl schopen obor zcela přesně definovat, jeden jej má spojen s jeho užší koncepcí (tedy působení na určité rizikové skupiny) a jeden uvedl, že jeho přesnou náplň nezná, ale domnívá se, že se jedná o problematiku zaměřenou právě na oběti domácího násilí či řešení vztahových problémů v rodině.

Soudci k dané problematice ve 3 případech uvedli, že o oboru sociální pedagogika již slyšeli, a že poznatky této disciplíny by mohly přispět k lepšímu a rychlejšímu řešení problémů spjatých s domácím násilím, nicméně jejich povědomí o konkrétním obsahu oboru bylo minimální. Další dva ze soudců sdělili, že o sociální pedagogice nikdy neslyšeli, přičemž jeden z nich dodal, že se nepochybně jedná o jeden z v současné době nově se konstituujících oborů, které se soustřeďují na aktuální dílčí problémy society, přičemž jako příklad uvedl sociální psychologii.

Všichni státní zástupci o sociální pedagogice již slyšeli, zejména v souvislosti s jejím užším pojetím (působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel). Jednomyslně se shodli na potenciálním přínosu tohoto oboru při práci s oběťmi domácího násilí, přičemž jeden z nich toto upřesnil tak, že důležitá je zejména primární prevence, tedy výchova v rodině a ve škole, kdy by jedinec měl být veden k tomu, aby aktivně bránil

vlastní práva a nebyl lhostejný k nepravostem, které se v jeho okolí dějí²⁹¹. Zde spatřuje hlavní potenciální přínos sociální pedagogiky.

Pro celkové dokreslení situace ve vztahu k domácímu násilí byla provedena analýza statistických údajů jednotlivých organizací, které taková data shromažďují a poskytují odborné i laické veřejnosti. Z pohledu dostupnosti bylo možno využít zejména statistických údajů zveřejňovaných Ministerstvem spravedlnosti ČR a dále velmi různorodá statistická data jednotlivých neziskových organizací věnujících se domácímu násilí.

Ze statistik zveřejněných na internetovém portálu Ministerstva spravedlnosti ČR (www.justice.cz) bylo možno zjistit především počet obětí domácího násilí, jejichž případ se dostal k příslušnému státnímu zástupci v rámci přípravného řízení, a kolik z celkového počtu obětí je nezletilých. Stejná data pak bylo možno zjistit ze soudních statistik. Zde se jedná o údaje o tom, kolik případů domácího násilí se dostalo až do fáze jeho odsouzení (jedná se o údaje ze statistických listů trestních, které jsou vyplňovány a odesílány do příslušného informačního systému až poté, kdy příslušné rozhodnutí nabude právní moci). V obou případech byla zjištěna data za léta 2008 - 2012.

Co se týče státních zastupitelství, zde bylo celorepublikově v roce 2008 evidováno 501 obětí domácího násilí, z toho 65 dětských (tj. 12,97 %). V roce 2009 se pak jednalo o 566 obětí, z toho 89 dětí (tj. 15,72 %), v roce 2010 řešila státní zastupitelství případy celkem 836 obětí, z toho 104 bylo nezletilých (12,44 %). V roce 2011 se jednalo o 1.125 obětí, z toho 150 dětí (13,33 %) a v roce 2012 bylo zaznamenáno celkově 1.098 obětí, z toho 118 dětských (tj. 10,75 %).

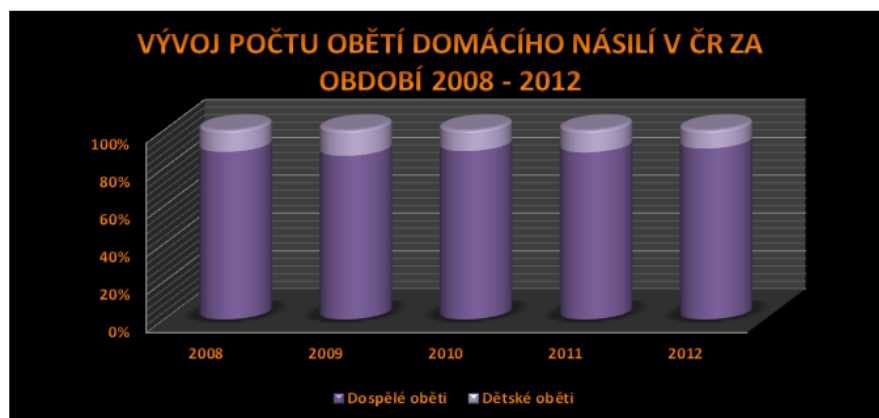
Celkový vývoj počtu obětí domácího násilí evidovaných státními zastupitelstvími v ČR za léta 2008 - 2012 pak dokládá následující tabulka a graf:

---

²⁹¹ Pozn. autora - byť tento respondent při definování obsahu vědního oboru sociální pedagogiky zmínil spíše její užší pojetí (tj. působení na sociálně znevýhodněné osoby), při otázkách na její praktické využití se blížil spíše pojetí širšímu - tedy působení na celou populaci v rámci primární prevence.

Vývoj počtu obětí domácího násilí v ČR za období 2008 - 2012 - státní zastupitelství

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Počet obětí domácího násilí celkem	501	566	836	1125	1098
Z toho dětí	65	89	104	150	118
Z toho dětí v %	12,97	15,72	12,44	13,33	10,75

Zdroj dat: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Celkový vývoj počtu obětí evidovaných státními zastupitelstvími v jednotlivých letech a podle jednotlivých soudních krajů je ilustrován tabulkami a grafy v příloze č. 2 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných státními zastupitelstvími v letech 2008 - 2012.

Soudy v České republice ve stejném období vykazují následující údaje. V roce 2008 bylo celkově evidováno 532 obětí domácího násilí, za které byl pachatel odsouzen, z toho 88 dětí (16,54 %). V roce 2009 bylo ve statistických listech zaneseno 478 poškozených domácím násilím, z toho nezletilých 109 (22,80 %), v roce 2010 pak celkově 434 obětí, z toho 74 dětských (17,05 %). V roce 2011 bylo soudy projednáváno celkově 566 případů obětí domácího násilí, z toho 100 dětí (17,67 %), v roce 2012 se jednalo o 619 obětí, dětských z toho bylo 89 (14,38 %).

Celkový vývoj počtu obětí domácího násilí evidovaných soudy je zobrazen v následující tabulce a grafu:

Vývoj počtu obětí domácího násilí v ČR za období 2008 - 2012 - soudy

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Počet obětí domácího násilí celkem	532	478	434	566	619
Z toho dětí	88	109	74	100	89
Z toho dětí v %	16,54	22,80	17,05	17,67	14,38

Zdroj dat: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Celkový vývoj počtu obětí evidovaných soudy v jednotlivých letech a podle jednotlivých soudních krajů je ilustrován tabulkami a grafy v příloze č. 3 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných soudy v letech 2008 - 2012.

Pokud jde o statistiky jednotlivých neziskových organizací zabývajících se problematikou domácího násilí, tyto jsou, jak již bylo výše nastíněno, velmi rozmanité a mapují většinou situaci pouze dané organizace.

Tak ze statistik zveřejněných občanským sdružením Persefona, o. s., se podává, že z informačních zdrojů DONA linky je zřejmé, že rodiny, v nichž dochází k domácímu násilí, jsou bezdětné jen z 10 %. Ve zbylých 90 % jsou děti minimálně svědky násilných aktů. V 71 % případů jsou děti přímými svědky domácího násilí, ve 12 % jsou bezprostředně napadány. Pouze 7 % klientů uvádí, že násilí je před dětmi utajeno²⁹². Z dětí

²⁹² Domnívám se, že utajení domácího násilí před dětmi, které v rodině žijí, je poměrně nepravděpodobné. Jedná se dle mého názoru spíše o psychickou obranu nenásilného rodiče, který se snaží „uklidnit“ tím, že „dětí o ničem nevědí“.

klientek, které vyhledaly pomoc občanského sdružení Rosa, o. s., bylo přímou obětí domácího násilí celých 21 %.²⁹³

S výrokem R. J. Gellese, že člověk je nejvíce ohrožen v prostředí své vlastní rodiny²⁹⁴, by pravděpodobně nesouhlasila velká většina respondentů výzkumu provedeného koncem roku 2008 v rámci vládní kampaně Stop násilí na dětech, kdy byla mj. položena otázka: „Vyberte a označte jedno sociální prostředí, ve kterém dle Vašeho názoru násilí ohrožuje děti významně častěji“. K této 37,6 % dotazovaných uvedlo, že nejvíce rizikovým prostředím je společnost (pozn. autora - ať už si pod tímto pojmem představovali cokoli), následující nejfrekventovanější odpovědí bylo, že nejvíce rizikovou je komunita (různé spolky, kluby atd.), a to 26,8 %. Dalších 23,7 % respondentů označilo za nejvíce rizikové prostředí školy. Biologickou rodinu za rizikové prostředí ve vztahu k násilí označilo pouze 6,1 % na výzkumu zúčastněných osob, dalších 5,8 % pak označilo za nejvíce rizikovou rodinu náhradní.²⁹⁵ Odpovědi respondentů jsou graficky znázorněny následovně:

Zdroj dat: http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/hodnoceni_sociologickeho_prostredi.pdf

²⁹³ Zdroj: <http://persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>

²⁹⁴ GELLES, R. J. Intimate Violence in Families. Third Edition. United States of America, California, Sage Publications, Inc., 1997, s. 1

²⁹⁵ Zdroj: http://www.stopnasilinadetch.cz/pdf/hodnoceni_sociologickeho_prostredi.pdf

7.3. Souhrn výsledků výzkumu a odvození závěrů

Z provedeného výzkumu vyplynulo nemálo podnětů ke zvýšení efektivity při práci s oběťmi domácího násilí.

V první řadě je třeba dle mého názoru zmínit problémy, které pro odborníky, jež se domácím násilím zabývají na profesionální úrovni, představuje nedostatek subsidiárních metodických návodů či pokynů, jak postupovat v konkrétních věcech.

Zejména by se jevilo vhodným vypracování jednotné metodiky, která by obsahovala pravidla práce s obětí v průběhu celého procesu řešení domácího násilí - tedy od prvotního kontaktu s intervenčními centry až po pomoc oběti při absolvování soudního řízení s agresorem. Je totiž zcela zřejmé, že tak podrobná deskripce náležitých postupů nemůže být obsahem zákonné úpravy, která musí reagovat na předvídané situace co nejobecněji. Otázkou zůstává, který orgán je příslušný k vyhotovení takové metodiky, která by byla jednotná a obsahovala doporučené postupy pro všechny dotčené orgány tak, aby se napříště nedostávaly do vzájemného rozporu a aby zde docházelo k efektivní komunikaci a kooperaci.

Dle mého názoru by takovou metodickou směrnicí měl sepsat nejprve každý z nadřízených orgánů jednotlivých institucí, tedy Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo práce a sociálních věcí, za součinnosti osob přímo pracujících s oběťmi domácího násilí. Následně by bylo vhodné tyto metodické pokyny harmonizovat do jednoho celku v rámci společného setkání zástupců jednotlivých institucí, kdy by byly vypořádány vzájemné připomínky.

V oblasti samotné legislativy pak považuji za nezbytné uvést, že tato je (jak se ostatně shodla i většina respondentů výzkumu) v současné době na poměrně vyhovující úrovni. Jednoznačný přínos lze dle mého názoru očekávat od v současnosti již platného zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), jehož některá ustanovení byla zmíněna v textu práce. Faktický přínos bude samozřejmě možno zhodnotit až po určité době jeho aplikace v praxi.

Dalším důležitým problémem, jak z výzkumu vyplynulo, je velmi úzká specializace některých pomáhajících organizací. Jestliže klient, který se rozhodne vyhledat pomoc,

je nucen navštívit hned několik institucí za účelem komplexního vyřešení jednoho problému, velmi často jej to od jeho řešení odradí. Nicméně s ohledem na skutečnost, že se z větší části jedná o nestátní organizace, jen těžko si lze představit, že by jim bylo lze jakýmkoli způsobem diktovat, jaká bude náplň jejich činnosti.

Ačkoli síť organizací poskytujících pomoc obětem domácího násilí je dle názoru většiny dotazovaných dostatečná, je třeba vzít v potaz skutečnost, že ne všechny tyto instituce poskytují pomoc na stejné kvalitní úrovni.

Nedostačující je na druhou stranu shledávána materiální pomoc obětem domácího násilí, a to zejména v podobě možností zajištění náhradního bydlení. Nedostatek sociálních bytů i míst v nejrůznějších azylových domech je kruciólním problémem, který mnoha obětem domácího násilí velmi znesnadňuje vymanění se z násilného vztahu. Problematická může být i výše úhrady za poskytnutí azylového bydlení, která v souladu s vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, činí maximálně 120,- Kč za osobu a den, u rodin s nezletilými dětmi pak 90,- Kč za dospělou osobu a den, 60,- Kč za dítě a den²⁹⁶. Z internetových stránek azylových domů ve Vsetíně, Uherském Hradišti, Opavě, Berouně, Hradci Králové a v Praze 10 bylo zjištěno, že z vybraných azylových domů pouze za pobyt v azylovém domě ve Vsetíně je účtována maximální výše úhrady. Celková měsíční úhrada za bydlení v azylovém domě pro matku se dvěma dětmi činí průměrně necelých 5.000,- Kč.²⁹⁷

Co se týče kooperace mezi jednotlivými složkami, do jejichž náplně činnosti práce s oběťmi domácího násilí patří, skutečnost, že je pozitivně hodnocena pouze dvanácti z dvaceti dotazovaných, svědčí o tom, že na tomto poli je třeba uvažovat o možných cestách vedoucích ke zlepšení. Určitým přínosem je nepochybně setkávání tzv. multidisciplinárních týmů, nicméně z reakcí respondentů lze dovozovat, že toto rozhodně nedostačuje k plnému pokrytí potřebné komunikace mezi jednotlivými

---

²⁹⁶ Ust. § 22 cit. zákona.

²⁹⁷ V jednotlivých azylových domech činí měsíční úhrada za pobyt matky se dvěma dětmi 5.400,- Kč v Praze 10, v Uherském Hradišti pak 4.200,- Kč, ve Vsetíně 6.300,- Kč, v Berouně 4.500,- Kč, v Opavě 5.550,- Kč a v Hradci Králové 3.600,- Kč. Zdroje:

<http://www.ckpp10.cz/index.php?p=7>,

http://petrklicuh.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=16,

http://www.azylovydum.cz/azylovy_dum,

<http://www.cckberoun.cz/clanky/5-zajemkyne-o-ubytovani.html>,

<http://www.armadaspasy.cz/opava/azylovy-dum-pro-matky-s-detmi?strana=dokumenty-ke-stazeni---cenik,-zadost,-domovni-rad,-aj.....->,

<http://www.charitahk.cz/nase-strediska/dum-pro-matky-s-detmi/uhrada-za-poskytovani-sluzeb1/>

organizacemi. Aby byla tato komunikace efektivnější, bylo by dle mého názoru vhodné iniciovat interdisciplinární setkávání v kratších časových intervalech a zejména v menších oblastních seskupeních, kde by docházelo k osobním setkáním odborníků z jednoho regionu, kteří by spolu následně v praxi mohli komunikovat na méně formalizované úrovni, než je tomu dosud.

Jeden z nejpálčivějších problémů v dané oblasti představuje velká časová vyčerpání zaměstnanců některých organizací, jež se domácím násilím zabývají (zejména se jedná o OSPOD, ale i Policii ČR, Dětské krizové centrum, soudy atd.). Tato s sebou přináší jednak nutnost zkracování času věnovaného jednotlivým klientům, a jednak prodloužení doby řešení vznikuvšího problému. K tomu je třeba uvést, že se samozřejmě jedná v první řadě o otázku financování dotčených resortů.

Na druhou stranu určité zlepšení by mohlo přinést legislativní snížení administrativní zátěže spojené s problematikou domácího násilí (na administrativní předimenzovanost si stěžovali především příslušníci Policie ČR), stejně jako zajištění specializace na problematiku domácího násilí na jednotlivých organizacích. Samozřejmě je nemyslitelné, že by například některý soudce řešil pouze případy domácího násilí, bylo by však vhodné, kdyby se všechny tyto případy v rámci jedné organizace soustředily k vyřizování speciálně vyškoleného odborníka (kterému by např. v rámci soudu byl nápad do 100 % standardu doplňován další agendou). Alarmující se v této souvislosti zdá být skutečnost, že z dvaceti respondentů méně než polovina odpověděla kladně na dotaz ohledně přítomnosti specialisty na domácí násilí na jejich organizaci.

Velmi významný problém spatřovalo mnoho z dotazovaných v možnosti poškozeného vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním agresora. Ačkoli u dětí není trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného, pokud např. nenásilný rodič odmítne s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat (ať již z jakéhokoli důvodu), vyšetřování a celý proces řešení daného problému se tím výrazně ztíží a zpomalí. Daná problematika závisí na vůli oběti nejen vyhledat pomoc, ale i aktivně participovat na její realizaci. Zlepšení v dané oblasti by dle mého mínění jednoznačně mohl přinést propracovaný systém osvěty jako součásti primární a sekundární prevence domácího násilí, realizovaný na základních a středních školách. Za tímto účelem by bylo ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vhodné zařadit danou problematiku do předmětů, jež mají děti seznamovat se společenskovědními základy.

Ačkoli jeden z respondentů navrhoval, že by případy domácího násilí měly být řešeny „přednostně“, s tímto názorem nelze v žádném případě souhlasit. Takovým způsobem by v rámci společenské poptávky mohl předmět přednostního řešení neustále narůstat (např. o sexuální delikty, korupci atd.) až do stádia, kdy by příslušné organizace při své výše již zmiňované přetíženosti řešily pouze „upřednostňované“ případy, přičemž na ty „běžné“ (např. majetkovou trestnou činnost) by nezbyval dostatek času. Jednalo by se o velmi nekoncepční řešení.

Co se týče možností spolupráce dotazovaných odborníků se specialisty z oborů pedagogiky či psychologie, ačkoli většina respondentů uvedla, že určitou možnost spolupráce s těmito odborníky mají, z jejich odpovědí tyto možnosti nebylo lze shledat dostačujícími. Většinou se jednalo o spolupráci formou znaleckých posudků, chybí zde však možnost individuálních konzultací konkrétních případů a jejich nuancí s odborníky z oblastí pedagogiky a psychologie. Takovéto konzultace by dle mého názoru byly jednoznačným přínosem zejména pro orgány činné v trestním řízení, kde působí povětšinou osoby se vzděláním v oblasti práva, nikoli psychologie či pedagogiky. Na druhou stranu zaměstnanci OSPOD, ale i Probační a mediační služby či nejrůznějších intervenčních center apod. by mnohdy k erudovanému výkonu pomoci obětem domácího násilí potřebovali konzultaci odborníka z oblasti práva (i vzhledem k rozsahu znalostí z této oblasti, které jsou požadovány od absolventů oborů sociální práce, sociální pedagogika atd., kteří jsou v daných organizacích často zaměstnáváni).

I ohledně otázek možností dalšího vzdělávání odpověděla velká většina respondentů kladně s tím, že jejich organizace umožňuje další vzdělávání v dané oblasti, toto je však opět velmi různorodé a jednotlivé kurzy jsou i dle sdělení dotazovaných na různé úrovni kvality. Ta závisí na mnoha faktorech, z nichž některé jsou objektivní (týkají se zejména kvalit přednášejícího a především jeho praktických zkušeností s prezentovanou problematikou) a některé subjektivní (vycházejí primárně z intrasubjektivních očekávání účastníků školení či kurzu). Ze své vlastní zkušenosti²⁹⁸ mohu konstatovat, že jedním z velmi důležitých aspektů v daných případech je právě

---

²⁹⁸ Cca pětiletá praxe na pozici vyššího soudního úředníka na třech různých úsecích. Školení pro zaměstnance justice (soudce, státní zástupce, jakož i další odborný a administrativní aparát soudů a státních zastupitelství, zaměstnance Probační a mediační služby ČR a další), zajišťuje Justiční akademie v Kroměříži.

praktická zkušenost přednášejícího v dané oblasti, jelikož samotnou teorii je možno nastudovat individuálně z příslušných právních předpisů apod., avšak pro většinu zájemců o školení v určité oblasti je podstatné právě předání praktických zkušeností s aplikací oněch teorií.

Posledním bodem výzkumného záměru bylo zjistit, jaké je povědomí respondentů o vědním oboru sociální pedagogiky, včetně jejich názorů na potenciál jeho využití při práci s oběťmi domácího násilí.

Je třeba uvést, že ačkoli většina dotazovaných uvedla, že sociální pedagogika pro ně není neznámým pojmem (17 z 20 respondentů), pouze jediná respondentka byla schopna exaktně vydefinovat její obsah. Z vlastní zkušenosti je mi známo, že v povědomí široké veřejnosti je sociální pedagogika velmi často zaměňována s pedagogikou speciální, většina dotazovaných sociální pedagogiku ztotožňuje se sociální prací apod.

K tomu, aby se sociální pedagogika více dostala do povědomí široké veřejnosti, je třeba dle mého mínění především právě výše v textu již několikrát zmiňované propracování sociálně pedagogických metod a zejména možností jejich praktické aplikace, což je jedna z cest vedoucích k verifikaci životaschopnosti této vědy. Zde je ostatně třeba hledat i fundament potenciálu možného využití sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí.

Z předložených statistických údajů rovněž vyplývá několik důležitých premis. V první řadě je zde markantní rozdíl mezi počty obětí domácího násilí, jejichž případ je projednáván státními zastupitelstvími, a těch, u nichž dojde až k pravomocnému rozhodnutí soudem. Jedná se o praktické potvrzení často zmiňovaného předpokladu, že počty známých obětí domácího násilí tvoří pouhý „vrchol ledovce“, a že většina případů domácího násilí zůstává skrytá. Dále se zde nepochybně projevuje možnost oběti kdykoli v průběhu řízení vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním, neboť mnoho obětí domácího násilí se ke zpětvzetí takového souhlasu odhodlá právě ve fázi po podání obžaloby k soudu, kdy si uvědomí, že možnost odsouzení agresora je velmi reálná. Tento předpoklad je potvrzován i tím, že podíl dětských obětí na celkovém počtu osob poškozených domácím násilím u soudů je výrazně vyšší, než u státních zastupitelství (u dětských obětí totiž souhlasu s trestním stíháním není třeba, tudíž se následně u soudů zvýší jejich procentuální podíl na celkovém počtu obětí).

Co se týče jednotlivých soudních krajů, celkově nejvyšší počet obětí domácího násilí v období let 2008 - 2012 je zaznamenáván v Jihomoravském kraji, následuje kraj Severomoravský²⁹⁹. Tato skutečnost může být dle mého názoru do značné míry způsobena vyšším celkovým příklonem obyvatel těchto regionů k tradicionalismu, do nějž jednoznačně spadá patriarchální model rodiny, přičemž silná víra v toto rodinné uspořádání je jedním z charakteristických rysů pachatelů domácího násilí (blíže viz. podkapitola 1.3. - Specifika pachatelů a dětských obětí domácího násilí).

Alarmující je dle mého mínění třeba označit skutečnost, že jen velmi málo účastníků výzkumu provedeného v roce 2008 vnímá rodinu jako prostředí, v němž je jedinec velmi často ohrožen násilím. Namísto toho je za nejrizikovější označována „společnost“, byť se ve spojení s násilím jedná o termín relativně vágní (pomineme-li termíny filozoficko - koncepční). V této oblasti je třeba jednoznačně sledat selhání zejména primární prevence, byť samozřejmě je nutno brát v potaz i určité socio-kulturní vzorce a stereotypy, k jejichž změně je třeba působení poměrně dlouhodobého, počítaného v rádech několika generací.

Závěrem je třeba uvést, že cíl výzkumu, jímž bylo v návaznosti na cíl celé práce se zaměřením na osoby, jež se danou problematikou profesionálně zabývají, zjistit, jaké je jejich mínění o stávající legislativní úpravě dané problematiky, dále jejich názory a postoje ke spolupráci jednotlivých institucí, jež se domácím násilím zabývají, včetně jejich názorů na funkčnost těchto zařízení a potenciality jejího zlepšení v kontextu v každodenní praxi nabytých zkušeností a v neposlední řadě ověřit, jaký je názor respondentů na potenciál sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí (zejména dětskými), byl zcela naplněn.

---

²⁹⁹ Blíže viz. data prezentovaná v příloze č. 2 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných státními zastupitelstvími v letech 2008 - 2012 a v příloze č. 3 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných soudy v letech 2008 - 2012

Závěr

Složitost problematiky domácího násilí, která zasahuje do mnoha vědních oborů, v rámci nichž jsou podávány často poněkud odlišné výklady, vede k tomu, že na daný okruh jevů je třeba nahlížet z pohledu jeho interdisciplinární mnohosti. Nicméně základní rysy a charakteristiky jsou definovány natolik jednoznačně, že z nich lze získat potřebnou představu o fenoménu domácího násilí, který je jedním z nejnebezpečnějších sociálně patologických jevů současné společnosti mj. i tím, že se vyznačuje vysokou mírou latence, které lze předcházet zejména tak, že se informace o něm budou postupně dostávat do povědomí široké veřejnosti.

Důležitým fenoménem ve vztahu k domácímu násilí páchanému na dětech je institut rodičovské zodpovědnosti. Je to právě tento institut, který je v případech domácího násilí velmi často porušován a zneužíván, přičemž zvláště zde je třeba nejen dostatečné všímavosti a empatie sociálního okolí dětských obětí, ale i včasného a erudovaného zásahu státních orgánů, ať již se jedná např. o orgány sociálně právní ochrany dětí, či o soudy, které disponují poměrně rozsáhlými kompetencemi v oblasti péče o nezletilé.

Velmi významnou je rovněž problematika ústavní výchovy, která je v současné době velmi často zcela odmítána jako překonaná a nepotřebná, naprosto nevyhovující a dysfunkční. Domnívám se, že tyto názory nejsou zcela správné a plně opodstatněné. Ústavní výchova v některých případech naopak může být nejvhodnější alternativou tam, kde formy náhradní rodinné péče nejednou selhávají. Toto by si bylo lze představit kupř. v případech starších dětí, které se mnohem hůře adaptují na podmínky nového rodinného prostředí, které je pro ně ze své podstaty zcela neznámé a vazby v něm pro ně mohou být nepochopitelné a nepřehledné. V tomto ohledu se lze plně ztotožnit s názory docenta Albína Škoviery prezentované v publikaci *Dilemata náhradní výchovy*³⁰⁰.

Co se týče právní úpravy ochrany obětí domácího násilí (a to nejen těch dětských) tato zaznamenala v posledních letech mnoho výrazných změn a nepochybně posun k lepšímu, čímž se explicitně projevuje zájem společnosti na řešení daného fenoménu.

---

³⁰⁰ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2007, s. 34, 35

Legislativní ošetření dané oblasti je dle mého mínění v současné době (včítaje v to i předpisy, jejichž účinnost nastane v nejbližší době) na poměrně dobré úrovni i ve srovnání s ostatními vyspělými evropskými zeměmi.

Významným usnadněním, vedoucím k větší efektivitě pomoci obětem, by nepochybně bylo snížení administrativní zátěže spojené s problematikou domácího násilí, stejně jako zajištění specializace na problematiku domácího násilí na jednotlivých organizacích.

V budoucnu je, jak se domnívám, ponejvíce třeba zaměřit se na problematiku aplikace dotčených právních předpisů do praxe příslušných státních orgánů i nestátních institucí tak, aby jejich využívání bylo skutečně ku prospěchu obětí. Tomu však může jen těžko sloužit živelný proces neustálého novelizování (pro ČR v posledních dvaceti letech bohužel takřka charakteristický), jehož důsledkem je naprostá nepřehlednost právní úpravy nejen pro laickou veřejnost (a tedy i samotné oběti domácího násilí), ale mnohdy i pro veřejnost odbornou.

Následky, které domácí násilí na svých dětských obětech zanechává, jsou čistě individuální a zasahují všechny složky jejich osobnosti. Tato práce v příslušné kapitole podává základní přehled o těch nejdůležitějších psychosociálních dopadech, z nichž alespoň některé se vyskytují prakticky u všech nezletilých obětí domácího násilí.

Sociální pedagogika má, jak se domnívám, v oblasti problematiky domácího násilí a s ním souvisejících aspektů poměrně široké pole působnosti, a to nejen v rámci poznatků, kterými již disponuje, ale i poznatků, na něž by bylo potřeba se v budoucnosti více zaměřit. Jedná se dle mého názoru především o vedení mladé generace k prosociálnímu chování, zejména jeho altruistické složky, neboť altruistické chování ve vztahu ke slabým a zranitelným členům společnosti bude samo o sobě představovat záruku eliminace jejich ohrožení. Bohužel v dnešní materiálně orientované a velmi uspěchané společnosti bývá altruismus některými považován za slabost a přežitek.

Co se týče praktických aspektů dané oblasti, ze závěrů provedeného výzkumu vyplynulo, že největší nedostatky jsou shledávány v nejednotném postupu jednotlivých institucí, jež se domácím násilím zabývají. Vhodným řešením by bylo vypracování určitého metodického návodu postupu pro tyto organizace.

Z globálního hlediska byla shledána poměrně dostatečnou sítí organizací v ČR, která se orientuje na poskytování pomoci obětem domácího násilí, problematiku se však v některých případech jeví kvalita této pomoci. Dalším výrazným problémem v dané oblasti je nedostatek možností zajištění ubytování pro oběti a jeho poměrně vysoká finanční náročnost.

K zajištění efektivnější komunikace mezi jednotlivými složkami, které pracují s oběťmi domácího násilí, je v rámci závěrů výzkumu navrhováno iniciovat interdisciplinární setkávání v kratších časových intervalech a zejména v menších oblastních seskupeních, kde by docházelo k osobním setkáním odborníků z jednoho regionu, kteří by spolu následně v praxi mohli komunikovat na méně formalizované úrovni, než je tomu dosud.

Co se týče vlastního řešení problematiky domácího násilí, zlepšení v dané oblasti by dle mého mínění jednoznačně mohl přinést propracovaný systém osvěty jako součásti primární a sekundární prevence domácího násilí, realizovaný na základních a středních školách. Za tímto účelem by bylo ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vhodné zařadit danou problematiku do předmětů, jež mají děti seznamovat se společenskovědními základy.

Ze závěrů výzkumu mj. vyplynulo, že byť sociální pedagogika disponuje určitým potenciálem, kterým by mohla nesporně přispět ke zlepšení celkové situace ve vztahu k dané problematice, celkové povědomí veřejnosti o tomto oboru a jeho obsahu není příliš vysoké. K tomu, aby se sociální pedagogika více dostala do povědomí široké veřejnosti, je třeba dle mého mínění především propracování sociálně pedagogických metod a zejména možností jejich praktické aplikace, což je jedna z cest vedoucích k verifikaci životaschopnosti této vědy. Zde je ostatně třeba hledat i fundament potenciálu možného využití sociální pedagogiky při práci s oběťmi domácího násilí.

Úplným závěrem je třeba konstatovat, že cíl práce, jímž bylo především postihnout problematiku domácího násilí v jejích interdisciplinárních rozměrech a poskytnout co nejpřesnější a nejkomplexnější deskripci a explanaci dané problematiky z pohledu jednotlivých sociálních věd, do oblasti jejichž působnosti mohou jednotlivé otázky spjaté s domácím násilím zasahovat, byl zcela naplněn.

Seznam použité literatury a zdrojů

Seznam nejdůležitějších právních předpisů:

zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí publikované pod *č. 104/1991 Sb.*, o Úmluvě o právech dítěte

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Seznam literatury:

- BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. *Sociálna pedagogika*. 1. vydání. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, ISBN 80-10-00485-5
- BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, ISN 978-80-969944-0-3
- BAKOŠOVÁ, Z., MACHÁČEK, L. (edit.) *Mládež ako aktér sociálnej zmeny. Sociálna pedagogika a sociálno-výchovná činnosť s mládežou*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava - Trnava, KP FF UCM v Trnave, 2009, ISBN 978-80-8105-096-1
- BARGEL, M., MÜHLPACHR, P. a kol. *Inkluze versus exkluze - dilemma sociální patologie*. 1. vydání. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010, ISBN 978-80-87182-12-3
- BARTOŇOVÁ, M. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008
- BAŠTECKÁ, B. a kol. *Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2009, ISBN 978-80-7367-470-0
- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha, Nakladatelství CODEX, 1997, ISBN 80-85963-38-8
- CHALOUPKA, O. *Setkání s českými spisovateli*. 1. vydání. Praha, Albatros, 1989
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, ISBN 80-86473-86-4
- DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II. Komentář*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-107-9
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, Grada Publishing, s. r. o., 1995, ISBN 80-7169-192-5
- DUNOVSKÝ, J., TROJAN, O., WEISS, P. (uspořádání) *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí*. Sborník z konference East - West Praha 1996, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, 1997, ISBN 80-85529-31-9
- GAARDER, J. *Sofin svět. Román o dějinách filozofie*. 7. vydání. Praha, Albatros, 2012, ISBN 978-80-00-02895-8
- GAVORA, P. a kol. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. Bratislava, Univerzita Komenského, 2010, ISBN 978-80-223-2951-4 (dostupné online na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>)

GELLES, R. J. *Intimate Violence in Families*. Third Edition. United States of America, California, Sage Publications, Inc., 1997, ISBN 0-7619-0123-X

GULOVÁ, L. *Sociální práce pro pedagogické obory*. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2011, ISBN 978-80-247-3379-1

HÁNOVÁ, E. a kol. *Odmaturuj z literatury 1*. 3. rozšířené vydání - dotisk. Brno, DIDAKTIS spol. s r. o., 2004, ISBN 80-7358-016-0

HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. Praha, Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN 80-86991-64-4

HARENBERG, B. (sestavovatel) *Kronika lidstva*. 8. vydání. Praha, Fortuna Libri, 2011, ISBN 978-80-7321-601-6

HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 2. opravené vydání. Brno, Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2004, ISBN 80-210-3509-9

HOUBOVÁ, D. a kol. *Psychologie pro právníky*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-7380-100-7

HRADEČNÁ, M. a kol. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha, Karolinum - nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, ISBN 80-7184-015-7

HRONOVÁ, M. a kol. *Manuál pro učitele: Škola a děti vystavené domácímu násilí*. Praha, Rosa, o. s., 2008

HRONOVÁ, M. *Tátové a mámy, chraňte své děti před násilím*. Praha, ROSA, o. s., 2007

HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Praha, C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-912-2

HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 4. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-061-4

HUNT, M. *Dějiny psychologie*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2000, ISBN 80-7178-386-2

JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. *Sociální patologie. Úvod do studia*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005

KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007

KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Římské právo a současná právní věda*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007

KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Základy občanského práva*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2006

KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha, Codex, 1997, ISBN 80-901683-1-0

KOHOUTEK, R. *Sociální psychologie*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004

KOHOUTEK, R. *Terminologický slovník pro sociální pedagogy*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007

KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-381-3

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-7367-383-3

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009

KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak zvládat stres*. Praha, GRADA AVICENUM, 1994, ISBN 80-7169-121-6

KUČERA, J., RADVAN, E. *Vybrané problémy metodologie vědy*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005

KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, ISBN 978-80-86920-26-9

MARVÁNOVÁ - VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. Praha, LINDE, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-86131-76-4

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2003, ISBN 80-7178-771-X

MAZÁNKOVÁ, L. *Typologie výchovných potíží*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007

MÜHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2011

NAUGHTON, B. *Tati, prosím ne!* 1. vydání. Frýdek - Místek, Alpress, s. r. o., 2010, ISBN 978-80-7362-584-9

NOVOTNÝ, J. S. *Psychologie zdraví a duševní hygiena pro sociální pedagogy*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2008, ISBN 978-80-7353-376-8

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné*. 4. přepracované vydání. Praha, ASPI Publishing, s. r. o., 2003, ISBN 80-86395-73-1

OURODA, K. *Základy pedagogiky*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2003

PALOVČÍKOVÁ, G. *Sociální psychologie II*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2012, ISBN 978-80-247-3470-5

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, ISBN 80-7178-944-5

PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1998, ISBN 80-210-1946-8

RADVAN, E. *Úvod do filosofie (Vybrané problémy a texty)*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004

ŘEHOŘ, A. *Metodologie I*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2004

SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. 3. rozšířené vydání. Brno, Paido, 2006, ISBN 80-7315-126-X

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, ISBN 80-7179-350-7

ŠEBEK, J. *Základy trestního práva*, Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010

ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2011, ISBN 978-80-7367-690-2

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2007, ISBN 978-80-7367-318-5

TILSE, T. (editor). *Die Berliner Mauer 1961 – 1989*. 10. Auflage. Berlin, Berlin Story Verlag, 2011, ISBN 978-3-86368-039-8

TKÁČ, J. *Psychopatologie*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2007

TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 4. aktualizované vydání. Praha, Linde Praha, a. s., 2004, ISBN 80-7201-478-1

VACÍNOVÁ, M., LANGOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 1. vydání. Praha, nakladatelství Československý spisovatel, s. r. o., 2011, ISBN 978-80-7459-014-6

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0841-3

VAŠINA, L. *Základy psychopatologie a klinické psychologie*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2010

VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Základy sociologie práva*. 2. vydání. Brno, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, ISBN 80-7239-131-3

VERGELY, B. *Aristoteles aneb umění moudrosti*. 1. vydání, Praha, nakladatelství KMa s. r. o., 2008, ISBN 978-80-7309-619-9

VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo. Historie, současnost a perspektivy*. 1. vydání. Praha, EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2003, ISBN 80-86432-48-3

VÍZDAL, F., DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S. *Sociální psychologie I*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2009

VÍZDAL, F. *Techniky poznávání osobnosti*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2005

VÍZDAL, F. *Základy psychologie I*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2003

VÍZDAL, F. *Základy psychologie*. Brno, Institut mezioborových studií Brno, 2008

VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha, profem, 2008, ISBN 978-80-903626-7-3

WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vydání. Praha, Grada Publishing, a. s., 2005, ISBN 80-247-0929-5

WINTEROVÁ, A. a kol. *Občanské právo procesní. Studijní příručka*. Praha, Institut sociálních vztahů, 1994, ISBN 80-85866-00-3

Ostatní zdroje:

ASPI - Autorizovaný systém právních informací

ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí a děti*. Prezentace k přednášce. Kroměříž, 2012. Dostupné na: www.asja.cz

CHLUMSKÝ, M. *Založení SOKOLA a stručný přehled jeho vývoje*. Článek dostupný na: <http://www.sokol.cz/sokol/index.php?action=zobrazdokument&typdok=2&iddok=1814>

KOLÁŘOVÁ, L. *Děti v ohrožení. Problémy náhradní výchovné péče*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, Brno, 2011

MICHÁLKOVÁ ŠÁLKOVÁ, M., BITTNER, P., PILÁT, I. *Násilí na dětech a co s ním?* Prezentace k semináři, 2009. Dostupné na: http://prevence.koprivnice.org/wp-content/uploads/2009/11/Prezentace_PCR.pdf

MÜHLPACHR, P. *Sociálně pedagogické školy*. Studijní materiál. Dostupné na: <http://mail.imsbrno.cz/home/radomir.pernica@imsbrno.cz/M%C3%BChlpachr%20Pavel>

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol u dětí a dospívajících - prevence a léčba*. Dostupné na: www.drnespor.eu/apl-deti3.doc

NETOLICKÁ, D. *Týrání a zneužívání dětí*. Příspěvek na internetovém portálu Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů.

Dostupné na: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/13555/TYRANI-A-ZNEUZIVANI-DETI.html/>

POSPÍŠIL, R. *Úvod do pedagogiky: Základy pedagogického výzkumu*. Výuková pomůcka pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2009, kapitola Základy pedagogického výzkumu; dostupné na: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/pdf/ps09/uvod_ped/web/vyzkum.html.

SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue č. 7/2004

Dostupné na <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqgrpxi4s7g5pxg5dsl4ytsny>

VEČEŘOVÁ, K. *Myšlenky T. G. Masaryka a současná psychohygienu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, Brno, 2009

VENCEFR, J. *Osobnostní charakteristiky a sebehodnocení v nezaměstnanosti*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav, Brno, 2007

Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Právní informační systém **CODEXIS®**

Programové prohlášení vlády České republiky ze dne 4. srpna 2010. Dostupné na:

http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

Seznam internetových zdrojů:

www.armadaspasy.cz

www.azylovydum.cz

www.beck-online.cz

www.bkb.cz

www.cckberoun.cz

www.charitahk.cz

www.ckpp10.cz

www.ditekrize.cz

www.domacinasili.cz

www.europa.eu

www.imsbrno.cz

www.jacz.cz

www.justice.cz

www.komunistickepravo.cz

www.mzv.cz

www.persefona.cz

www.petrklicuh.cz

www.psp.cz

www.rvp.cz

www.sokol.cz

www.stopnasilinadetch.cz

www.umpod.cz

www.vlada.cz

Seznam použitých zkratek

BKB	<i>Bílý kruh bezpečí, o. s.</i>
LZPS	<i>Listina základních práv a svobod</i>
OSPOD	<i>Orgán sociálně - právní ochrany dětí</i>
o. s. ř.	<i>Občanský soudní řád</i>
ZSM	<i>Zákon o soudnictví ve věcech mládeže</i>

Přílohy

Příloha č. 1 - Otázky k výzkumnému rozhovoru

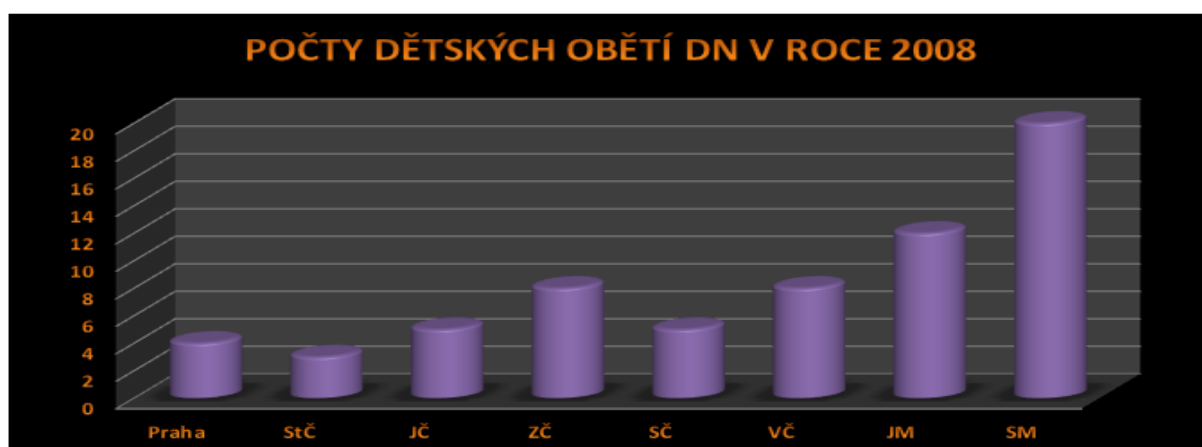
1. Je podle vás legislativa upravující oblast domácího násilí dostačující? Pokud ne, kde konkrétně podle Vás právní úprava nedostačuje?
2. Jsou podle vašeho názoru dostačující (adekvátní) reakce prvního kontaktního místa, na které se oběť obrátí?
Pokud ne, kde spatřujete tuto nedostatečnost (neadekvátnost) a jaký je váš návrh na zlepšení?
3. Domníváte se, že je v ČR dostatečná síť organizací poskytujících pomoc obětem domácího násilí?
4. Je podle Vás spolupráce ostatních orgánů, které se dostanou do kontaktu s obětí domácího násilí optimální?
Pokud ne, kde spatřujete hlavní nedostatky?
5. Domníváte se, že by k efektivitě všestranné spolupráce mohlo přispět vzájemné setkávání jednotlivých orgánů, které se problematikou domácího násilí zabývají?
Dochází k takových setkáním?
6. Co Vám v praxi ve vztahu k problematice domácího násilí činí největší problémy?
Jak by daný problém měl být dle Vašeho názoru vyřešen?
7. Máte ve vaší organizaci osoby se specializací na dětské oběti domácího násilí? Pokud ano, kolik takových osob ve Vaší organizaci je?
8. Mají osoby, které řeší problematiku dětských obětí domácího násilí, možnost spolupráce s odborníky z oborů pedagogiky či psychologie?
Pokud ano, v jaké formě? Využívají této možnosti? Považujete ji za přínosnou?
9. Je pro osoby, zabývající se problematikou domácího násilí ve vaší organizaci zajištěno další vzdělávání a v jakých oblastech?
Pokud ano, je podle Vás dostačující rozsahem i obsahem? Domníváte se, že by bylo vhodné toto vzdělávání rozšířit, a jak?
Pokud ne, považovali byste je za vhodné a v jakých oblastech? Byli byste ochotni se v těchto oblastech dále vzdělávat?
10. Slyšel jste někdy o vědním oboru sociální pedagogika?
Pokud ano, víte, co je jeho obsahem? Domníváte se, že by znalosti z oblasti sociální pedagogiky mohly představovat přínos při práci s oběťmi domácího násilí (zejména dětskými)?

Příloha č. 2 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných státními zastupitelstvími v letech 2008 - 2012

Data, která jsou v této příloze prezentována, a z nichž byly provedeny níže uvedené výpočty, jsou dostupná na <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

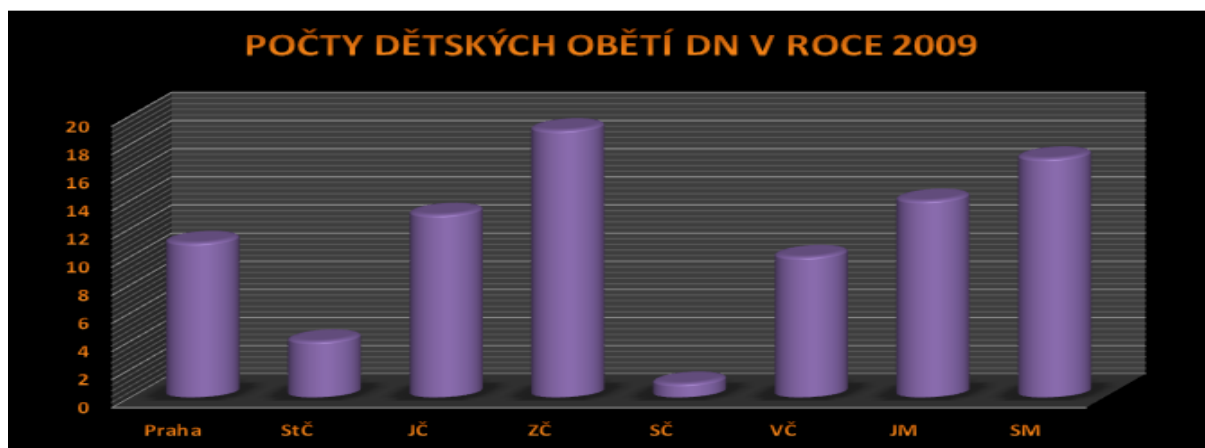
Počet obětí domácího násilí v roce 2008 podle soudních krajů - státní zastupitelství

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	30	24	64	40	63	42	112	126	501
Z toho dětí	4	3	5	8	5	8	12	20	65
Z toho dětí v %	13,33	12,50	7,81	20,00	7,94	19,05	10,71	15,87	12,97

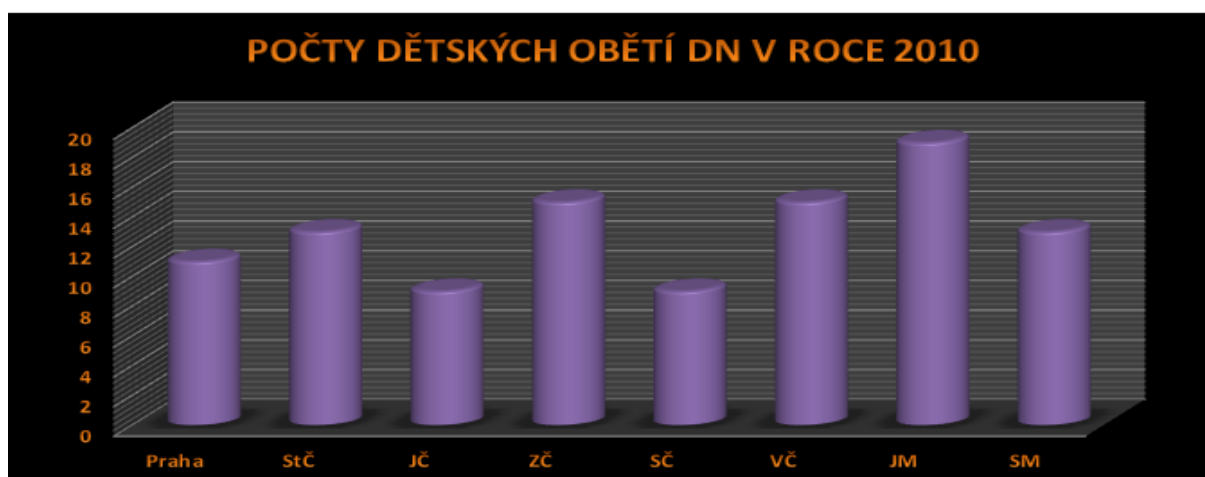
Počet obětí domácího násilí v roce 2009 podle soudních krajů - státní zastupitelství

Soudní kraj	Praha	stČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	65	21	101	49	61	50	125	94	566
Z toho dětí	11	4	13	19	1	10	14	17	89
Z toho dětí v %	16,92	19,05	12,87	38,78	1,64	20,00	11,20	18,09	15,72

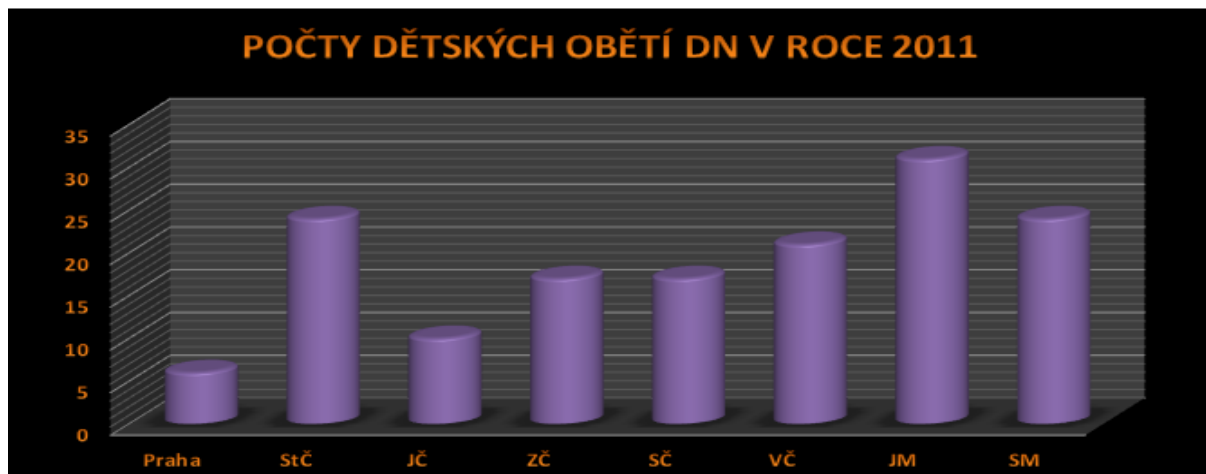
Počet obětí domácího násilí v roce 2010 podle soudních krajů - státní zastupitelství

Soudní kraj	Praha	stČ	JČ	ZČ	sČ	vČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	48	96	152	84	88	98	149	121	836
Z toho dětí	11	13	9	15	9	15	19	13	104
Z toho dětí v %	22,92	13,54	5,92	17,86	10,23	15,31	12,75	10,74	12,44

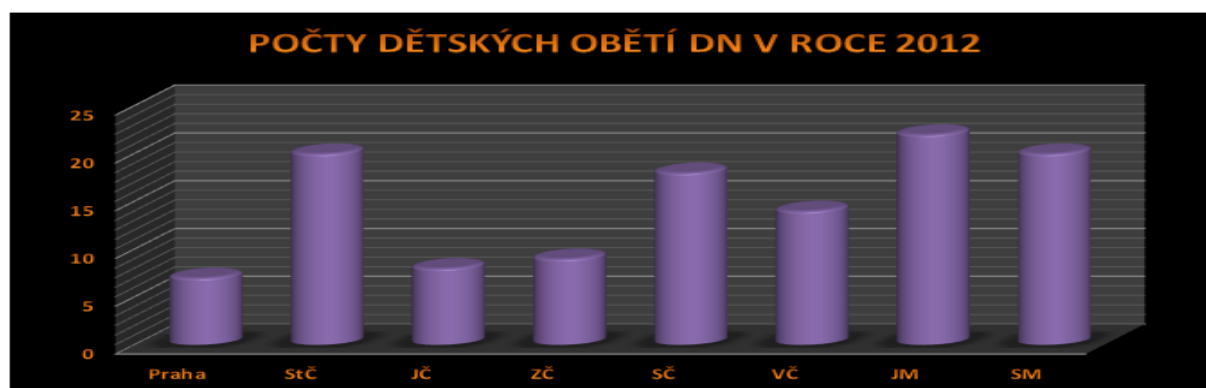
Počet obětí domácího násilí v roce 2011 podle soudních krajů - státní zastupitelství

Soudní kraj	Praha	stČ	JČ	ZČ	sČ	vČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	50	138	169	104	155	114	217	178	1125
Z toho dětí	6	24	10	17	17	21	31	24	150
Z toho dětí v %	12,00	17,39	5,92	16,35	10,97	18,42	14,29	13,48	13,33

Počet obětí domácího násilí v roce 2012 podle soudních krajů - státní zastupitelství

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	51	151	189	106	137	118	188	158	1098
Z toho dětí	7	20	8	9	18	14	22	20	118
Z toho dětí v %	13,73	13,25	4,23	8,49	13,14	11,86	11,70	12,66	10,75

Seznam zkratk použitých v tabulkách a grafech:

StČ	Středočeský kraj
JČ	Jihočeský kraj
ZČ	Západočeský kraj
SČ	Severočeský kraj
VČ	Východočeský kraj
JM	Jihomoravský kraj
SM	Severomoravský kraj

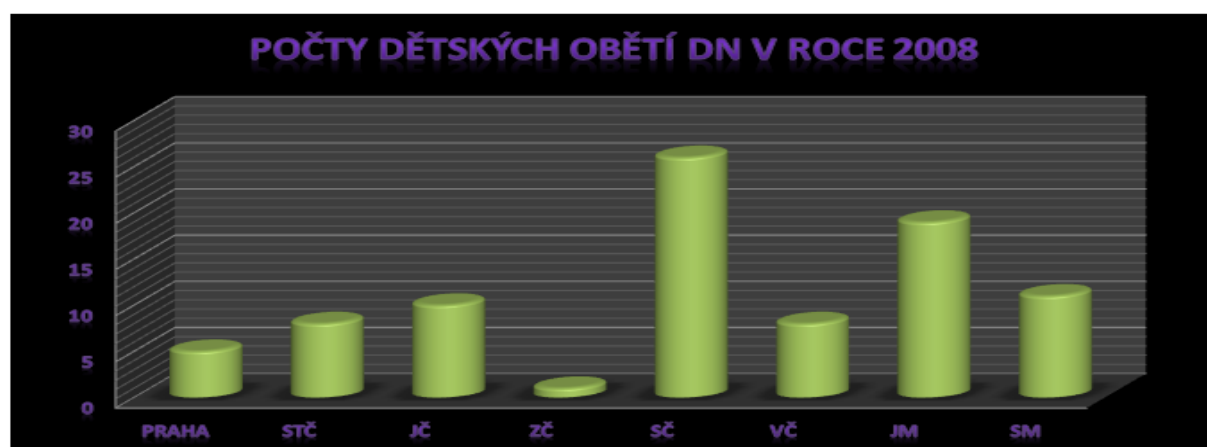

Příloha č. 3 - Přehled o vývoji počtu obětí domácího násilí evidovaných soudy v letech 2008 - 2012

Data, která jsou v této příloze prezentována, a z nichž byly provedeny níže uvedené výpočty, jsou dostupná na <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

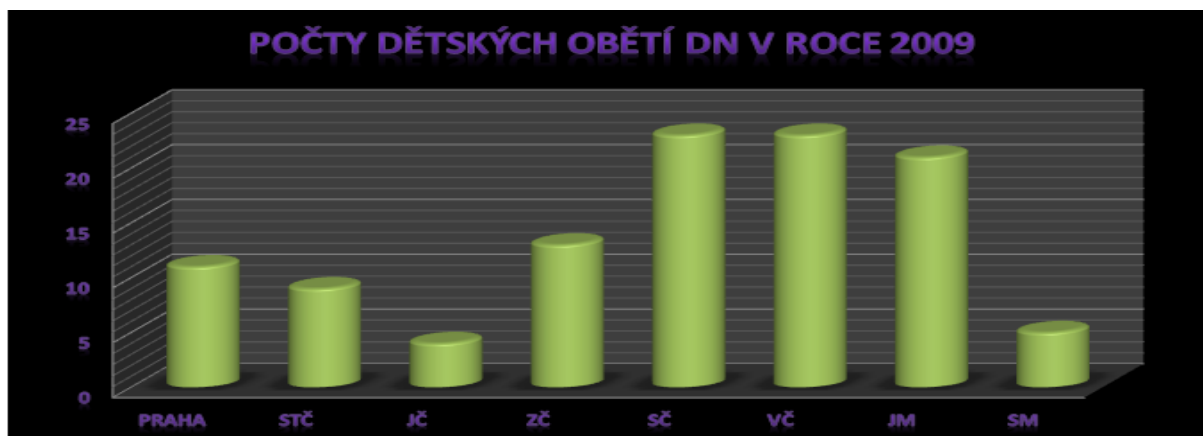
Počet obětí domácího násilí v roce 2008 podle soudních krajů - soudy

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	37	40	31	33	93	65	130	103	532
Z toho dětí	5	8	10	1	26	8	19	11	88
Z toho dětí v %	13,51	20,00	32,26	3,03	27,96	12,31	14,62	10,68	16,54

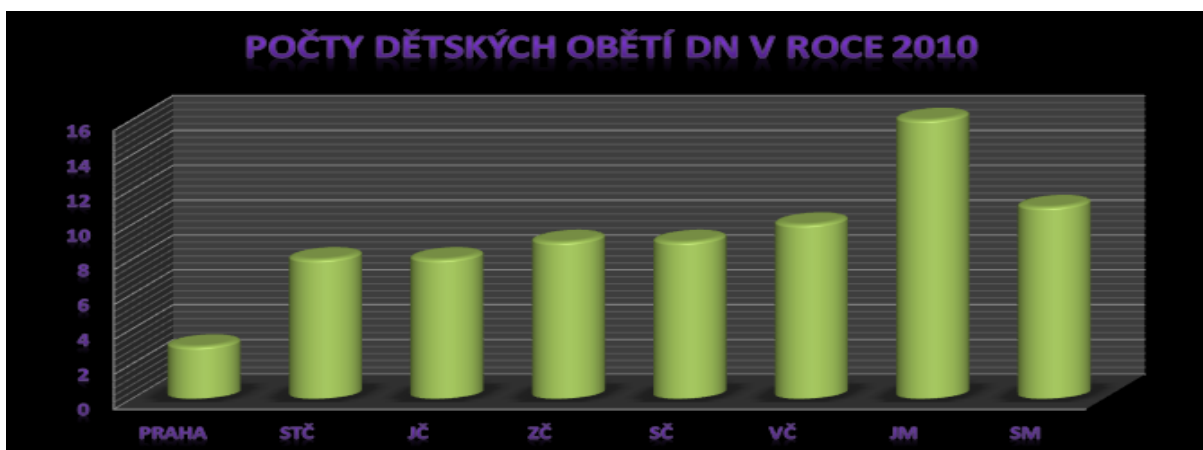
Počet obětí domácího násilí v roce 2009 podle soudních krajů - soudy

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	35	28	31	38	66	85	109	86	478
Z toho dětí	11	9	4	13	23	23	21	5	109
Z toho dětí v %	31,43	32,14	12,90	34,21	34,85	27,06	19,27	5,81	22,80

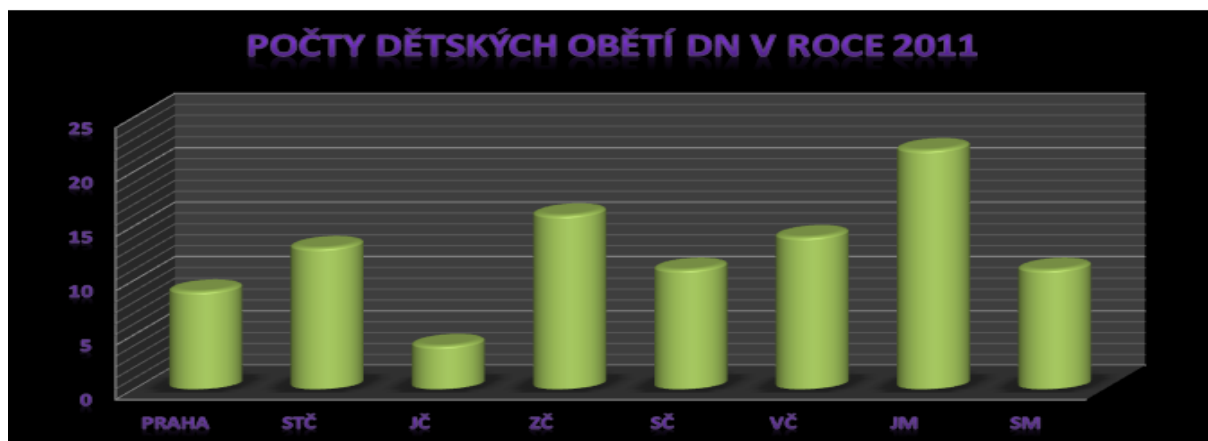
Počet obětí domácího násilí v roce 2010 podle soudních krajů - soudy

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	23	57	36	30	44	52	107	85	434
Z toho dětí	3	8	8	9	9	10	16	11	74
Z toho dětí v %	13,04	14,04	22,22	30,00	20,45	19,23	14,95	12,94	17,05

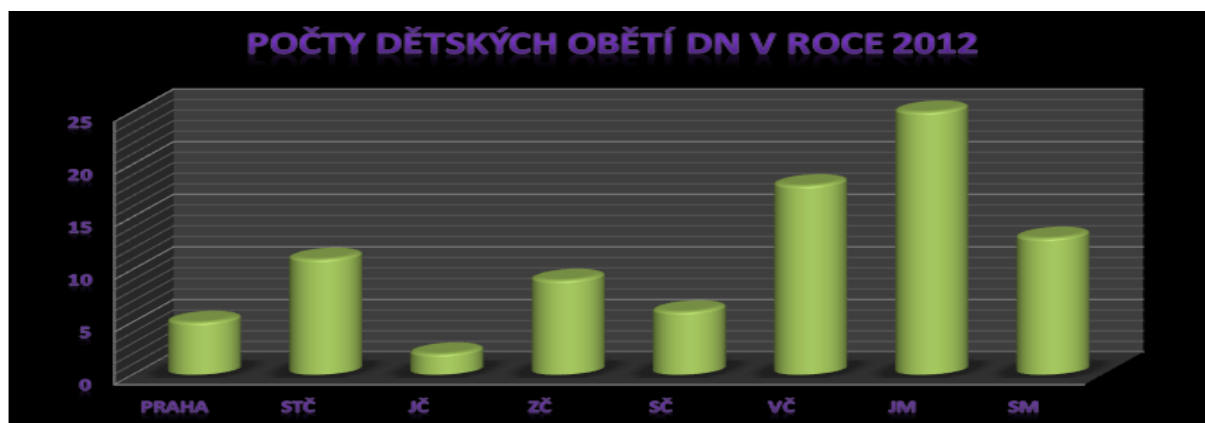
Počet obětí domácího násilí v roce 2011 podle soudních krajů - soudy

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	27	79	22	59	59	90	147	83	566
Z toho dětí	9	13	4	16	11	14	22	11	100
Z toho dětí v %	33,33	16,46	18,18	27,12	18,64	15,56	14,97	13,25	17,67

Počet obětí domácího násilí v roce 2012 podle soudních krajů - soudy

Soudní kraj	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	Celkem ČR
Počet obětí domácího násilí celkem	24	94	36	62	73	88	150	92	619
Z toho dětí	5	11	2	9	6	18	25	13	89
Z toho dětí v %	20,83	11,70	5,56	14,52	8,22	20,45	16,67	14,13	14,38

Seznam zkratk použitých v tabulkách a grafech:

StČ	Středočeský kraj
JČ	Jihočeský kraj
ZČ	Západočeský kraj
SČ	Severočeský kraj
VČ	Východočeský kraj
JM	Jihomoravský kraj
SM	Severomoravský kraj